

A-19385 II



A. SIIMON

*Eesti NSV*  
VÄLJAPAISTVATE  
MITŠUURINLASTE  
TÖÖ TULEMUSI  
PUUVILJANDUSE  
ALAL

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS



ARH

419573





A-19385<sub>II</sub>

A. SIIMON,  
PÕLLUMAJANDUSTEADUSTE DOKTOR

EESTI NSV VÄLJAPAISTVATE  
MITŠUURINLASTE  
TÖÖ TULEMUSI  
PUUVILJANDUSE ALAL

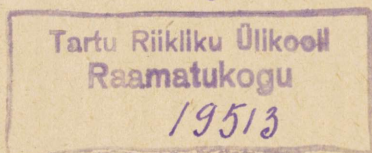


EESTI RIIKLIK KIRJASTUS  
TALLINN 1952

## Sisukord

Rahva selektsioonist puuviljanduses Eesti NSV-s . . . . .	3
J. Raeda aretustööd . . . . .	6
A. Kurvitsa aretustööd . . . . .	15
O. Kramereri aretustööd . . . . .	23
Dr. J. Aamisepa aretustööd . . . . .	30
A. Kurmi aretustööd . . . . .	36
J. Kägi aretustööd . . . . .	40
Venekeelne resüme . . . . .	44

2



## ARHIIVKOGU

Toimetaja A. Lomp.

Kaane kujundus R. Tungla.

Tehniline toimetaja E. Plaks.

Ladumisele antud 25. X 1951. Trükkimisele antud 3. XII 1951. Paber 60×92 sm, 1/16. Trükiarv 3000. Trükipoognaid 3,5 + 20 pilditahvlit Arvutuspoognaid 4,69. Tellimise nr. 5021. MB-18263. Trükikoda „Kommunist“, Tallinn, Pikk tän. 2.

На эстонском языке.

A. Сиймон.

Результаты работ выдающихся мичуринцев Эстонской ССР по плодоводству.

Hind rubl. 5.95.

## RAHVA SELEKTSIOONIST PUUVILJANDUSES EESTI NSV-s

I. V. Miššurin mainib oma töödes korduvalt kohalike sortide suurt tähtsust ja märgib, et edukaks puuviljakasvatuseks tuleb aretada vastavatele rajoonidele sobivad kohalikud sordid, mis oleksid kohanenud selle rajooni mullastiku- ja ilmastikutingimustele.

Kohaliku päritoluga sortide küsimus Eesti NSV-s tõusis päevakorda 1946. a., kui puuviljanduses viidi läbi esimene rajoonimine, sest 1939/40. a. erakordselt külmal talv hävitas enamiku Eesti NSV-s kasvavaist välismaise päritoluga sortidest.

Kodanliku valitsuse aegsed katseasutised, millede tegevus oli väga piiratud, sordiaretusega puuviljanduse alal ei tegutsenud. Nad tegelesid ainult vähem tähtsate agrotehniliste küsimuste lahendamisega. Valitses teatav jõuetustunne, sest kohalikud katseasutised ei olnud võimelised aretama uusi väärtuslikke sorte ja neid veeti sisse peamiselt Lääne-Euroopast ja Ameerikast. Samuti oli suureks takistavaks teguriks veismanistlik-morganistlik õpetus, mis muutis katsetaja passiivseks pealtvaatajaks ja riisus igasuguse algatusvõime uue loomiseks. Seega on seletatav, miks kodanliku Eesti katseasutised puuviljanduse sordiaretuse alal midagi ei saavutanud, vaid kasutasid Lääne-Euroopas ja Ameerikas aretatud sorte, mis Eesti NSV oludes ei olnud sugugi sobivad ja 1939/40. a. karmil talvel hävisid.

Üksikud asjaarmastajad rahva seast, tutvudes kirjanduse kaudu I. V. Miššurini saavutustega sordiaretuse alal, algasid ise katsetamisega. Ehkki paljud neist ei järginud täielikult I. V. Miššurini töötamisviise ja said neist aru väga erinevalt, püüdsid nad üldjoontes siiski sinna poole. Põhjalikum I. V. Miššurini töötamismeetodite ja tema saavutustega tutvumine toimus Eesti NSV-s 1936. a., kui I. V. Miššurini lähem kaastööline akadeemik P. N. Jakovlev külastas Eesti mitšuurinlaste aedu, tutvus nende töö tulemustega ja andis neile tegelikke näpunäiteid sordiaretuse töös. Akadeemik P. N. Jakovlevi väärtuslikud ettekanded aitasid suurendada mitšuurinlaste arvu Eestis ja luua üksteisega tihedamaid sidemeid, mis osutasid eriti tarvilikuks I. V. Miššurini meetodi alusel töötajate kogemuste vahetamisel. Samuti olid ka Eesti NSV mitšuurinlased

need, kes Eesti kodanliku korra ajal ei lasknud katkeda sidet Nõukogude Liidu aianduse ja Eesti aianduse vahel.

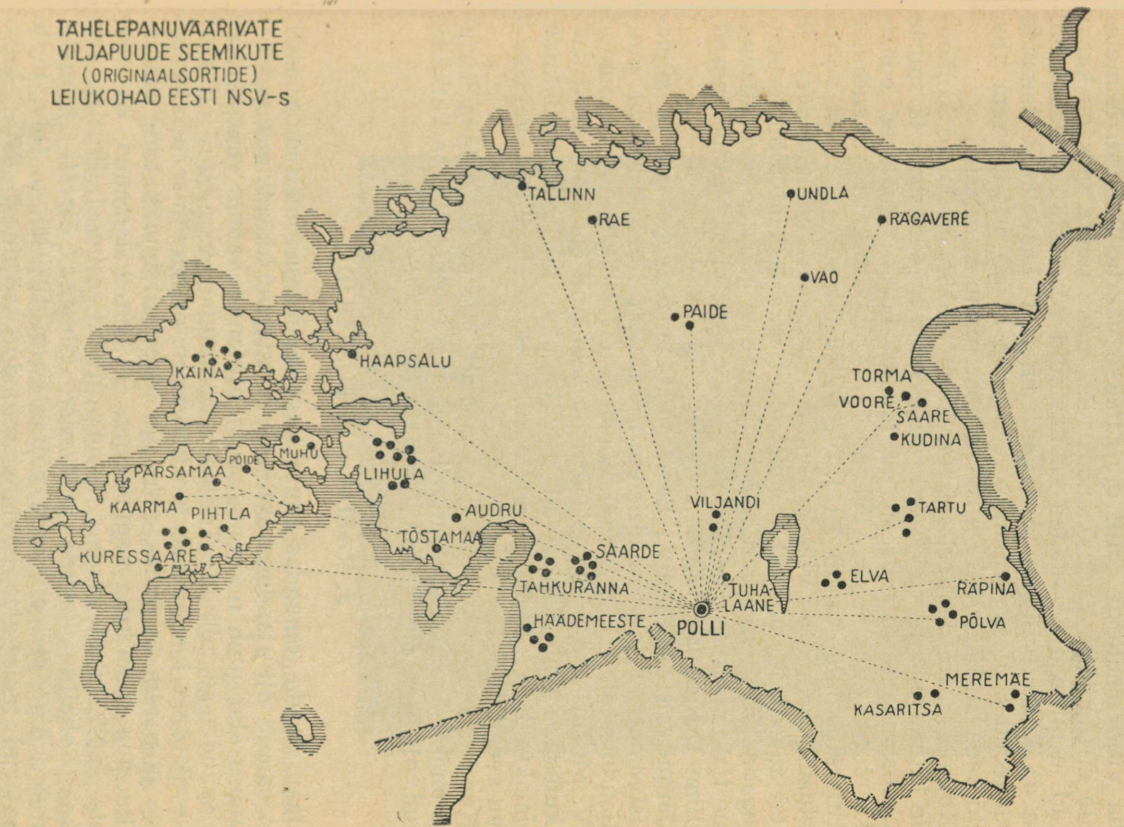
Nõukogude võimu kehtestamisega Eesti NSV-s loodi kõik võimalused aianduse arendamiseks. Loodi aianduslike uuringuasutiste võrk küllaldase kaadriga, kelle üheks tähtsamaks ülesandeks sai ka Eesti NSV oludele sobivate puuviljasortide aretamine, mis oleksid külmakindlad ja kohanenud kohalike mullastiku ja ilmastiku tingimustele.

Selleks et kiiremini lahendada puuviljasortide küsimust Eesti NSV-s, alustasid meie aianduslikud uurimisasutised, kasutades vennasvabariikide katseasutiste tööde rikkalikke kogemusi, nende eeskujul rahva poolt aretatud külmakindlate väärtuslike seemikute kultuuri viimisega.

Rahva poolt aretatud väärtuslike ja külmakindlate seemikute avastamise ja registreerimisega alustati Eesti NSV Teaduste Akadeemia Põllumajanduse Instituudi Polli filiaali poolt 1948. a. Eriti suurt abi seemikute avastamisel ja registreerimisel osutasid aiandusagronoomid, kes teatasid Polli filiaalile seemikute täpsed asukohad, andes sealjuures ka esialgse kirjelduse nende omaduste hindamiseks. Rahva poolt aretatud seemikute avastamine ja registreerimine toimus väga jõudsalt ja 1950. a. sügiseks oli kogu Eesti NSV ulatuses avastatud 158 õuna-, 22 pirni-, 11 ploomi-, 6 kreegi-, 4 hapukirsi- ja 2 maguskirsipuue erinevat seemikut, milledest võeti pookoksi ja silmistati 5—10 silma igast vormist Polli filiaali puukooli, kuna Saaremaal. Hiiumaal ja Muhu saarel avastatud väärtuslikud seemikud koondati Karja-Pärsamaa katsepunkti (Orissaare rajoonis). Puukoolis üleskasvatatud seemikud istutatakse rahvaselektiooni aeda, Polli filiaali (Abja rajoonis) juures, kus nende omadusi võrdsetes kasvutingimustes täpsemalt kontrollitakse ja võrreldakse. Rahva poolt aretatud seemikute omaduste kindlakstelemisel selgus, et tähtsaks suunajaks seemikute omaduste kujunemisel on meteoroloogilised tingimused ja mullastik. Nii võime märgata, et väärtuslike õunapuuseemikute arv on väga suur ja need on levinud enam-vähem kogu Eesti NSV ulatuses. Õrnamate viljapuuliikide (ploomi-, pirni- ja kirsipuude) seemikuid esineb aga rikkalikumalt merele lähemates rajoonides, kus nende viljade maitseomadusedki on kõrgeväärtuslikumad. Toodud asjaolu on ka kindlaks näpunäiteks puuviljakasvatuse rajoonide kindlaksmääramisel Eesti NSV-s.

Kui jälgida Eesti NSV-s rahva poolt aretatud viljapuude ja marjapõõsaste sortide (seemikute) aretamise käiku, mida on võimalik olnud teha nende aretajatega kõneldes, kui ka nende märkmete järgi, siis selgub, et sortide aretamine rahva poolt on toimunud kahte viisi. Üks rühm aretajaid on teinud seda sihikindlalt, teadlikult, arvestades ristlusel vanemate valikuga, samal ajal kaalutelles ka seemikute edasist kasvatamist, selleks et muuta need külmakindlateks, viljakateks, viljad aga kõrge-

TAHELEPANUVAARIVATE  
VILJAPUUDE SEEMIKUTE  
(ORIGINAALSORTIDE)  
LEIUKOHAD EESTI NSV-s



kvaliteedilisteks. Teisel aretajate rühmal on uute sortide saamine toimunud juhuslikumalt. Külvatud on paremate viljade seemet ning siis välja valitud kultuuritunnustega seemikud. Tihti kasvatatakse kõik seemikud üles kuni viljakandmiseni ja juba vilja omaduste järgi eraldatakse väärtuslikumad. Nimetamata ei saa jätta ka kolmandat viisi, mida rahva seas on kasutatud ja millega on saadud ka üksikuid väärtuslikke seemikuid. See on kultuurviljapuude viljaseemnetest kasvatatud taimede koduaedades üleskasvatamine. See on kõige primitiivsem viis, kuid seda on Eesti NSV-s rahva poolt palju kasutatud.

Kolhoosikorra kehtestamisega Eesti NSV-s, väikeste kolhooside liitumisega suurteks elujõulisteks majapidamisteks ja suurte kolhoosiaedade rajamisega on loodud kõik võimalused edasiseks sordiaretustööks. Tuhandete kolhoosnike rakendudes sordiaretustööle, täitub ka I. V. Mišurini soov, „... et sordiaretustöö ja -mõte viidaks välja õpetlaste kabinetidest ja katsejaamadest vahetult tootmisse, et nad saaksid tööliste-talu-poegade, kommunistlike noorte ja noorte lööktöölise-ratsionaliseerijate masside omanduseks“. (I. V. Mišurin, Valitud teosed, Tallinn-Tartu 1949, lk. 501.)

Järgnevalt on esitatud Eesti NSV nende vanemate ja silmapaistvamate seleksionääride-mišuurinlaste töö tulemusi puuviljanduse alal, kes oma aretustöös on sihikindlalt tuginenud I. V. Mišurini õpetusele ja kes on tegelnud suurema arvu seemikutega. Neile järgnevad seleksionäärid — väärtuslikkude, külmakindlate seemikute aretajad, kes on tegelnud väiksema arvu seemikutega.

Kuna osa aretajaid on juba surnud, siis on käesoleva kirjutise andmed nende töötamisviiside ja saavutuste kohta katkendlikud, olles saadud nende lähemate kaastöölise poolt.

## J. RAEDA ARETUSTÖÖD

Jaan Raeda omandas suure huvi aianduse vastu oma isalt, kes samuti oli aiandusehuviline. Alustanud katsetamist puuviljanduse alal juba noorena, on ta aretanud kaunis väärtuslikke viljapuude seemikuid. Töötades õpetajana, tegeleb J. Raeda pidevalt oma igapäevase töö kõrval uute puuviljasortide aretamise ja paremate õuna-, pini- ja maguskirsipuude ning marjakultuuride seemikute kogumisega. Ta on katsetanud ka mitmete põllukultuuridega. Tema oli ka esimesi Eestis, kes oskas kohalike sortide aretamise tähtsust õigesti hinnata. Kuivõrd õige see oli, seda näitas karm 1939/40. a. talv, mille tagajärjel tema aias hävis sissetoodud sortidest 84%, kuna J. Raeda enda aretatud seemikutest kannatas külmakahjustuse all ainult 4%.

Oma sordiaretustöö läbiviimiseks asutas J. Raeda aia Raele Harju rajoonis, mis asub praegu I. V. Mišurini nimelises kol-



hoosis, kuhu koondas suuremaarvulise sortimendi tähtsamatest viljapuude liikidest, mida kasutas lähtematerjaliks uudissortide aretamisel. Arvestades mullastiku- ja meteoroloogilisi tingimusi, mis on suunavateks teguriteks noore areneva seemiku kujunemisel, valis J. Raeda seemikute kasvatamiseks koht, mille maapind oli tasane, väikese, vaevalt märgatava kallakuga lõuna suunas. Pinnase läbilõikes esineb kõigepealt 60 sm paksune huumust sisaldav mullakiht, millele järgneb 75 sm paksune väikeste paekivitükkidega saviliiva kiht. Kolmandaks kihiks on 20 sm paksune punakat värvust savirikas peenrähk, mis siirdub paeklibustikuks. Seega asub seemikute aed lubjarikkal ja väga viljakal pinnasel. Selekteeritud ja kohale istutatud seemikud ei ole üldse väetist saanud, samuti ei ole toimunud nendega taimekaitsetöid, sest nad on osutunud haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlikuks. Kohapealseid meteoroloogilisi tingimusi lähe-

malt vaadeldes näeme, et temperatuur, mis etendab taimekasvatuses tähtsat osa, on normaalsete aastate kõige külmemal kuul — veebruaris — keskmiselt  $-6,5^{\circ}$  ööpäevas (14 a. keskmine) ja kõige kuumemal kuul — juulis — keskmiselt  $+17,3^{\circ}$  C. Teiseks tähtsaks kasvuteguriks on niiskus. Sademete hulk kõigub kasvukuudel järgmiselt: aprillis 36,1 mm, mais 55,6 mm, juunis 45,9 mm, juulis 55,9 mm, augustis 95,0 mm, septembris 63,5 mm. Öhu relatiivne niiskus on aprillis 82, mais 79, juunis 76, juulis 78, augustis 84, septembris 85. Päikesepaisteliste tundide arv on aprillis 129, mais 263,6, juunis 265,4, juulis 206,6, augustis 215,6 ja septembris 114,5 tundi. Põhjavesi asub 1,5 m sügavuses. Toodud andmeist näeme, et meteoroloogilised tingimused võimaldavad kasvukuudel siin seemikutele soodsaid arenemistingimusi. Kuna katseaed on tuulte eest kaitstud ainult läänest, siis teiste ilmakaarte tuuled on avaldanud seemikute arengule karastavat mõju.

J. Raeda on oma sordiaretustöös kasutanud kahte viisi. Esimese viisi rakendamisel õppis ta vanemate paaride omadusi enne põhjalikult tundma ja siis alles toimetas vastavaid ristlusi. Teise viisi kasutamisel külvas ta maha paremate külma-kindlate kultuursortide seemneid ja hiljem selekteeris noori seemikuid vegetatiivsete tunnuste järgi. Niihästi esimesel kui ka teisel viisil saadud seemikuid kasvatas ta esimestel aastatel kehvematel, kergematel muldadel ilma väetuseteta. Sealt valis ta parimate kultuuritunnustega seemikuid ja istutas need eespool kirjeldatud kasvukohta, kus kasvutingimused olid optimaalsed.

Niisuguste aretusviisidega on J. Raeda saanud hulga kaunis väärtuslikke külma-kindlaid seemikuid, millede hulgas esineb nii dessert- kui ka tööstuslike viljaomadustega seemikuid.

Erilise tõuke sordiaretustööks puuviljanduse alal sai J. Raeda 1936. a., kui I. V. Mitsurini lähem kaastööline akadeemik P. N. Jakovlev külastas J. Raeda katseaeda ja andis tema tööle hea hinnangu.

## J. RAEDA POOLT ARETATUD VÄARTUSLIKUMATE ÕUNAPUUDE SEEMIKUTE POMOLOOGILINE KIRJELDUS

### J. Raeda õunaseemik nr. 984

**Päritolu:** Harju rajoonist, Karla küla metsast leitud seemik. Vilja omadused. Õuna varrepoolne ots on täiesti ümarik, ilma õõnsuseta. Kujult on õun ruljas, otsast täiesti tõmp, suure kühmuga karika ümber. Vilja pikiläbimõõt on 5,5 sm, ristiläbimõõt — 4,5 sm. Põhivärvus on kollane, kattevärvus nõrga leegilise punaga. Koorealused täpid on märgatavad. Koor on sile, läikiv, kaetud vahakorruga. Karikas on lahtine. Tolmukate seis: rudimentaarsed tolmuks keskmes asendis.

Õieõõnsus on väga sügav ja lai, varreõõnsust ei ole. Vars on kaunis pikk, puine ja peenike. Süda on omapärane, ebasümmeetriline, keskasendis. Seemnekambrid on lahtised, seemneteta. Vilja liha on valge, koredavõitu, kaunis meeldiva magushapu maitsega. Vili valmib septembri lõpul, säilib veebruarini Lauaõun. (Tahvel I.)

Puu omadused. Võra on allapoole kasvavate okstega. Uheaastased võrsed on helepruunid, kaetud hallide udemetega. Leht on teravahambuline, piklik-ovaalne, õhuke, kaunis sile. Puu on külmakindel ja haigustele ning kahjuritele vastupidav. Viljakus on hea. Puu on tuntud „rae ime“ nime all.

### J. Raeda õunaseemik nr. 1003 (24)

Päritolu: ♀ sügisjoonik × ♂ lord safiild<sup>1</sup>.

Vilja omadused. Viljaks on sümmeetrilise kujuga, otsast teravnev, lamedate, vähemärgatavate kantidega õun, mille pikiläbimõõt on 6,4 sm, ristiläbimõõt — 6,3 sm, keskmine kaal — 96 g. Põhivärvus on kollakasroheline, kattevärvuseks üksikud punased jooned vilja päikesepoolisel küljel. Koorealused täpid on vähemärgatavad. Koor on sile, nõrga vahakorruga kaetud. Karikas on kinnine, tolmukad keskmises asendis. Õieõõnsus on madal ja kitsas, varreõõnsus madal. Vars on pikk, puine, punaka värvusega. Süda on kõrgasendis. Seemnekambrid on kinnised, seeme väike, teravaotsaline. Vilja liha on rohekasvalge, mahlane, magushapu, nõrgalt mõrkja järelmaitsega. Valmib septembris. Sügisõun. Esmajärguline tööstusõun.

Puu omadused. Võra on laiuv, keskmise kasvutugevuse ja tihedusega. Uheaastased võrsed on punakaspruunid, pikerguste kooretäppidega. Leht on piklik-ovaalne, keskmise paksusega, kaunis teravahambuline. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele täiesti vastupidav. Viljakus on väga hea, kannab korrapäraselt.

### J. Raeda õunaseemik nr. 1018 (27)

Päritolu: Harju rajoonist, Kuivajõelt, tundmatu õuna seemik.

Vilja omadused. Õun on sümmeetrilise kujuga, külgedel märgatavate lamedate kantidega. Kandid ilmnevad teravalt õuna ülemisel otsal. Pikiläbimõõt on 6,6 sm, ristiläbimõõt — 8,1 sm, keskmine kaal — 133 g. Põhivärvus on rohekas-kollane, kattevärvus päikese poolt joonelise punaga. Koorealused täpid on üksikud, vähemärgatavad, tihenedes karika suunas. Koor on sile, kaunis õhuke, karikas kaunis kinnine, tolmukad

<sup>1</sup> Märkide seletus: ♀ — emasort; ♂ — isasort; × — ristlemise märk.

keskasendis. Õieõõnsus on keskmise sügavuse ja laiusega, varreõõnsus keskmise sügavusega, kitsavõitu, kaetud nõrgalt roostevärvi laikudega. Vars on keskmise pikkuse ja jämedusega, heledama pruunika värvusega, kaetud nõrgalt hallide udugarvadega. Süda on keskasendis. Seemnekambrid on avatud, seeme väike ja ümarik. Vilja liha on nõrgalt rohekasvalge, väga mahlane, meeldiva magushapu maitsega. Vili valmib septembri keskel. Sügisõun. Esmajärguline tööstusõun, kõlbab ka lauõunaks. (Tahvel II.)

Puu omadused. Puu on keskmise kasvutugevusega, kaunis laiuva võraga. Uheaastased võrsed on pruunikad, kaetud hallikate udugarvadega. Leht on piklik-ovaalne, nürihambuline. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele vastupidav. Haruldaselt viljakas.

#### J. Raeda õunaseemik nr. 1028

Päritolu: ♀ martsipan × ♂ sügisjoonik.

Vilja omadused. Koonusekujuline, otsast teravnev sümmeetriline õun on viie madala, lameda kandiga õieõõnsuse ümbruses, kandid ulatuvad kuni õuna keskpaigani. Vilja pikiläbimõõt on 6,8 sm, ristiläbimõõt — 6,2 sm, keskmine kaal — 97 g. Põhivärvus on rohekaskollane, kattevärvuseks üksikud punased jooned vilja päikesepoolisel küljel. Koorealused täpid ei ole märgatavad. Koor on sile, nõrgalt rasvane, karikas kinnine, tolmukate seis keskasendis. Õieõõnsus on keskmise sügavusega, kitsas, varreõõnsus kitsas, millest väljuvad kiiretaolised roostevärvi laigud. Vilja vars on kaunis lühike, jäme. Vilja liha on nõrgalt rohekasvalge, mahlane, magus, kaunis meeldiva maitsega. Vili valmib augustis. Väärtuslik suviõun. Varajane.

Puu omadused. Võra on keskmise tihedusega, aeglase kasvuga. Uheaastased võrsed on pruunikashallid, väheste kooretäppidega. Leht on äraspidimunajas, tumeroheline, kaunis paks, teravahambuline. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele vastupidav. Viljakus on hea.

#### J. Raeda õunaseemik nr. 1032

Päritolu: ♀ antoonovka × ♂ sügisjoonik.

Vilja omadused. Sümmeetrilise kujuga õunal on märgatavad selged kandid, mis ulatuvad üle vilja. Vilja pikiläbimõõt on 6,6 sm, ristiläbimõõt — 7,0 sm, keskmine kaal — 115 g. Põhivärvus on rohekaskollane, kattevärvus leegilise punaga vilja päikesepoolisel küljel. Koorealused täpid on tumerohelised, hästimärgatavad. Koor on sile, läikiv, keskmise paksusega, kaetud nõrga vahakorraga. Karikas on kinnine, tolmukate seis keskmine. Õieõõnsus on keskmise sügavusega, kitsas, varre-

õõnsus õige madal; üksikjuhtudel esineb roostevärvi laiike. Vars on keskmise pikkusega, pruunikas, otsast jämedam. Süda on ülemises asendis, seemnekambrid — poolavatud, seemned suured, piklikud. Vilja liha on kaunis valge, tihe, mahlane, meeldiva magushapu maitsega. Vili valmib oktoobris. Taliõun. Väärrib tähelepanu hilise lauaõunana.

Puu omadused. Võra on suur, tugevakasvuline. Võra oksad laiuvad. Uheaastased võrsed on pruunikad, kaetud õrnade hallide udukarvadega. Leht on piklik-ovaalne, teravahambuline, paks, krobeline. Puu on külma-, haiguste- ja kahjuritekindel. Kaunis viljakas.

### J. Raeda õunaseemik nr. 1038

Päritolu: ♀ liivi sibulõun × ♂ antoonovka.

Vilja omadused. Õun on kaunis sümmeetriline, nõrkade kantidega, pikiläbimõõt — 5,9 sm, ristiläbimõõt — 6,7 sm, keskmine kaal 93 g. Põhivärvus on rohekaskollane, kattevärvus nõrga punase jumega vilja päikesepoolsel küljel. Koorealused täpid esinevad tihedalt. Koor on sile, läikiv, õhuke, karikas kinnine, tolmukate seis keskasendis. Õieõõnsus on keskmise sügavusega, kitsavõitu, varreõõnsus väga madal, kitsas. Vars on keskmise pikkusega, otsast jämenev, pruunikas. Süda on kesk-kuni kõrgasendis. Seemnekambrid on kinnised, seeme keskmise suurusega, tõmp. Vilja liha on kaunis valge, mahlane, meeldiva magushapu maitsega, keskmise tihedusega. Vili valmib oktoobris. Taliõun. Kõrgeväärtuslik lauaõun.

Puu omadused. Võra on kaunis tugev, püstine, keskmise tihedusega. Uheaastased võrsed on helepruunid, kaetud nõrga udemete korruga. Leht on munajas, keskmise paksusega, serv nürihambuline. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele vastupidav. Viljakus on keskmine.

### J. Raeda õunaseemik nr. 1040

Päritolu: ♀ tartu roosõun × ♂ liivi sibulõun.

Vilja omadused. Sümmeetrilise kujuga õun on nõrgalt märgatavate kantidega üle kogu vilja; pikiläbimõõt — 5,4 sm, ristiläbimõõt — 6,6 sm, keskmine kaal — 97 g. Põhivärvus on kollakasroheline, kattevärvus tumepunane. Koorealused täpid on märgatavad. Koor on sile, läikiv, õhuke, kaetud nõrga vahakorruga. Karikas on kinnine, tolmukate seis alumine. Õieõõnsus on keskmise sügavuse ja laiusega, varreõõnsus madal, vars lühike, jäme. Süda on kõrgasendis, seemnekambrid poolavatud, seemned suured, laiad, tõmbi otsaga. Vilja liha on rohekasvalge, kaunis tihe, väga meeldiva magushapu maitsega. Valmib oktoobris. Taliõun. Lauaõun.

Puu omadused. Võra on madal, lai, ümarik, keskmise kasvutugevusega. Uheaastased võrsed on tumepruunid, valgetäpilised, udemetega nõrgalt kaetud. Leht on piklik-munajas, teravahambuline. Haigustele ja kahjuritele on puu väga vastupidav. Viljakus on väga hea. Kannab korrapäraselt.

#### J. Raeda õunaseemik nr. 1044

Päritolu: ♀ liivi sibulõun × ♂ seerinka.

Vilja omadused. Vili on sümmeetriline, ilma kantideta õun, mille pikiläbimõõt on 5,3 sm, ristiläbimõõt — 6,6 sm, keskmine kaal — 93 g. Põhivärvus on rohekaskollane, kattevärvus leegilise punaga vilja päikesepoolsel küljel. Koorealused täpid on valged, tumedama ringiga. Koor on sile, läikiv, õhuke, karikas kinnine, tolmukad keskasendis. Õieõõnsus on sügav, kitsas, varreõõnsus keskmise sügavuse ja laiusega; esineb roostevärvilisi laike. Vars on keskmise pikkusega, otsast jämedam, nõrgalt pruunikas. Süda on ülemise asendiga. Seemnekambrid on avatud, seemned väikesed, terava otsaga. Liha viljal on rohekasvalge, tihe, mahlane, magushapu. Vili valmib septembris. Sügisõun. Väärtuslik laua- ja tööstusõun.

Puu omadused. Võra on keskmise tugevusega, püstise asendiga, tihedavõitu. Uheaastased võrsed on helepruunid, valgete täppidega, kaetud udukarvadega. Leht on munajas kuni äraspidimunajas, serv nürihambuline. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele keskmiselt vastupidav. Viljakus on keskmine.

#### J. Raeda õunaseemik nr. 1048 (30)

Päritolu: ♀ antoonovka × ♂ tartu roosõun.

Vilja omadused. Õun on sümmeetriline, üksikute madalate kantidega; pikiläbimõõt — 6,2 sm, ristiläbimõõt — 7,2 sm, keskmine kaal — 138 g. Põhivärvus on kollane, kattevärvus laiguline, triibulise punaga vilja päikesepoolsel küljel. Koorealused täpid on nõrgalt märgatavad. Koor on sile, ilma erilise katteta. Karikas on poollahtine, tolmukate seis keskasendis. Õieõõnsus on keskmise sügavusega, varreõõnsus keskmise sügavuse ja laiusega, kus esineb kaunis rohkesti roostevärvilisi laike. Vars on lühike, kaunis jäme, punakaspruuni värvust. Süda on kõrgasendis, seemnekambrid kinnised, seeme keskmise suurusega, kaunis kitsas. Liha viljal on rohekasvalge, mahlane, magushapu, meeldiva maitsega. Vili valmib septembris. Sügis-taliõun, väärtuslik nii laua- kui ka tööstusõunana. (Tahvel III.)

Puu omadused. Võra on tugeva kasvuga, ülespoole suunaatud okstega. Uheaastased võrsed on pruunid, nõrgalt udu-

karvadega kaetud, kooretäpid piklikud. Leht on ümarik — munajas, tõmphambuline, paks, tumeroheline. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele mittevastuvõtlik. Viljakus on väga hea, kannab korrapäraselt.

### J. Raeda õunaseemik nr. 1063

Päritolu: ♀ sügisjoonik × ♂ kohalik magus sort.

Vilja omadused. Õun on sümmeetriline, ruljas-koonilise kujuga; pikiläbimõõt on 7,8 sm, ristiläbimõõt — 7,6 sm, keskmine kaal — 153 g. Põhivärvus on rohekaskollane, kattevärvus nõrga leegilise punaga päikesepoolsel küljel. Koorealused täpid on rikkalikud. Koor on sile, keskmise paksusega, karikas kinnine, tolmukate seis alumise asendiga. Õieõõnsus on kitsas, keskmise sügavusega, varreõõnsus peaaegu puudub. Vars on keskmise pikkusega, kaunis jäme. Süda on kõrgasendis. Seemnekambrid on poolavatud, seeme ovaalne, tõmbi otsaga. Vilja liha on rohekasvalge, magusa maitsega, mahlane, keskmise tihedusega lauaõun. Valmib oktoobris. Taliõun. (Tahvel IV.)

Puu omadused. Võra on allapoole suunatud okstega, keskmise kasvuga. Uheaastased võrsed on helepruunid, kaetud nõrgalt udugarvadega. Lehed on ümarikud — munajad, tõmbi leheservaga. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele vastupidav. Viljakus on väga hea.

### J. Raeda õunaseemik nr. 1076 (46) ♣

Päritolu: ♀ pärnu tuviõun × ♂ leedu pepin.

Vilja omadused. Vili on otsast teravnev, kooniline, vähe märgatavate kantidega üle õuna. Vilja pikiläbimõõt on 5,5 sm, ristiläbimõõt — 5,6 sm. Põhivärvus on kollane, kattevärvust ei ole. Koorealused täpid on märgatavad, valged. Koor on sile, läikiv, kaetud kerge vahakorraga. Karikas on kinnine, tolmukate seis alumises kuni keskasendis. Õieõõnsus on keskmise sügavusega, lai, varreõõnsus sügav, kitsas, üsna tugeva roostevärvi kattega. Vars on keskmise pikkusega, peenike, puine. Süda on kõrgasendis, seemnekambrid avatud. Vilja liha on valge, kore, mahlane, meeldiva magushapu maitsega. Valmib oktoobris, Taliõun. Väärtuslik lauaõun. (Tahvel V.)

Puu omadused. Võra on allarippuvate okstega. Uheaastased võrsed on punakaspruunid, kaetud väga tugevalt udemetega. Leht on munajas, paks, krobeline, leheserv saagjas. Puu pole täielikult külmakindel, haigustele ja kahjuritele pole vastuvõtlik. Viljakus on hea.

## J. Raeda õunaseemik nr. 1100

Päritolu: saadud J. Raeda isalt.

Viljaomadused. Õun on kujult tõmpkooniline, sümmeetiline; pikiläbimõõt — 5,4 sm, ristiläbimõõt — 5,8 sm. Põhivärvus on kollane, kattevärvuseks on leegiline, jooneline puna. Koorealused täpid on märgatavad. Koor on sile, läikiv, kaetud nõrga vahakorraga. Karikas on kinnine, tolmukate seis madalasesendis. Õieõõnsus on kaunis lai, madal, varreõõnsus kitsas, madal. Vars on keskmise pikkuse ja jämedusega. Süda on kõrgasesendis, seemnekambrid poolavatud. Liha on viljal kollakasvalge, kore-davõitu, magus, mahlane. Vili valmib septembris ja säilib novembrini. Magus lauaõun. (Tahvel VI.)

Puuomadused. Võra on hästi arenenud, keskmise tihe-dusega, laiuv. Uheaastased võrsed on punakaspruunid, kaetud nõrgalt hallikate udukarvadega. Leht on piklik-ovaalne, kaunis sile. Puu on täielikult külmakindel, haigustele ja kahjuritele vastupidav. Viljakus on väga hea.

## J. Raeda karusmarjaseemik rae nr. 1

Päritolu: ♀ red ouk × ♂ hautni seemik.

Marjaomadused. Mari on keskmise suurusega, veidi pikliku kujuga, sile, pruunikaspunase värvuse ja kaunis meeldiva magushapu maitsega. Marjad valmivad augusti esimesel poolel ja säilivad põõsal riknemata kaunis kaua. Laua- ja tööstusmari.

Põõsaomadused. Põõsas on suhteliselt jahukastekindel ja karusmarjarooste suhtes resistentne. Põõsas on kaunis tugeva-kasvuline, allapoole suunduvate okstega, ogadega. Hakkab kaunis varakult kandma ja kannab rikkalikult. Rae nr. 1 on juba levinud tootmisel.

Teistest J. Raeda aretatud seemikutest on tähelepanuväärse-mad järgmised õunaseemikud:

- nr. 1016 on tundmatu õunaseemik Harju rajoonist Kuivajõelt
- nr. 1019 saadud ♀ borovinka × ♂ tundmatu seemik
- nr. 1024 saadud ♀ boskoobi iludus × ♂ sügisjoonik
- nr. 1033 saadud ♀ liivi sibulõun × ♂ seerinka
- nr. 1041 — borovinka seemik
- nr. 1043 saadud ♀ famöös × ♂ sügisjoonik
- nr. 1056 saadud ♀ borovinka × ♂ säfstaholm
- nr. 1060 saadud ♀ tartu roosõun × ♂ liivi sibulõun
- nr. 1061 — tundmatu õunaseemik Harju rajoonist Lagedi külast
- nr. 1072 — tundmatu õunaseemik
- nr. 1077 saadud ♀ pärnu tuviõun × ♂ martsipan
- nr. 1078 saadud ♀ vahaõun × ♂ lord safiild
- nr. 1088 saadud ♀ antoonovka × ♂ borovinka
- nr. 1093 — tundmatu õunaseemik Pärnu rajoonist
- nr. 1095 saadud ♀ aport × ♂ martsipan.



### A. KURVITSA ARETUSTÖÖD

Aleksander Kurvits on aianduse alal asjaarmastaja. Töötades õpetajana, tundis ta elavat huvi puuviljanduse vastu. Eri-  
lise tõuke andis talle I. V. Mišurini lähema kaastöölise akadeemik P. N. Jakovlevi külaskäik Tartu aedadesse ja ettekanne Tartu Ülikoolis 1936. aastal I. V. Mišurini töömeetoditest ja töötulemustest. Oma väikesse katseaeda, mille suurus on 1500 m<sup>2</sup> ja mis asub Tartus Tamme linnaosas, Riia maantee nr. 12, kogus A. Kurvits suure sortimendi pirne, luuviljalisi ja ka õunapuid ning õppis tundma nende omadusi. Olgugi et piiratud maa-ala tõttu on puud väga tihedalt istutatud, on ta suutnud teha väga väärtuslikke tähelepanekuid, eriti pirnide osas.

Kuna mullastikul ja meteoroloogilistel tingimustel on väga suur suunav mõju noorte seemikute arenemisele, on vajalik lühidalt peatuda A. Kurvitsa katseaia tähtsamatel kasvuteguritel. Maapinna reljeef katseaias on tasane, väikese kallakuga

põhja poole. Pinnase läbilõikes 1,5 meetri ulatuses esineb savi-  
liiv- ja liivsavimuldi, mis kaunis sagedasti vahelduvad. Sade-  
mete hulk ulatub aprillis 23,7 mm, mais 53,0 mm, juunis 33,6 mm,  
juulis 112,8 mm, augustis 60,2 mm, septembris 70,8 mm. Õhu  
relatiivne niiskus on aprillis 85, mais 80, juunis 82, juulis 84,  
augustis 87, septembris 88. Päikesepaisteliste tundide arv on  
aprillis 215,8, mais 310,9, juunis 320,0, juulis 173, augustis  
208,3, septembris 142,6 tundi. Katseaiale tuulekaitset ei ole  
istutatud, kuid suuremate tuulte ja tormide eest kaitsevad siiski  
lähemas ümbruses asuvad hooned. Seega toimub katseaias kül-  
laldane õhu liikumine, mis on eriti tarvilik noorte arenevate  
seemikute karastamiseks.

Enne uute sortide aretamistööle asumist õppis A. Kurvits kir-  
janduse kaudu põhjalikult tundma I. V. Mitšurini töötamisviise  
ja kogu oma aretustöö kestel on ta töötanud teadlikult; tema  
tähelepanekud on äärmiselt täpsed. Uudissortide aretamisel on  
ta kasutanud kahte viisi: esiteks paremate külmakindlate sortide  
seemnete külvi ja hiljem noorte seemikute selekteerimist vege-  
tatiivsete tunnuste järgi; teiseks sortidevahelist hübriidiseeri-  
mist, õppides enne põhjalikult tundma risteldavate vanemate  
omadusi. Ristlusel saadud seemikuid selekteeris ta vegetatiiv-  
sete tunnuste järgi samuti juba noores eas. Selekteeritud see-  
mikutega toimus suunav kasvatamine, kasjuures vegetatsiooni  
kestust reguleeriti eriti väetistega; samuti on selekteeritud see-  
mikute kasvatamisel kasutatud mentori meetodit ja kõrget agro-  
fooni.

Olles täiesti teadlik I. V. Mitšurini õpetuse põhialustest ja  
talitades täpselt kui katsetaja, on A. Kurvits loonud hulga väär-  
tuslikke külmakindlaid seemikuid, eriti ploomipuude osas.

## A. KURVITSA POOLT ARETATUD VILJAPUUDE SEEMIKUTE POMOLOOGILINE KIRJELDUS

### A. Kurvitsa õunaseemik nr. 1

Päritolu: tundmatule külmakindlale sügissordile oli poo-  
gitud kollase sibulõuna seemik. Kuna puu viljakandmine hili-  
nes, siis poogiti tema võrassa 1932. a. punase aniisi oksa. Sordist  
jäi kasvama ainult üks suurem võraoks, mis hakkas kandma  
vilja 1936. a. Kuna vili osutus kaunikujulisemaks ja aromaat-  
semaks aniisi viljast ja säilis kuni juunikuuni, siis kõrvaldati  
juba 1937. a. kevadel punase aniisi oksad, selleks et taastada  
seemikpuu. Puu loomulik kuju muutus sellega, kuid ta kasvas  
jõudsalt edasi.

Vilja omadused. Silindrikujuline õun on sügava karika-  
põhjaga, sügava varreõõnsusega ja lühikese jämeda viljavar-  
rega, mis annab talle meeldiva välimuse. Koor on keskmise pak-  
susega, sile, kaetud vahakihiga. Päikese poolselt küljelt muu-

tub vili hilissügisel kollakasrohelisteks ja kattub kerge punaga; domineeruv värvus on roheline. Liha on tihe, kõva, hammustamisel murduv (nagu renettidel), meenutab maitset nii sibulõuna kui ka kuldrenetti. Vilja keskmine kaal on ca 100 g. Vilja puuküpsus saabub oktoobri I dekaadi lõpul. Vilja väärtust tõstab tema tarvitamisaja erakordne vältus — kaotamata mahlakust ja maitset vili säilib harilikes hoiutingimustes juuni — juulini. Seega ületab sort vilja säilivuse ja eriti tarvitamisaja kestusega kõik teised talisordid.

Puu omadused. Puu kasv on keskmise tugevusega; ta on külma- ja haigusekindel. 1940. a. veebruaril  $-42^{\circ}\text{C}$  külm ei vigastanud puud ega tema kolmeaastasi vääristatud järglasi vähimalgi määral. 1940. a. kevadel puu küll õitses, kuid vilja siiski ei loonud, mis võib osutada ka puu isesteriilsusele, sest naabruses olevad õunapuud ei õitsenud. Sort moodustab tiheda püramidaalse võra, mis vajab harvendamist. Puu koor on hall, sile, kaetud väga tihedalt heledate täppidega. Võrsed on tumepruunid, kaetud tihedalt väga väikeste heledate täppidega. Leht on munajas, vaevalt eralduva otsateravikuga, äär korrapäraselt ja kergelt saagjas. Leheroots on tugev. Seemiku viljakus on olnud keskmine, mis nähtavasti on tingitud väga rasketest operatsioonidest puu võras. Kaks poogitud järglast, mis kasvavad päikesepaistelises kohas, kannavad rikkalikult.

Sordi hüveks on peale nimetatud joonte veel puu tormikindlus; puuduseks on võrdlemisi hiline kandmisikka jõudmine, nõudlikkus päikesevalguse suhtes ja vilja väga hiline puuküpsus. Sorti nimetatakse ka „kurvitsa renetikks“.

### A. Kurvitsa ploomiseemik nr. 1

Päritolu: viktooria seemik vabal tolmllemisel 1937. a. Seemned külitati 1937. a. sügisel varjulisse kohta kompostmulda kohe pärast vilja tarvitamist. Puu kasvab samal kohal ilma ümber pikeerimata.

Vilja omadused. Esimene vili kasvas puule 1947. a. ja kaalus 35 g. Järgmisel, 1948. a. oli puul 4 vilja, millest suurem kaalus 40 g. 1950. a. kasvas 150 vilja ja suurem vili oli juba 50 g. 1950. a. oli puu rikkalikult vilja täis, üldkoguses 12 kg. Vili kasvab suurtes kobarates — sarnaselt emapuule — ja on väga ühtlane. Vilja kuju on ovaalne, mõõded —  $4,2 \times 3,6 \times 3,6$  sm. Põhivärvus on roheline, kattevärvus tumeroosa. Vilja sisu on kollakas, mahlane, nõrgalt hapu. Kivi on väike, 3,3% vilja kaalust, poollahuline. Vili valmib augusti II dekaadil, püsib puul kindlalt ja kaua, kuni närbumiseni. Puult mahavõetud vili on suhteliselt hea säilivusega, nagu emapuu viktooriagi vili. Seega on vili heade transpordiomadustega. Ta on hea lauaploom, kuid

hea ka vekkimiseks, keediste ja veini valmistamiseks. (Tahvel VII.)

**Puu omadused.** Puu on tugeva kasvuga ja laiuva hõreda võraga. Võra kujunemist reguleeritud või muudetud ei ole. Oksad kasvavad 70 kuni 90° all tüvest. Alumised oksad on suhteliselt palju tugevamad ja pikemad võra ülemistest okstest. Tüve ja peaokste koor on krobeline kuni kestendamiseni ja võrdlemisi paks. Okste koore värvus on hall, helehallide täppidega. Leht on munajas, ääred korrapäraselt ja kergelt saagjad. Puu on külma- ja haigusekindel. Vaigujooksmist puul ega viljal märgatud ei ole.

Oma heamaitselise, kaunivärvilise, suure ja varavalmiva vilja tõttu väärib sort katsetamist. Sorti nimetatakse ka „lartu punane ploom“.

### A. Kurvitsa ploomiseemik nr. 2

**Päritolu:** liivi kollase munaploomi seemik, tolmutatud oullensi renkloodi tolmuga 1937. a. Seemned külitati 1937. a. sügisel kohe pärast vilja tarvitamist varjulisse kohta huumusrikkasse mulda. Selekteeriti väliste tunnuste järgi ja istutati 1938. a. sügisel praegusele, päikese eest võrdlemisi varjatud kohale.

**Vilja omadused.** Esimene vili tekkis puule 1946. a. ja kaalus 30 g. Järgmisel, 1947. a. kasvas puule 6 vilja, millest suurem kaalus 35 g. 1948. a. oli puul 36 vilja ja suurem vili kaalus 40 g. 1949. a. oli puu täis ühtlast vilja, arvult 300. Kõik viljad kokku kaalusid 10 kg, suurem vili kaalus 50 g. Vilja kuju on munajas-ovaalne, mõõted — 4,5 × 3,6 × 3,6 sm. Vilja värvus küpselt on kuldkollane, kerge heleda kirmega. Vilja asetus oksitel on paaris või kolmikutena. Vilja liha on kuldkollane, kuld-kollase mahlaga, keskmise tihedusega, väga magus, kerge happesusega. Vili valmib augusti I dekaadil, püsib võrdlemisi hästi puu küljes ja säilib mahavõetult harilikul temperatuuril nädalapäevad. Puuküpsel viljal on omadus normaalselt järele valmida, mille tõttu on kõrgete transpordiomadustega. Vilja kivi on väike — 3,2% vilja kaalust, poollahtine, osas viljades lahtine. Sort on hea lauavili, hea vekkimiseks ja keediste ning veini valmistamiseks. (Tahvel VIII.)

**Puu omadused.** Puu on väga tugeva kasvuga. Võra on lai, püramidaalne, paras tihe. Kõrvaloksad on suunatud 50 kuni 80° all juhtokstest eemale. Koor tüvel on sile, halli värvust; okste koor on samuti hall, virveste koor tumepruun. Leht on teravalt ovaalne, pealt läikiv, karvasuseta. Lehe ääred korrapäraselt nüridalt saagjad. Abilehed on väga arenenud, pikad, kitsad, teravate ääresakkidega, langevad maha pungade küpsedes augustikuu algul.

Puu on erakordselt külma- ja haigusekindel. 1950. a. jaanuari-

kuu  $-31^{\circ}\text{C}$  külma ei jätnud jälgi isegi võrsete otstes. Puu lõpetab kasvu juuli II dekaadi keskel, mispärast sort ei kannata ka nimetamisväärselt lehetäidest. Viljamädanikku puul ei ole esinenud. Puu on õitsemisajal väga dekoratiivne suurte täidisõite tõttu, mis püsivad puul võrdlemisi kaua. Kõik õied loovad vilja, mispärast sorti võib lugeda isefertiilseks. Ka suvel kuulub puu oma väga suurte tumeroheliste lehtedega kaunimate hulka teiste ploomipuude hulgas. Arvesse võttes sordi tugevat kasvu, külma- ja haigusekindlust, kaunist võra ja lehestikku, tema dekoratiivsust kevadise õitsemise ajal, välimuselt suurt, ilusat ja maitselt head vilja, kui ka vilja varajast valmimist, peaks sorti laialdaselt istutatama. Sorti nimetatakse „tartu kollane ploom“.

### A. Kurvitsa ploomiseemik nr. 3

**Päritolu:** emma lepermani seemik vabal tolmlemisel 1939. a. sügisest külvist; on selekteeritud ja istutatud alatisele kasvukohale 3 aasta vanuselt 1943. a. sügisel. Esimesed viljad kasvasid puule 1948. a., arvult 40 vilja; sama palju vilju oli puul ka 1949. a. 1950. a. kevadel oli puu küll keskmiselt õites, kuid talle kasvas ainult 8 vilja. Teised õied langesid maha arvutatavasti 5. ja 6. mai öökülmade tagajärjel. Sorti on poogitud 1948. a. ka teistele alustele, millest kaks puud kandsid 1950. a. vilja, kusjuures nende puude kõigist õitest kujunesid viljad nagu see toimus 1948. a. ja 1949. a. emapuul.

**Vilja omadused.** Kuju on ovaalne, värvus violett-roosa, väga sarnane emapuu kõige eredavärvilisemate viljadega, mis kasvavad kreegi alusele vääristatud emma lepermanil. Vilja sisu on kollakas, kollaka mahlaga, magus, mõnusa võrtsilise maitsega. Vilja keskmine kaal on 35 g. Vili on hea säilivusega. Sort on hea lauavili, kohane ka vekkimiseks, keediste ja veini valmistamiseks. Vili küpseb augusti I dekaadil, s. o. mõnevõrra varem emasordist emma lepermanist.

**Puu omadused.** Puu on keskmiselt tugeva kasvuga, kaheharulise, püstpüramidaalse, tiheduselt keskmise võraga. Tüvi on kaetud halli sileda koorega. Okste koor on samuti hallikas, kaetud tiheda, koore pinnalt kõrgemale tõusvate risti suunatud triipudega, mille poolest ta sarnaneb väga emapuuga. Võrsete pind on ülalpool pruun, allpool heleroheline. Leht on ovaalne — munajas, võrdlemisi paks, krobeline; peasooned tõusevad pinnalt tugevasti esile ja moodustavad palju kõrvalharusid. Ääresakid on väga väikesed, nüridad, ühtlased, lehe ääred kergelt ülespoole keeratud. Puu on külma- ja haigusekindel. Vaigujooksu puul ega viljadel esinenud ei ole, mille all kannatab sageli emapuu, s. o. emma lepermani vili. Sordi vilja üheks hüveks on tema ühtlane värvumine ka varjatud kohas, kus emapuu emma lepermani vili jääb ilmetuks. Seemik kasvab

poogitult hästi kreegil kui ka teistel juurvõsundiliste ploomide alustel. Puu on võrdlemisi suur ja kaunis. Algul erkroosa, pärast lillakasroosa värvuse, heamaitselise ja varavalmiva vilja tõttu kavatakse aretaja anda sordile nimeks „tartu kaunitar“.

#### A. Kurvitsa ploomiseemik nr. 5

**Päritolu:** vilhelmiine speeti ja viktooria seemik. Seeme külitati mulda 1938. a. sügisel kohe pärast vilja tarvitamist. Esimesed viljad (6 vilja) olid puul 1949. a.

**Vilja omadused.** Esimeste viljade kuju oli ovaalne, nad valmisid septembri II dekaadil, võttes tuhkjashalli värvuse, mis oli kaetud tumedamate laikudega. Vilja suurus oli alla keskmise, kaaludes keskmiselt 20 g. Vilja liha oli rohekaskollane, tiheda konsistentsiga, kuid siiski mahlane, magus, terava meeldiva vürtsiga, maitselt võrdne emasordi paremate viljade maitsega. 1950. a. oli puul 80 vilja. Üksikud viljad hakkasid värvuma tumepunaseks augusti I dekaadi algul. Augusti III dekaadi lõpuks muutus viljade värvus lillakaspunaseks. Täisküpsusel võtsid viljad tumesinise värvuse ja kattusid sinaka kirmega, omandades seega palju sarnasust emapuu viljadega. Kivi on lahtine, väike, 3,3% vilja kaalust, pikergune, õhuke, ilma teravate servadeta. Vilja keskmine raskus oli 25—30 g. Vili võib säilida kuni 2 nädalat, mis näitab tema häid transpordiomadusi. Ta on väärtuslik lauavili, kõlblik ka töötlemiseks: vekkimiseks, kuivatamiseks, keediste, kompoti, marmelaadi ja veini valmistamiseks.

**Puu omadused.** Puu kasv on väga tugev, võra püramidaalne, paraja tihedusega. Koor on sile, kollakashall. Võrsete värvus on päikese poole pruun, varjulisel poole rohekas. Lehelaba on ovaalne, ääred kergelt ülespoole keeratud, nõrgalt sakilised, soonestik tihe. Sügisel enne varisemist ilmuvad lehe pealispinnale soonte kohale punakaspruunid triibud; sama nähe esineb ka emasordil vilhelmiine speetil. Sordi väärtuseks on puu erakordne külma- ja haigusekindlus. 1950. a. jaanuarikuu —31°C külm ei jätnud isegi võrsete ottesse vähimaid jälgi. Vilja väärtus kui ka puu külma- ja haigusekindlus õigustab sordi katsetamist eriti põhjapoolsetes rajoonides.

#### A. Kurvitsa ploomiseemik nr. 9

**Päritolu:** emma lepermani seemik vabal tolmlemisel 1939. a. sügisest külvist. Puu jäeti kasvama kohale ilma pikeerimata. Kandmise kiirendamiseks poogiti puu võrassa 1948. a. kevadel 3 mentorit.

**Vilja omadused.** 1950. a. kevadel ilmus puule 12 õit,

mida maikuu öökülmad vigastasid. Puule jäi kasvama ainult üks vili, mis juulikuu III dekaadil muutus algul heledamaks, hakkas aga varsti värvuma erkroosaks. 6. augustil oli vili lillakasroosa, värvus 9. augustil tumeroosaks, oli täiesti küps ja kaalus 25 g. 11. augustil vili degusteeriti. Vilja kuju on kergelt ovaalne, liha kollane, tiheda konsistentsiga, mahlane, magus, aprikoosi aroomiga. Koor on õhuke, õrn, lihast eralduv, kergelt hapukas, ilma kibeduseta. Kivi on täielikult lahtine — 3% vilja kaalust. Vili on ühtlaselt kõrgete maitseomadustega.

**Puu omadused.** Puu kasv on tugev, võra püramidaalne, paraja tihedusega. Võra kujunemist reguleeritud ei ole. Koor on tüvel sile, hall, okste kohal samuti hall. Võrsed on tumepruunid. Lehelaba on munajas — ovaalne, paks, pind tasane, ääresakid väikesed, nüridad, ringi segmentide kujulised. Lehesoonestik on üldiselt väga tihe. Puu on külmakindel: 1950. a. jaanuarikuu, —31° C külm ei ole võrsetele jälgi jätnud. Lehetäidest puu märgatavalt ei kannata.

#### **A. Kurvitsa pirniseemik nr. 5**

**Päritolu:** tundmatu sordi (sapežanka?) seemnest üles kasvatatud.

**Vilja omadused.** Pirn on keskmise suurusega — (keskmise kaal 100 g), valmib septembri II dekaadil, on valm.ult helekollane, säilib 2—3 nädalat. Vilja liha on tihe, mõõdukalt magus, tunduva happesusega, ülevalminult muutudes jahuseks. Ta on üldiselt keskmiste maitseomadustega väärtuslik tarbe- ja tööstusvili sukaadi, mahla, kompoti ja marmelaadi valmistamiseks. Autor on kasutanud sordi vilja oma majapidamises 1907. a. alates.

**Puu omadused.** Puu on tugeva kasvuga, kõrge püramidaalse võraga, all laiilikasvavate okstega. Koor tüvel ja okstel on hall, tihedalt kaetud tumedamate täppidega-triipudega, II ja III aasta okstel aga tihedalt väikeste täppidega. Leht on munajas, terava otsaga, ülespoole tõusvate äärtega. Lehesoonestik on väga tihe, lehe ääred vaevaltmärgatavalt saagjad, lehe roots võrdlemisi peenike. Sordi väärtuseks on tema suur külma- ja haigusekindlus. 1940. a. —42°-line külm puud ei hävitanud, ehkki samas aias kasvavad teised 6 tugevat pirniseemikut külmusid ära. Sordi viljakus on hea ja ta väärrib tähelepanu.

#### **A. Kurvitsa kirsiseemik nr. 1**

**Päritolu:** säilisveikseli seemik vabal tolmlemisel 1932. a. külvist.

**Vilja omadused.** Esimene vili oli puul 1939. a. Vili on kujult sarnane emapuu viljaga, kuid suurem — kuni 7 g; magus,

hea maitsega, mis ületab emapuu vilja maitse (ilma tanniini maitseta); valmib emapuu viljast 2 nädalat varem.

**Puu omadused.** Puu kasv on tugev, moodustades ilusa-võralise tüvikpuu. Lehed on suured, ovaalsed, lehe äär nõrgalt kahekordselt sakiline. 1940. a. —42°C külmakatastroofi jarel kasvab puu edasi tüve võrsest põõsaspuuna. Aretaja katse sordi vääristamiseks harilikule metsikkirsile ei andnud tulemusi. Sort on väga viljakas. Väärrib tõsiselt katsetamist. Nimetatakse ka „kurvitsa suurkirss“.

### A. Kurvitsa kirsiseemik nr. 3

**Päritolu:** säilisveikseli seemik vabal tolmlemisel 1937. a. sügisest külvist.

**Vilja omadused.** Esimene vili saadi 1943. a. Vili on keskmise suurusega, piklik, kreegitaoline. Ta on heamaitseline, väärtuseks on tema erakordne säilivus puul kuni septembrikuu lõpuni. Ta valmib üheaegselt ostheimi veikseli kirsiga. Väärtuslik vili.

**Puu omadused.** Kasv on keskmine, moodustades madala võra. Leht on keskmise suurusega, ovaalne, lehe ääred kahekordselt saagjad. Leht on suhteliselt paks, soonestik tihe.

### A. Kurvitsa kirsiseemik nr. 5

**Päritolu:** säilisveikseli seemik 1939. a. sügiskylvist.

**Vilja omadused.** Kirss on keskmisest suurem, tume-roosa värvusega. Sisu on valge, väga mahlane, magus, võrtsine. Ta on väärtuslik lauavili. Teda võib arvata maguskirsside hulka.

**Puu omadused.** Puu kasvab põõsaspuuna, on mõõduka kasvuga. Leht on keskmise suurusega, ovaalne kuni munajas, mõõded 9 × 5 sm või 8 × 6 sm. Lehe roots on tugev, 2 sm pikk, lehe ääred nürivate suurte kaksiksakkidega; näärmed on suured, 1,5 × 1,5 mm, pruunid, asetsedes leherootsu lõpul paaris või lehelaba algul. Kui eritüüp väärib sort katsetamist mahaleibi alusel.

### A. Kurvitsa kirsiseemik nr. 6

**Päritolu:** säilisveikseli seemik vabal tolmlemisel 1939. a. sügiskylvist.

**Vilja omadused.** Suuruselt on ta võrdne emapuu viljaga, magus, hea maitsega lauakirss. Valmib ühel ajal ostheimi veikseli kirsiga.

**Puu omadused.** Puu kasvab põõsaspuuna, on mõõduka kasvuga ja väga viljakas.

## A. Kurvitsa kirsiseemik nr. 8

Päritolu: säilisveikseli seemik vabal tolmllemisel 1939. a. külvist.

**Vilja omadused.** Vili on erakordselt tume, peaaegu must; liha on hästi tume, väga vürtsine, kõrge happesusega. Ta valmib ühel ajal emapuu viljaga. Vilja suurus on keskmine. Hea tööstusvili, sobib ka lauaviljaks.

**Puu omadused.** Puu on madalatüvikuline, kalduvusega kasvada pöösaspuuna. Viljakus on keskmine. Haiguste all ei kannata.

Teistest A. Kurvitsa aretatud seemikutest on tähelepanuväärsemad järgmised:

Õunaseemik nr. 2 — valge klaarõuna seemik, saadud selle vabal tolmllemisel.

Pirniseemik nr. 2 — viljamsi seemik, saadud selle vabal tolmllemisel.

Pirniseemik nr. 3 — liivi rohelise võipirni seemik, saadud selle vabal tolmllemisel.

Pirniseemik nr. 4 — 1940. a.  $-42^{\circ}\text{C}$  külmas hukkunud tervishoiunõuniku tüvevõrse poogitud tundmatu seemiku alusele.

Kirsiseemik nr. 7 — säilisveikseli seemik, saadud selle vabal tolmllemisel.

Karusmarjaseemik nr. 1 — avenaariuse seemik, saadud selle vabal tolmllemisel.

Vaarikaseemik nr. 1 — metsvaarika ja tundmatu aedvaarika värd.

## O. KRAMERI ARETUSTÖÖD

Otto Kramer on aiandusala eriharidusega ja ta on tegutsenud sel alal pikemat aega. Hiljem siirdus ta veini- ja mahlatööstuse alale, töötades veinimeistrina.

Töötades aianduse alal Nõukogude Liidu lõunarajoonides, tutvus ta õige varakult I. V. Mišuriniga töödega, juba selles aja-järgus, kui I. V. Mišurin lahendas oma tähtsamaid põhiprobleeme. Asudes elama Tallinna, Keemia tänav nr. 41, tegeles ta oma igapäevase töö kõrval ka sordiaretamisega puuviljanduse alal. Puuviljaiaia rajas ta täiesti soostunud pinnasele, mida tuli alguses kuivendada ning parandada mulla koostist parema mulla ja turba pealevedamisega ja segamisega. Maapinna reljeef katseaias on tasane. Pinnase läbilõikes esineb 50 sm sügavusel parandatud huumusrikas kerge liivmuld; sellele järgneb hallikas vesiliiva kiht, mis ulatub põhjakihi — sinisavini.

Sademed, mis noortele arenevatele seemikutele on väga suure tähtsusega, jaotuvad katseaias piirkonnas järgmiselt: aprillis 36,1 mm, mais 63,5 mm, juunis 45,9 mm, juulis 55,9 mm, augustis 95,0 mm, septembris 63,5 mm. Õhu relatiivne niiskus on aprillis



82, mais 79, juunis 76, juulis 78, augustis 84, septembris 85. Põhjavesi katseaias asub 1,2 m sügavusel. Päikesepaisteliste tundide arv on aprillis 129, mais 263,6, juunis 265,4, juulis 206,6, augustis 215,6 ja septembris 114,5 tundi. Temperatuuris ei esine mere läheduse tõttu siin niisuguseid järske kõikumisi nagu sisemaal, mis on olulise tähtsusega noorte seemikute arenemisel. 14 aasta keskmistel andmetel on veebruari keskmine päevane temperatuur  $-6,5^{\circ}\text{C}$  ja kõige kuumemal kuul — juulis  $+17,3^{\circ}\text{C}$ . Tuulte ja tormide eest on seemikute aed kaitstud istutatud hekkidega, kuna ida poolt annavad kaitset ümbruskonnas asuvad hooned.

O. Kramer algas sordiaretustööd paremate külmakindlamate sortide seemnete külviga ning selekteeris juba noori seemikuid vegetatiivsete tunnuste järgi. Samuti hübriidiseeris ta paljusid õuna- ja pirnisorte, kus jällegi seemikute selektsioon toimus juba esimestel aastatel vegetatiivsete tunnuste järgi. Selekteeritud seemikuid kasvatati algul väga kehval pinnal ja väetise väikeste annustega, kuid 4—5 aastat enne viljakandmise algust rakendati neile kõrget agrofooni. Vilja omaduste parandamiseks on O. Kramer kasutanud mitmete seemikute juures mentorit juba 1935. aastast alates.

Õigete vanemate valikuga ja seemikute edasise suunava kasvatusena on O. Kramer loonud kaks väljapaistvate omadustega pirnipuu- ja hulga tähelepanuväärivaid õunapuuseemikuid, milledest enamik on dessertõuna omadustega.

## O. KRAMERI POOLT ARETATUD VÄÄRTUSLIKUMATE VILJAPUUDE SEEMIKUTE POMOLOOGILINE KIRJELDUS

### O. Krameri õunaseemik nr. 1

Päritolu: ♀ tartu roosõun × ♂ suislepp.

Vilja omadused. Õun on ümarik, ilma kantideta; pikutine läbimõõt on 5,5 sm, ristiläbimõõt 5,4 sm. Põhivärvus on õlgkollane, kattevärvus punane, läbistatud tumepunaste joontega. Koorealused täpid on selgesti märgatavad. Koor on sile, läikiv, vahakorruga kaetud. Karikas on kinnine, tolmukate seis kõrgasendis. Õieõõnsus on lai, sügav, varreõõnsus kitsas. Vars on pikk, puitunud. Süda on kõrgasendis, seemnekambrid kinnised. Seemned on suured, munajad. Vilja liha on keskmise maitsega. Valmib septembris ja säilib detsembrini. Magus lauaõun. (Tahvel IX.)

Puu omadused. Võra on püstjas, hõre. Uheaastased võrsed on helepunased, nõrgalt udemetega kaetud. Lehed on munajad, nürihambulised. Puu on külmakindel. Haigusi ja kahjureid ei esine.

### O. Krameri õunaseemik nr. 4

Päritolu: ♀ tartu roosõun × ♂ suislepp.

Vilja omadused. Õun on tõmp-kooniline, märgatavate kantidega; pikiläbimõõt on 5,8 sm, ristiläbimõõt — 6,7 sm. Põhivärvus on õlgkollane, kattevärvuseks õrn puna päikesepoolsel küljel. Koorealused täpid on harva märgatavad. Koor on sile, läikiv, vahakorruga kaetud. Karikas on kinnine, tolmukate seis keskasendis. Õieõõnsus on lai, sügav, varreõõnsus sügav, kitsas. Vars on keskmise jämedusega, 1,5 sm pikk. Süda on kõrgasendis, seemnekambrid kinnised, seemned piklik-munajad. Vilja liha on kollakasvalge, jämedateraline, kore, magushapu, kaunis mahlane ja meeldiva maitsega. Vilja valmib septembri lõpul ja säilib detsembri keskpaigani. On väärtuslik lauaõun, meenutab suisleppa. (Tahvel X.)

Puu omadused. Võra on lai, kerajas. Uheaastased võrsed on helepunakad, nõrgalt udukarvadega kaetud. Lehed on paksud ja siledad, munajad, serv kaunis terav. Võra on ida poolt kannatanud nõrgalt külma kahjustuste all. Haigusi ja kahjureid ei esine. Viljakus on hea.

### O. Krameri õunaseemik nr. 15

Päritolu: leedu pepini seemik.

Vilja omadused. Õuna kuju on piklik-kooniline, kandid selgesti märgatavad, pealt kühmuline. Vilja pikiläbimõõt on 6,5 sm, ristiläbimõõt 6,5 sm. Põhivärvus on õlgkollane, katte-

värvus — päikese poolt täpilise punaga kaetud. Koorealused täpid on vähe märgatavad. Koor on sile, läikiv. Karikas on poollahtine, tolmukate seis keskasendis. Öieõõnsus on sügav, keskmiselt lame, varreõõnsus kitsas, keskmise sügavusega. Varre keskmine pikkus on 1,5 sm. Süda on keskasendis. Seemnekambrid on avatud, seemned munajad. Vilja liha on tihe, peeneteraline, kollakasvalge, mahlane, magushapu, väga meeldiva maitsega. Vili valmib oktoobri keskpaiku ja säilib veebruari lõpuni. On meeldiva vürtsilise maitsega lauaõun. (Tahvel XI.)

Puu omadused. Võra on ümarik, üheaastased võrsed pruunikad, kaetud udukarvadega. Lehe kuju on munajas, terava otsaga, sile, serv kaunis sügavalt hambuline. On külmakindel, haigusi ja kahjureid ei esine. Viljakus on hea.

### O. Kramereri õunaseemik nr. 22

Päritolu: leedu pepini seemik.

Vilja omadused. Õun on kujult lühike, kooniline, pikiläbimõõt 5,8 sm, ristiläbimõõt — 6,7 sm. Põhivärvus on õlgkollane, kattevärvus hõredate punaste täppidena päikesepoolsel küljel. Koorealused täpid on selgesti märgatavad. Koor on sile, läikiv, vahakorraga kaetud. Karikas on kinnine, tolmukate seis keskasendis. Öieõõnsus on kitsas, madal, varreõõnsus kaunis sügav, kitsas. Vars on keskmise pikkusega, otsast jämenev. Süda on kõrgasendis, seemnekambrid poolavatud, seemned piklikud, terava otsaga. Vilja liha on tihe, rohekasvalge, kaunis mahlane, magushapu, meeldiva maitsega. Vili valmib oktoobri keskpaiku, säilib aprillini. Väärtuslik lauaõun.

Puu omadused. Võra on püst-kerajas. Uheaastased võrsed on helepruunid, nõrgalt kaetud udukarvade ja täppidega. Lehe kuju on munajas, leht ise kaunis paks, serv nürihambuline. Puu on külmakindel, haigusi ja kahjureid ei esine. On väga viljakas.

### O. Kramereri õunaseemik nr. 24

Päritolu: leedu pepini seemik.

Vilja omadused. Õun on kujult varieeruv ümarikust kuni kooniliseni; pikiläbimõõt on 7,2 sm, ristiläbimõõt — 8,3 sm. Põhivärvus on õlgkollane, kattevärvus  $\frac{3}{4}$ -l viljal punane, üksikute tumedamate joontega. Koorealused täpid on nõrgalt märgatavad. Koor on sile, läikiv, vahakorraga kaetud; karikas kinnine; tolmukate seis madalas asendis. Öieõõnsus on kitsas, madal, varreõõnsus kitsas, madal, nõrga roostevärvilise kattega varreümbruses. Vars on lühike, jäme. Süda on kõrgasendis, seemnekambrid kinnised, seemned piklik-munajad. Vilja liha on tihe, peeneteraline, värvus valge, mida läbivad punased jooned; ta on

mahlane, magushapu, meeldiva maitsega. Vili valmib oktoobri keskpaiku, säilib märtsi keskpaigani. Vilja väärtus: sügisel on ta tööstusõunaks, kevadel võib teda kasutada lauaõunana.

Puu omadused. Võra on suur, lai, allapoole vajuvate okstega. Uheaastased võrsed on helepruunid, kaetud udukarvadega. Leht on piklik-munajas, nürihambuline, keskmise paksusega, sile. Puu on külmakindel, haigusi ja kahjureid ei esine. Viljakus on väga hea.

### O. Kramereri õunaseemik nr. 25

Päritolu: leedu pepini seemik.

Vilja omadused. Õun on kujult kaunis ümarik, nõrkade kantidega külgedel; pikiläbimõõt on 5,5 sm, ristiläbimõõt — 5,9 sm. Põhivärvus on õlgkollane, katevärvust ei ole. Koorealused täpid on selgesti märgatavad (kollakasvalged täpid üle kogu vilja). Koor on sile, läikiv, kaetud nõrga vahakorruga, kaunis paks. Karikas on poolavatud, tolmukate seis madal. Õieõõnsus on kitsas, kaunis sügav, varreõõnsus madal, kitsas. Vars on lühike ja kaunis jäme. Süda on kõrgasendis, seemnekambrid poolavatud, seemned munakujulised. Vilja liha on tihe, peeneteraline, kollakasvalge, mahlane, meeldiva magushapu maitsega. Vili valmib oktoobri lõpul, säilib veebruari keskpaigani. Väärtuslik lauaõun.

Puu omadused. Võra on nõrgakasvuline, laiuv. Uheaastased võrsed on tumepruunid, kaetud udukarvadega. Leht on munajas, teravahambuline. Puu on külmakindel, haigusi ja kahjureid ei esine. Viljakus on keskmine.

### O. Kramereri õunaseemik nr. 26

Päritolu: leedu pepini seemik.

Vilja omadused. Õun on kujult ümarik; pikiläbimõõt — 4,8 sm, ristiläbimõõt — 4,7 sm. Põhivärvus on õrn õlgkollane, katevärvuseks päikese pool ühtlane puna. Koorealused täpid on vähe märgatavad. Koor on sile, veidi rasvane. Karikas on kinnine, tolmukate seis kõrgasendis. Õieõõnsus on kaunis sügav, lehtrikujuline, varreõõnsus madal. Vars on lühike, jäme. Süda on kõrgasendis, seemnekambrid avatud, seemned munajad. Vilja liha on tihe, peeneteraline, valkjaskollane, mahlane, magushapu, väga meeldiva maitsega. Vili valmib oktoobri lõpul, säilib veebruari keskpaigani. Ta on kõrgeväärtuslik lauaõun.

Puu omadused. Võra on lai, peaaegu ümarik. Uheaastased võrsed on tumepruunid, kaetud udukarvadega. Lehe kuju on munajas, serv nürihambuline. Lehed on paksud ja krobelised. Puu on külmakindel. Haigusi ja kahjureid ei esine. Viljakus on keskmine.

## O. Krameri õunasemik nr. 29

Päritolu: leedu pepini seemik.

Vilja omadused. Kuju on tõmpkooniline, kerge te lamedate kantidega üle kogu õuna. Pikiläbimõõt on 4,8 sm, ristiläbimõõt — 5,9 sm. Põhivärvus on õlgkollane, kattevärvuseks punased täpid päikesepoolisel küljel. Koorealused täpid on hästi märgatavad, kaunis tihedad, valkjasrohekad. Koor on sile, kaetud tugeva vahakorraga. Karikas on kinnine, tolmukate seis kõrgasendis. Õieõõnsus on kitsas, sügav, varreõõnsus keskmise laiuse ja sügavusega, ilma roostevärvita. Vars on keskmise pikkusega. Süda on kõrgasendis, seemnekambrid poolavatud. Seemned on munajad. Vili valmib septembri lõpul ja säilib jaanuari lõpuni. Kõrgevärtuslik lauaõun. (Tahvel XII.)

Puu omadused. Võra on lai, allarippuvate okstega, tugeva kasvuga, meenutades leedu pepini võra. Uheaastased võrsed on helepruunid, kaetud tugevasti udukarvadega ning harvade helekollaste täppidega. Leht on piklik-munajas, keskmise paksusega, serv nürihambuline. Puu on külmakindel, haigusi ja kahjureid ei esine. Viljakus on hea.

## O. Krameri õunasemik nr. 32

Päritolu: ♀ kronsels × ♂ tartu roosõun.

Vilja omadused. Vili kujult ruljas, pikk, lamedate kantidega üle õuna, neist üks kant eriti väljapaistev. Vilja pikiläbimõõt on 7 sm, ristiläbimõõt — 5,8 sm. Põhivärvus on õlgkollane, kattevärvuseks päikese pool kerge punane jume ilma joonteta ja täppideta. Koorealused täpid on nõrgalt märgatavad kogu vilja ulatuses. Koor on sile, nõrga vahakorraga kaetud, kaunis paks; karikas kinnine, tolmukad keskasendis. Õieõõnsus on sügav, kitsas, varreõõnsus madal, kitsas. Vars on lühike, jäme, punaka värvusega. Süda on kõrgasendis, piklik-ovaalne, seemnekambrid täiesti avatud, seemned tõmbid — munajad. Vilja liha on kaunis kore, kollakasvalge, alguses kaunis tanniinirikka happega, mis hiljem väheneb. Vili valmib oktoobri keskpaiku ja säilib jaanuari lõpuni. Ta on tööstusõun, hiljem kõlblik ka lauaõunaks.

Puu omadused. Võra on ümarik, keskmise kasvutugevusega. Uheaastased võrsed on helepruunid, siledad, kaunis tihedate hallikasvalgete täppidega. Leht on munajas, järsult teravneva otsaga, kaunis paks, kahelihambulise servaga. Ta on kaunis külmakindel, haigusi ja kahjureid ei esine. Viljakus on hea.

## O. Krameri pirniseemik nr. 21

Päritolu: ♀ küree × ♂ napoleon.

Vilja omadused. Pirn on väga suur, pikliku kujuga. Põhivärvus on rohekaskollane. Koor on sile, ilma roostevärvilise katteta. Pinnalt on vili kühmuline, konarline. Vilja pikiläbimõõt 13 sm, ristiläbimõõt — 6 sm. Karikas on kinnine. Vars on jäme, keskmise pikkusega, pruunikasroheline. Varreõõnsust ei ole. Vilja keskmine raskus on 300 g. Vilja liha on valkjaskollane, keskmise tihedusega, mahlane, poolsulav, kerge meeldiva vürtsiga ja hea maitsega. Lihas on märgatavad üksikud nõrgad kivisrakud. Süda on väike ja kõrgasendis. Seeme on piklik, kitsas, helepruun. Valmib septembris ja säilib oktoobrini. Suur keskpärane lauapirn. (Tahvel XIII.)

Puu omadused. Puu on kitsa püramidaalse võraga. Üheaastased võrsed on pruunikad, väga tugevakasvulised. Koore all on helekollased täpid. Leht on ovaalne, järsult teravneva otsaga, nührihambuline, tumeroheline, läikiv, nahkjäs. On külmakindel, haigustele ja kahjuritele ei ole vastuvõtlik. Lehed langevad hilja, kuid puitaine valmib kaunis varakult. Ta on keskmise viljakusega.

## O. Krameri pirniseemik nr. 33

Päritolu: tundmatu sordi seemnest üles kasvatatud.

Vilja omadused. Pirn on keskmise suurusega, muna-kujuline, pirni pikiläbimõõt — 5,5 sm, ristiläbimõõt 4,5 sm. Karikas on poollahtine, karika lehed sarvjad. Koor on alguses heleroheline ja muutub hiljem kollakaks. Päikese poolt on vili kaetud joonelise punaga. Viljavars on kaunis jäme, rohekaspruun ja suundub otse viljasse. Süda on võrdlemisi väike, seemned munajad ja helepruunid. Vilja liha on mahlane, poolsulav, kaunis meeldiva magusa maitsega. Vili valmib augusti lõpul ja säilib kaks nädalat. Keskpärane lauapirn. (Tahvel XIV.)

Puu omadused. Võra on hõredavõitu, lai, tugevate okstega, mida tihedalt ümbritsevad lühikesed viljaoksad. Aastavõrsed on helepruunid, kaetud väikeste helekollaste kooretäppidega. Lehed on piklikovaalsed, järsult otsast teravnevad, siledad, nahkjäd. On väga viljakas, külmakindel, haigustele ja kahjuritele mittevastuvõtlik.

Teistest O. Krameri aretatud seemikutest on tähelepanuväärsemad järgmised õunaseemikud:

nr. 3 saadud ♀ tartu roosõun × ♂ suislepp,  
leedu pepini seemikud nr. 16, nr. 17, nr. 18, nr. 20, nr. 23,  
nr. 27, nr. 28.

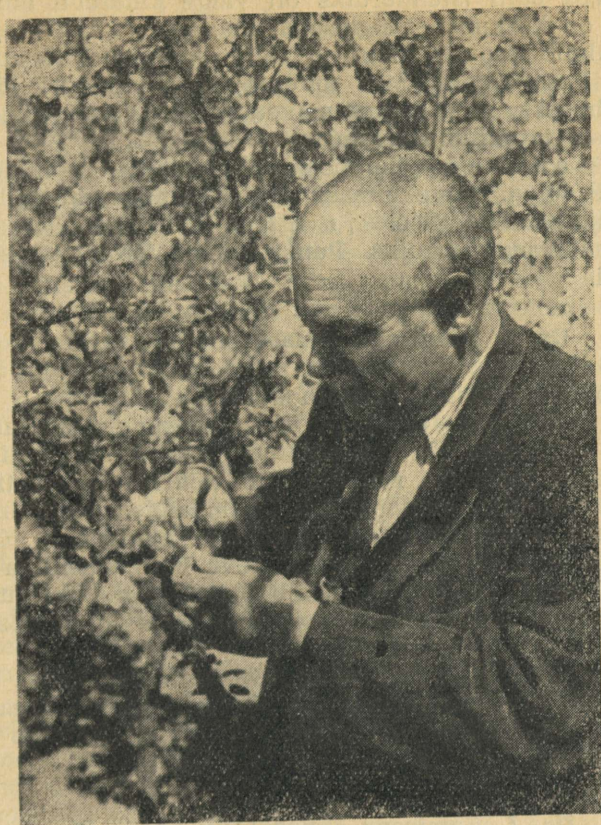
## DR. J. AAMISEPA ARETUSTÖÖD

Põllumajandusteaduste doktor Julius Aamisepa peategevuseks oli uute kartuli- ja söödajuurvilja sortide aretamine, kuna puuviljanduse alal töötas ta asjaarmastajana. Puuviljasortide aretamiseks rajas ta eriselektsioonიაia, mis asub Jõgeva rajoonis, Jõgeva Riikliku Sordiaretusjaama maa-alal, Pedja jõe idapoolsel kaldal. Pinna reljeef selles aias on kaunis märgatava kallakuga läände. Pinnase läbilõikes on esimeseks kihiks 30—40 sm paksune savikas muld, sellele järgneb sinakaskollane savi. Põhjavesi asub aias 1—1,5 m sügavusel. Katsead on kaitstud läänest üle jõe asuva pargi ja hoonestikuga. Teiste ilmakaarte poolt on aed kaitseta, kuid suurte tuulte ja tormide eest varjavad teataval määral kaugemal asuvad metsad ja tõusev pinnareljeef.

Karusmarjade aretamine toimus aga Pedja jõe läänepoolsel kaldal asuvas aias, väljaspool eriselektsioonიაeda. Maapinna reljeef on siin peaaegu tasane, õige nõrga kallakuga idasse. Pinnase läbilõikes on esimeseks kihiks 30—40 sm paksune raskem muld, sellele järgneb punakaskollane savi. Põhjavesi on siin kaunis lähedal (80—90 sm). Üldiselt on siin mullad külmad ning suuremaviljalised ja õrnemad karusmarjasordid kannatavad tihti külmade all. Karusmarjasortide aretamise aed on üldiselt tuulte eest varjatud — põhjast hoonete ja paplite rühmaga, läänest kuusehegiga. Sademete hulk katseaias kõigub vegetatsiooniperioodil järgmiselt: aprillis 23,7 mm, mais 54,2 mm, juunis 34,6 mm, juulis 101,2 mm, augustis 60,7 mm, septembris 70,8 mm. Õhu relatiivne niiskus on aprillis 85, mais 80, juunis 82, juulis 84, augustis 87, septembris 88. Päikesepaisteliste tundide arv on aprillis 210, mais 302, juunis 310, juulis 180, augustis 201, septembris 138 tundi.

Dr. J. Aamisepp kui teaduslik töötaja tutvus I. V. Mitšurini töömeetoditega kirjanduse kaudu juba õige varakult. Oma sordiaretustööd algas ta õunapuude paremate kohalikkude kultuurisortide seemnete külvi, hiljem toimus ka sortidevaheline hübriidiseerimine. Selekteeris ta noori seemikuid alguses vegetatiivsete tunnuste järgi, kusjuures kõrvaldati ainult õige metsikute tunnustega seemikud. Vähegi lootust andvaid seemikuid kasvatati vastava suunava kasvatusviisi abil kuni viljakandmiseni. Nüüd tegi ta alles lõpliku selektsiooni, kõrvaldades kõik vähe lootust andvad vormid ja jättis järele paremad. Peab märkima, et dr. J. Aamisepp oli oma uudissortide hindamisel väga nõudlik ega püüdnud oma uudisaretist kunagi esile tõsta, kui ta ei osutunud võrreldavatest väljapaistvalt paremaks.

Marjakultuuridega toimus uudisaretiste saamine samuti paremate kultuurisortide seemnete külvi ja sortidevahelise hübriidiseerimise teel. Marjakultuuride seemikute selektsioon toimus eespool kirjeldatud viisil.



Tegeldes asjaarmastaja-sordiaretajana puuviljanduse alal, on dr. J. Aamisepp aretanud hulga väärtuslikke õunapuu- ja eriti silmapaistvaid kõrge suhkruprotsendiga karusmarja- ja sõtra-seemikuid, mis on võetud standard-sortimenti.

### **DR. J. AAMISEPA POOLT ARETATUD ÕUNASEMIKUTE POMOLOOGILINE KIRJELDUS**

**Dr. J. Aamisepa õunasemik nr. 14-21**

Päritolu: valge klaarõuna seemik.

Vilja omadused. Õun on üle keskmise suur — keskmine kaal on 120 g, pikiläbimõõt — 5,9 sm, ristiläbimõõt — 7,0 sm. Värvus on rohekaskollane või kollane, harva kerge punaga varreõõnsuse juures. Kannatab võrdlemisi vähe kahjuritest ja haigustest. Kahe aasta maitsehindamise keskmiseks hin-

deks oli 4,52 palli (standardiks oli valge klaarõun hindegaga 4). Vilja liha on keskmise tihedusega, maitse on mahlane, magushapu. Valmib augusti lõpul ja säilib novembri lõpuni, harva detsembri keskpaigani. Sisu muutub juba oktoobri lõpul kuivaks ja jahuseks, kuid magus maitse säilib. Uletab valget klaarõuna maitse- ja säilimisomadustelt.

**Puu omadused.** Puu meenutab haabituselt valget klaarõuna. 1939/40. a. talvekülmast säilis seemik okulaadina, mis hakkas vilja kandma 1944. a., s. t. teda võib lugeda varase viljakandvuse algusega sordiks. Puu kannab võrdlemisi stabiilselt ja rohkesti.

#### **Dr. J. Aamisepa õunaseemik nr. 81-21**

**Päritolu:** tundmatu päritoluga seemik.

**Vilja omadused.** Laperik-ümmargune, sümmeetriline, keskmise suurusega õun, keskmine kaal 95 g; pikiläbimõõt 5,0 sm, ristiläbimõõt 6,4 sm. Roheline põhivärvus on tihti kaetud tugeva triibulise punaga. Maitsehindamise keskmine hinne oli 4,07 palli (standardiks oli säfstaholm hindegaga 3). On mahlane, tiheda konsistentsiga, kaunis kõva õun, meeldiva hapuka maitsega. Valmib septembris, säilib detsembrini, üksikud õunad isegi maikuuni. Säilitamisel püsib mahlakus ja hapukasmagus maitse.

**Puu omadused.** Puu on tugeva kasvuga, terve, haabituselt sarnaneb liivi sibulõunaga. 1939/40. a. talvekülmast säilis okulaadina, mis hakkas vilja kandma 1946. a. Kannab püsivalt ja väga rohkesti.

#### **Dr. J. Aamisepa õunaseemik nr. 84-21**

**Päritolu:** antoonovka seemik.

**Vilja omadused.** Õun on suur, keskmise kaaluga 200 g, pikiläbimõõt — 7,0 sm, ristiläbimõõt — 8,1 sm. Õun on kaunis ebasümmeetriline, kühmuline, värvuselt valkjasroheline, päikese poolel tihti väheste roosakate joontega. Kahe aasta maitsehindamise keskmine hinne oli 4,48 palli (standardiks oli valge klaarõun hindegaga 4). Ta on keskmiselt mahlakas, kaunis kõvalihaline, hapukasmagus, erilise meeldiva vürtsiga. Õuna tarvitamisaeg on september, ka oktoobri esimene pool, hiljem muutub ta kuivaks ja jahuseks. 1949. a. Jõgeva Riikliku Sordiaretusjaama keemialaboratooriumi andmeil sisaldas ta suhkruid 8,62% (valge klaarõun 7,79%) ja happeid 0,519% (valge klaarõun 0,603%).

**Puu omadused.** Puu on tugeva kasvuga ja laiuva võraga. 1939/40. a. talvekülmast säilis okulaadina, mis esimesi vilju kandis juba 1944. a. Kannab kaunis rohkesti. Kärntõve suhtes õige vastupidav.

## Dr. J. Aamisepa õunaseemik nr. 89-21

Päritolu: liivi kuldreneti ja antoonovka hübriid.

Vilja omadused. Õun on üle keskmise suur, keskmise kaaluga 97 g, pikiläbimõõt — 5,6 sm, ristiläbimõõt — 6,3 sm; ta on koonusekujuline, kergete kantidega, värvuselt valkjaskroheline, küpsemisel valkjaskollane. Kahe aasta maitsehindamise keskmine hinne oli 4,67 palli (standardiks oli valge klaarõun hindegaga 4). Ta on meeldiv magushapu, mahlane; liha on õige tihe, mistõttu kannatab hästi transporti. Kasutamisaeg on augusti keskpaigast oktoobri keskpaigani, üksikud viljad seisavad novembrini, säilitades oma hea maitse.

Puu omadused. Puu on püstja kasvuga. Viljakandvus on rikkalik ja varajase algusega. Okulaadina 1939/40. a. talvel külma üle elanud, hakkas puu vilja kandma 1944. a.

## Dr. J. Aamisepa õunaseemik nr. 156-32

Päritolu: suislepa seemik.

Vilja omadused. Õun on suurevõitu, keskmine kaal 130 g, mõõted — 6,6 ja 7,2 sm, koonusjas, sümmeetriline. Välimuselt on ta väga ilus — valkjaskrohelistel foonil rohkesti leegilist puna, koor läikiv. Maitsehindamisel oli keskmiseks indeksiks 4,0 palli (standardiks oli säfstaholm hindegaga 3). Vilja liha on keskmiselt mahlane, tihe, magus, hapet sisaldab väga vähe. Valmib septembri esimesel poolel ja säilib novembri keskpaigani ning detsembrini, harva jaanuarini. Säilitamisel magus maitse püsib.

Puu omadused. Puu on tugev, laiuva võraga, meenutades suislepa võra. Kannab püsivalt ja rikkalikult.

## DR. J. AAMISEPA KARUSMARJASEMIKUD

### Dr. J. Aamisepa karusmarjaseemik nr. 93-32

Põlvnemisandmed on kaotsi läinud.

Marjade omadused. Marjad on üle keskmise suuruse; 100 marja kaal on 379 g (16 kaalumise keskmine). Kujult on nad piklik-ümarikud, siledad, rohekasvalkjad, koore keskmise pakusega ja varajase valmivusega — valmivad juuli keskpaiku. Marjad on magusa maitsega; keskmine maitsehinne oli 4,19 palli (19 maitsehindamise keskmine, standardiks oli veenus hindegaga 4,00). Jõgeva keemialaboratooriumi andmeil 1950. a. oli üldine suhkrute sisaldus 11,94% (1948. a. Pollis 13,59%), (veenusel 10,20%), happeid 1,708% (veenusel 1,253%). Seeditav sisu moodustas kogu marja kaalust 96,82% (veenusel 97,15%).

Põõsa omadused. Põõsas on tugev ja püstikasvav. Kannatab võrdlemisi vähe jahukaste all (hindegaga 1—2). Marjakandvus on rikkalik, stabiilne ja varajane (kandis marju juba kolmandal aastal).

#### Dr. J. Aamisepa karusmarjaseemik nr. 329-36

Päritolu: sort avenaariuse seemik.

Marjade omadused. Marjad on keskmise suurusega, 100 marja kaal — 343 g (9 kaalumise keskmine). Kujult on nad piklik-ümarikud, sileda koorega, lillakaspunased. Valmimisaeg on varasevõitu. Maitse on vürtsiline, magus, keskmine maitsehinne on 4,45 palli (14 hindamise keskmine, standardiks õi veenus). Marjad püsivad kaua (kuni 4 nädalat) põõsal käärimata ja lõhkemata, s. o. söömiskõlblikena. Jõgeva Riikliku Sordiretusjaama keemialaboratooriumi andmeil sisaldasid marjad 1950. a. suhkruid 9,8%, happeid 1,642%; seeditav sisu moodustas kogu marja kaalust 95,91%.

Põõsa omadused. Ta on suhteliselt jahukastekindel (hindegaga 1—2). Põõsas on õige tugev ja püstine. Marjakandvus on eriti rikkalik ja stabiilne.

#### Dr. J. Aamisepa karusmarjaseemik nr. 743-40 (jaanike)

Päritolu: red valmuti seemik.

Marjade omadused. Mari on piklik, keskmine kuni suurevõitu. — 100 marja kaal on 342 g (7 kaalumise keskmine) — sile, roosakaspunane, kaetud kerge udukorraga. Marjade maitse on magus, keskmine maitsehinne — 3,99 palli (9 hindamise keskmine, standardiks oli hautni seemik hindegaga 3). Marjad valmivad augusti esimesel poolel ja püsivad söömiskõlblikena põõsastel septembri lõpuni. Keemialaboratooriumi andmeil 1950. a. oli marjade suhkrute sisaldus 9,20% (hautni seemikul 9,47%), happeid sisaldasid 2,459% (hautni seemikul 2,713%), seeditav sisu moodustas marja kaalust 97,47% (hautni seemikul 96,97%).

Põõsa omadused. Ta on jahukaste- ja ka karusmarja-roostekindel. Põõsas on kaunis tugev, oksad poollamanduvad. Saak on rikkalik ja püsiv.

#### Dr. J. Aamisepa karusmarjaseemik 563-40

Päritolu: alikanti seemik.

Vilja omadused. Mari on piklik-ümarik, suurevõitu, — 100 marja kaal on 373 g (6 kaalumise keskmine). — roosakaspunane, väheste lühikeste juuskarvadega. Marja maitse on

hapukasmagus, keskmine maitsehinne — 3,98 palli (6 hindamise keskmine). Marjad valmivad augusti esimestel päevadel ja püsivad põõsail söömiskõlblikena septembri lõpuni. Keemiliste analüüside järgi oli 1950. a. marjade suhkrute sisaldus 9,20%, hapete sisaldus 2,511%, seeditav sisu 97,25% kogu marja kaalust.

Põõsa omadused. Ta on jahukaste- ja roostekindel. Põõsas on tugev, laiuv. Saak on väga rohke ja püsiv.

#### **Dr. J. Aamisepa karusmarjaseemik nr. 632-40**

Päritolu: maihertsogi seemik.

Marja omadused. Mari on peaaegu sile, ümarik, lillakaspunane, õige suur — 100 marja kaal — 459 g (3 kaalumise keskmine). Maitse on hapukas, keskmine maitsehinne — 3,91 palli (4 hindamise keskmine). Mari valmib augusti esimesel poolel ja püsib söömiskõlblikuna septembri lõpuni.

Põõsa omadused. Põõsas on väga tugev ja tihe. Praktiliselt on ta jahukastekindel (jahukastet esineb üksikuil aastail ja üksikuil marjadel). Saak on haruldaselt suur ja püsiv.

#### **DR. J. AAMISEPA MUSTSÕSTRASEEMIKUD**

##### **Dr. J. Aamisepa mustsõstraseemik nr. 81-32**

Päritolu: koljat × boskoobi hiiglase hübriid.

Marja omadused. Kobar on pikem ja marjad ühtlasema valmivusega kui koljatil, 100 marja kaal — 107 g (3 kaalumise keskmine) (boskoobil 91 g, koljatil 102 g). Marjade maitse on väga hea, magus, keskmine maitsehinne — 4,52 palli (13 hindamise keskmine, standardiks oli koljat, hindega 4). Valmimisaeg on juuli lõpp. 1940. a. keemiliste analüüside järgi oli marjade üldine suhkrute sisaldus 12,44% (boskoobil 10,6%), happeid oli 1,990% (boskoobil 3,062%), seeduvat sisu 95,77% (boskoobil 94,14%).

Põõsa omadused. Põõsas on tugev, püstine, täiesti külmakindel. Saak on rikkalik ja stabiilne. Sorti nimetatakse ka „anneke“.

##### **Dr. J. Aamisepa mustsõstraseemik nr. 148-42**

Päritolu: nr. 81 × devisoni 8 hübriid.

Marja omadused. Kobar on lühem kui devisoni 8-1, 100 marja kaal — 90 g (4 kaalumise keskmine). Marjade maitse on hea, magus, keskmine maitsehinne — 4,39 palli (5 hindamise keskmine). On varavalmiv, valmib juuli keskpaigas.

Põõsa omadused. Põõsas on tugev ja täiesti külmakindel.

## Dr. J. Aamisepa mustsõstraseemik nr. 200-42

Päritolu: nr. 81 × boskoobi hiiglase hübriid.

Marja omadused. Kobar ja mari on rohkem koljati tüüpi, kuid ühtlasemalt valmiv, 100 marja kaal — 102 g (4 kaalumise keskmine). Maitse on marjadel magus, keskmine maitsehinne — 4,62 palli (5 hindamise keskmine). Valmib juuli lõpul. Ei varise. 1950. a. keemilise analüüsi järgi sisaldab suhkruid 11,84%, happeid 2,378%, seeduvat sisu 95,07% kogu marja kaalust.

Teistest dr. J. Aamisepa aretatud seemikutest on tähelepanuväärsemad järgmised:

õunaseemik nr. 109-31 — roosenhägeri seemik

õunaseemik nr. 162-32 — pärnu tuviõuna seemik

ploomiseemik nr. 5-38 — viktooria seemik

karusmarjaseemik nr. 688-40 — varajase punase seemik

karusmarjaseemik nr. 625-40 — maihertsogi seemik

karusmarjaseemik nr. 029-41 — nr. 329 seemik.

## A. KURMI ARETUSTOOD

Albert Kurm tundis juba noorena suurt huvi mitmesuguste aedtaimede erinevate vormide vastu, mis ühe või teise väärtusliku omaduse poolest silma paistsid. Nii on ta tegelnud 30 aastat sibula seleksiooniga ja ta on aretanud saagirikka sibulasordi, mis on lühikese kasvuajaga ega ole vastuvõtlik seenhaigustele. Samuti on nimetamisväärne tema kõrge saagiga porgand, mis on saadud perfektsiooni ristlusest nantiga.

Töötades mitmesuguste kultuuridega, sai A. Kurmile eriliseks huvialaks uute külmakindlate puuviljasortide aretamine. Oma aeda on ta kogunud hulga nii mitmesuguseid kultuursorte kui ka üksikuid silmapaistvaid kohalikke seemikuid. Õppides tundma nende omadusi, algas ta väärtuslikumate kultuursortide seemnete külviga, selekteerides seemikuid nende idulehtede erinevate tunnuste järgi. Ka sortidevahelisi hübriidiseerimisi on A. Kurm teostanud kaunis rohkesti, selekteerides samuti idulehtede astmel. Töötades aednik-väikemaapidajana, tutvus ta I. V. Mitsurini õpetuse ja tema töötamisviisidega 1934. aastal. Tundes põhjalikult I. V. Mitsurini õpetust ja ta töötamisviise, on A. Kurm ka oma selekteeritud seemikutega rakendanud suunavat kasvatust, nii toiterežiimi kui ka vastavate mentorite abil.

Kilingi-Nõmme rajoonis, Lenini-nimelises kolhoosis asuv katseaed, mille pinnase läbilõikes on esimeseks kihiks 15 sm sügavuselt kerge liivmuld, teiseks 20 sm sügavune valge liiv ja kolmandaks 30 sm paksune pruunikas liiv, aluskihiks aga rähkne savi. on üldiselt toiteainetevaene. Ka põhjavee seis on kõrge ja kõigub 1—1,1 m piirides, mille tõttu vanemate viljapuude iga katseaias on piiratud. Kirjeldatud mullas kasvatati



selekteeritud seemikuid esimestel aastatel väetise väga tagasihoidlikul kasutamisel, kuna hiljem väetise annuseid tublisti suurendati ning võeti kasutusele abinõud kõrge agrofooni loomiseks. Hiljem kasutati üksikute seemikute viljaomaduste parandamiseks vastavat mentorit.

Olles sordiaretuse töös äärmiselt täpne ja omades haruldast tahtejõudu, on A. Kurm aretanud hulga tähelepanuväärivaid seemikuid.

## A. KURMI POOLT ARETATUD ÕUNASEMIKUD

### A. Kurmi õunaseemik nr. 4

Päritolu: tundmatu kultuurõunapuu seemnest üles kasvatatud.

Vilja omadused. Õun on suur, tõmpkoonilise kujuga; karikas kinnine. Põhivärvus on rohekaskollane, mis tihti päikese-

rikastel suvedel kattub kogu vilja ulatuses õrna punaga, milles on märgatavad üksikud tugevamad punased jooned. Koor on sile, kaetud nõrga vahakorruga. Varreõõnsus on madal, lame, vars lühike, jämedavõitu. Süda on kaunis suur, sibulakujuline. Vilja liha on kore, mahlane, kaunis meeldiva magushapu maitsega. Vili valmib septembris ja säilib oktoobri lõpuni. (Tahvel XV.)

**Puu omadused.** Puu on tugeva kasvuga. Lehed on suured, kahekordselt hambuliste servadega, tumerohelised, kaunis paksud. Lehevars on keskmise pikkusega, jäme. Puu on täiesti külmakindel, haigustele ja kahjuritele vastupidav. Hakkab vara kandma ja on väga viljakas.

#### A. Kurmi õunaseemik nr. 5

Päritolu: ♀ suislepp × ♂ liivi kuldrenett.

**Vilja omadused.** Õun on keskmise suurusega kuni suur, kollakasrohelise põhivärvusega, kaetud päikese poolt leegilise punaga. Vilja liha on kaunis tihe, mahlane, väga meeldiva magushapu maitsega, mis meenutab veidi suislepa maitset. Vili valmib augustis ja säilib oktoobrini. Kuulub lauaõunte hulka.

**Puu omadused.** Puu on kaunis jõudsa kasvuga, hõreda võraga, kannatab teatud määral kärntõve all, on külmakindel ja kannab rikkalikult.

#### A. Kurmi õunaseemik nr. 6

Päritolu: ♀ vaarikõun × ♂ liivi kuldrenett, millele hiljem mentoriks kasutati vagneri õunapuud.

**Vilja omadused.** Õun on keskmise suurusega, sagedasti isegi kaunis suur. Põhivärvus on kollane, mida katab peaaegu kogu vilja ulatuses tumepunane kattedvärvus. Koor on sile, vars lüheldane, kaunis jäme ja asub madalas varreõõnsuses. Süda on peaaegu ümmargune, kaunis väike ja asub keskasendis. Vilja liha on valkjas, koore alt nõrga roosaka jumega, mahlane, magushapu maitsega ja meeldiva vürtsiga, mis annab talle erilised lauaõuna omadused. Vili valmib septembris ja säilib detsembrini. (Tahvel XVI.)

**Puu omadused.** Puu on jõulise kasvuga, lehed keskmised kuni suured, munajad, madalahambulise servaga, tumerohelised. Lehevars on keskmise pikkusega. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik. Kannab väga rikkalikult.

#### A. Kurmi õunaseemik nr. 7

Päritolu: tundmatu päritoluga kultuurõunapuu seemnest üles kasvatatud.

**Vilja omadused.** Õun on keskmise suuruse, ümarik-

koonilise kuju, rohekaskollase põhivärvusega, mida katab peaaegu üle kogu vilja karminpunane kattevärvus. Koor on kaetud tugeva vahakirmega. Vars on keskmise pikkuse ja jämedusega, asub madalavõitu varreõõnsuses. Süda on kaunis suur, sibulakujuline, asub keskasendis. Vilja liha on valge, mahlane, magushapu maitsega. Omadustelt sobib ta nii laua- kui tööstusõunaks. Vili valmib oktoobris ja säilib jaanuarini. (Tahvel XVII.)

Puu omadused. Puu on tugeva kasvuga, lehed piklik-ovaalsed, helerohelised, madalahambulise servaga. Leheroots on kaunis pikk. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik, keskpärase viljakusega.

#### A. Kurmi õunaseemik nr. 9

Päritolu: tundmatu kultuurõunapuu seemnest üles kasvatatud.

Vilja omadused. Õun on väga suur, koonilise kujuga, rohekaskollase põhivärvusega, mida läbivad päikesepoolsetel külgedel punased jooned. Koor on sile, vars keskmise pikkusega ja asub madalavõitu varreõõnsuses. Vilja liha on kore, magushapu, keskpärase maitsega. Vili valmib oktoobris ja säilib jaanuarini. Teda saab kasutada nii laua- kui tööstusõunana. (Tahvel XVIII.)

Puu omadused. Puu on kaunis tugeva kasvuga, lehed piklik-ovaalsed, kaunis suured, madalahambulise servaga, helerohelised. Leheroots on pikk, peenevõitu. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik. Hakkab vara kandma ja kannab väga rikkalikult.

#### A. Kurmi õunaseemik nr. 10

Päritolu: tundmatu kultuurõunapuu seemnest üles kasvatatud.

Vilja omadused. Õun on keskmise suurusega kuni suur, ümariku kujuga. Põhivärvus on kollakasvalge, päikesepoolset küljel kaetud nõrga punase kattevärvusega. Vars on keskmise pikkusega, otsast jämenev, asub madalas lamedas varreõõnsuses. Süda on kaunis väike ja asub keskasendis. Vilja liha on valge, magushapu, kusjuures happesus tundub teravana. Vili valmib oktoobri algul ja säilib veebruarini. On väärtuslik tööstusõun. (Tahvel XIX.)

Puu omadused. Puu on kaunis jõudsa kasvuga, lehed keskmise suurusega, ümarikud, järsult teravneva otsaga, tihedalt teravahambulise servaga, helerohelised, kaunis pika peenevõitu leherootsuga. Puu on külmakindel, täiesti terve. Hakkab varakult kandma ja on väga viljakas.

## A. Kurmi õunaseemik nr. 12

Päritolu: tallinn pirnõuna seemnest üles kasvatatud.

Vilja omadused. Õun on keskmise suurusega, laperik-ümmarguse kuju ja valkjaskollase põhivärvusega, mida katab roosakas puna üle kogu vilja. Koor on sile. Vars on keskmise pikkuse ja jämedusega, asub kaunis kitsas varreõõnsuses. Süda on sibulakujuline, kaunis väike ja asub keskasendis. Liha on valkjas, magus, nõrga meeldiva vürtsiga. Vili valmib augustis ja säilib oktoobrini. Kuulub lauaõunte hulka. (Tahvel XX.)

Puu omadused. Puu on külmakindel, lehed keskmise suurusega, munajad, tihedalt madalahambulise servaga, hele-rohelised. Leheroots on kaunis pikk ja peenike. Puu ei ole haigustele vastuvõtlik. Kannab kaunis rikkalikult.

## A. Kurmi õunaseemik nr. 17

Päritolu: ♀ apert × ♂ tartu roosõuna ja valge klaarõuna tolmugu.

Vilja omadused. Õun on väga suur, rohekaskollase põhivärvusega, leegilise punaga vilja päikesepoolsel küljel. Koor on sile. Vilja liha on kore, mahlane, magushapu. Vili valmib septembris ja säilib oktoobrini. Kuulub tööstusõunte hulka.

Puu omadused. Puu on tugeva kasvuga, leht kaunis suur, munajas, heleroheline. Puu on külmakindel, vastupidav haigustele ja kahjuritele. Hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult.

Teistest A. Kurmi aretatud seemikutest on tähelepanuväärsemad järgmised õunaseemikud:

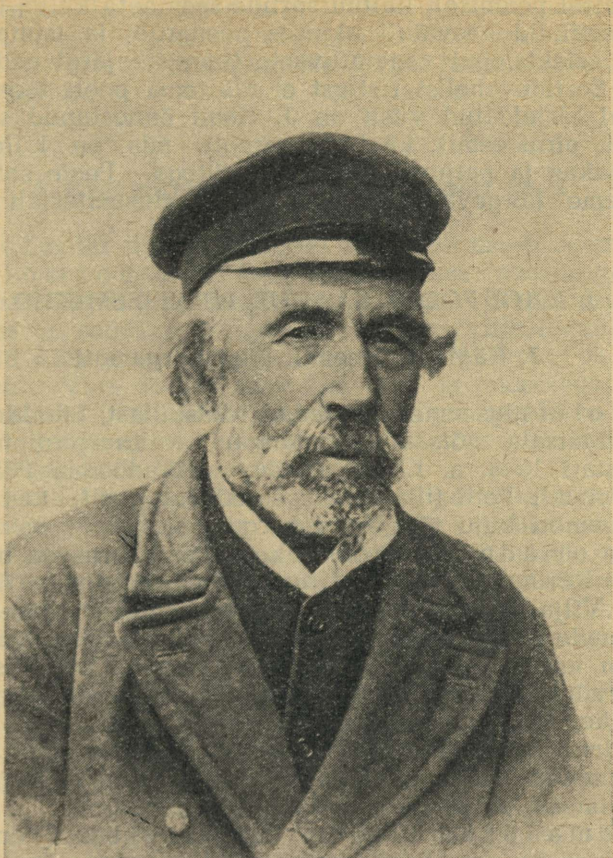
nr. 1 — paradiisiõuna seemik

nr. 16 — saadud ♀ valge klaarõun × ♂ liivi kuldrenett.

## J. KÄGI ARETUSTOOD

Jüri Kägi oli elukutselt kalur-põllupidaja. Ta on tundnud erilist huvi üksikute taimeliikide erivormide vastu. Nii uuris ta Matsalu lahes kasvavat pilliroogu ja leidis, et selle hulgas on väga palju erinevaid vorme. Kuna pilliroogu kasutati mereäärsetes rajoonides katusematerjalina, siis kogus ta nende paremaid ning katusematerjalina vastupidavaid vorme ja istutas oma elamu lähedale mere äärde.

Samuti märkas ta juba noores eas mere tuulte ja tormide kahjustavat mõju aias kasvavatele õrnematele kultuuridele ja algas kohe puistu istutamist mere kaldale. Nüüd on puud jõudnud juba täisikka ja annavad suurepäraselt tuulekaitset elamule ja aiale.



Nooremas eas algas ta ka uute väärtuslike külmakindlate pirnisorvide aretamist, mis tal hästi õnnestus. Praegu võib näha tema katseaedades, mis asuvad Lihula rajoonis, Töö ja võitluse kolhoosis Matsalu lahe ääres, 50—60 aasta vanuseid suuremaid pirniseemiku-istandusi, mille puud on külmast rikkumata ja kannavad väga rikkalikult ka õige nõrgal agrotehnika rakendamisel.

Tema katseaedade maapinna reljeef on peaaegu tasane, õige nõrga kallakuga lõunasse. Pinnase läbilõikes esineb esimese kihina 45 sm paksune kergevõitu, huumust sisaldav mullakiht; sellele järgneb 25 sm paksune valge mereliiv ja kolmanda põhikihina valkjassavi, milles on rikkalikult väikesi paekivi tükke. Nimetatud pinnases kasvavad tema poolt aretatud pirniseemikud haruldaselt hästi, on väga viljakad ja neil ei esine haigusid ega kahjureid.

Kogutud andmete põhjal on J. Kägi kasutanud uute pirnisor-

tide loomisel peamiselt kultuursortide seemnete külvi, kusjuures noori seemikuid kasvatati alguses peenardel ja istutati pärast vastavat selektsiooni vegetatiivsete tunnuste järgi aeda kasvukohale. Sortidevahelist ristlust ei ole tema poolt teostatud.

Eespool kirjeldatud viisil on J. Kägil õnnestunud saavutada väärtuslik pirniseemik kägi bergamott, mis on külmakindel, väga viljakas ja paljuneb juurevõsunditega. Peale selle annab selle seeme kõrgeväärtuslikku ühtlast alusmaterjali puukoolidele.

## J. KÄGI POOLT SAADUD PIRNISEEMIKUD

### J. Kägi pirniseemik kägi bergamott

**Päritolu:** algseeme on saadud Metskülast, Lihula rajoonis, endisest Matsalu mõisaaiast fundamatult kultuurpirnipuult. Seemik avastati 1948. a. ENSV Teaduste Akadeemia Põllumajanduse Instituudi Polli filiaali ekspeditsiooni poolt, kes nimetas teda bergamoti kaju tõttu kägi bergamotiks.

**Vilja omadused.** Pirn on keskmise suurusega, bergamoti kujuline. Karikapoolsel otsal on vili kergelt väljasurutud kujuga. Vilja põhivärvus on rohekaskollane, päikesepoolsel küljel õrnade punaste joontega. Viljal puudub roostevärvi kate. Koorel on väga tihe roheline täpistik. Vars on keskmise pikkusega, värvilt helepruun ja suundub otse viljasse. Vilja liha on kaunis tihe, väga mahlane, sulav, meeldiva maitsega ja hästi magus, ilma kivisrakkudeta. Seemnekambrites on 10 hästi väljakujunenud musta munakujulist seemet. Vili valmib septembri esimesel poolel ja säilib lühemat aega.

**Puu omadused.** Puu on tugevakasvuline, võra kaunis püramidaalse kujuga, kuid okste otsad on kergelt allapoole vajuivad. Lehed on väikesed, munajas-ovaalsed, läikivad. Puu paljuneb juurevõsunditega, on täiesti külmakindel, haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik; väga viljakas.

### J. Kägi pirniseemik kägi bergamott nr. 1

**Päritolu:** kasvatatud kägi bergamoti seemnest.

**Vilja omadused.** Pirn on bergamotikujuline, rohekaskollase põhivärvusega, päikesepoolsel küljel kaetud õrna punaga. Koore all on märgata rohekaid täppe, samuti on koorel üksikuid roostevärvilisi täppe. Vili on väheldase kuni keskmise suurusega. Vilja liha on kaunis mahlane, sulav, kuid siiski on märgata üksikuid kivisrakke. Seeme on hästi välja kujunenud, munajas ja suurem kui põhitüübil. Vili valmib augusti lõpul, s. o. paar nädalat varem kui kägi bergamotil.

**Puu omadused.** Puu on väga tugevakasvuline, pürami-

daalse võraga. Lehed on suured, munakujulised, heleda värvusega. Viljaokste asetus on väga tihe. Puu on külmakindel, samuti vähe vastuvõtlik haigustele ja kahjuritele. Juurevõsunditega ei paljune.

#### **J. Kägi pirniseemik kägi bergamott nr. 4**

**Päritolu:** on üles kasvatatud kägi bergamoti seemnest.

**Vilja omadused.** Pirn on keskmise suurusega, paremates kasvutingimustes isegi kaunis suur, bergamotikujuline. Põhivärvus on rohekaskollane kuni kollane, vilja ülemiselt poolt kaetud ilusa õrna punaga. Koorealused täpid on nõrgalt märgatavad. Vars on keskmise jämeduse ja pikkusega. Liha on sulav, mahlane, ilma kivisrakkudeta, väga meeldiva magusa maitsega. Seemned on hästi arenenud, munajad. Vili valmib septembris ja säilib lühemat aega.

**Puu omadused.** Puu on väga tugevakasvuline, terve, püramidaalse võraga ja laia lehestikuga. Viljaokste asetus on tihe. Puu on täiesti külmakindel, haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik. Juurevõsunditega ei paljune. On väärtuslik pirn, mida igal pool võib kasvatada.

## РЕЗУЛЬТАТЫ РАБОТ ВЫДАЮЩИХСЯ МИЧУРИНЦЕВ ЭСТОНСКОЙ ССР ПО ПЛОДОВОДСТВУ

Великий преобразователь природы, основатель советской биологической науки И. В. Мичурин в своих работах неоднократно указывал, что для успешного развития плодовых деревьев и ягодных кустов большое значение имеет разведение местных сортов, что для каждой местности, для каждого района должны быть выведены свои местные сорта, соответствующие местным почвенным и климатическим условиям.

В Эстонской ССР вопрос о местных сортах плодовых деревьев и ягодных кустов стал остро в 1946 г., когда проходило районирование плодоводства в республике и когда устанавливались стандарты ассортимента этих культур. Это было вызвано тем, что в сильные морозы зимы 1939/40 г. большинство сортов, вывезенные из Америки и Западной Европы, было повреждено.

Масштабы работ опытных учреждений по плодоводству при буржуазном режиме были ограничены. Выведением новых сортов не занимались. Господствовало мнение, что местным опытным учреждениям не под силу выведение ценных сортов, и последние ввозились из Западной Европы и Америки. Тормозящим фактором являлось господствовавшее тогда учение Гейсмана-Моргана, превратившее опытника в пассивного наблюдателя и лишившее его творческой активности при выведении новых сортов. Этим объясняется и то, что при буржуазном режиме опытные учреждения ЭССР ничего не делали по выведению местных сортов плодовых культур, а пользовались западноевропейскими и американскими сортами, которые часто не соответствовали местным условиям Эстонской ССР и в суровые зимы вымерзали.

Отдельные любители-садоводы, ознакомившись с учением великого преобразователя природы И. В. Мичурина в области выведения новых сортов, начали проводить соответствующие опыты у себя на местах. Многие из них не знали методов И. В. Мичурина полностью, понимали их по-разному, но в общих чертах держались одного направления. Более подробно садоводы ЭССР познакомились с работой И. В. Мичурина и его методами в 1936 г., когда его ближайший сотрудник академик П. Н. Яков-

лев посетил эстонских мичуринцев, познакомился с их работами в этой области и дал им правильное научное направление по выведению местных сортов. Ценные указания академика П. Н. Яковлева содействовали увеличению числа мичуринцев в Эстонии, дали возможность установить тесную связь между ними и советскими мичуринцами, что было особенно ценно для обмена опытом по выведению сортов по методу И. В. Мичурина.

С восстановлением в Эстонской ССР советской власти были созданы все условия для развития садоводства. Была организована сеть опытных учреждений по садоводству, одной из важнейших задач которых является выведение сортов, отвечающих климатическим и почвенным условиям республики.

Чтобы ускорить разрешение вопроса о сортах плодовых деревьев для ЭССР, опытные учреждения по плодоводству занялись изучением лучших местных морозоустойчивых сеянцев с целью введения их в культуру, используя богатый опыт научных учреждений братских республик.

Выявление, изучение и регистрацию ценных морозоустойчивых сеянцев сектор плодоводства Института сельского хозяйства Академии наук ЭССР начал в 1948 г. Существенную помощь в этом оказали уездные агрономы-садоводы. Они сообщали сектору плодоводства точные места нахождения сеянцев и давали о них предварительные сведения. Регистрация сортов народной селекции шла успешно, и уже к осени 1950 г. было обнаружено 158 ценных сеянцев яблони, 22 сеянца груши, 11 — сливы, 4 — вишни, 6 — тернослива и 2 сеянца черешни. Эти сеянцы, по 5 глазков с каждого образца, были окулированы в питомники филиала Полли, а сеянцы с островов Сааремаа, Хийумаа и Муху были привиты в питомнике на опорном пункте Карья-Пярсамаа (Ориссаареский район). Эти саженцы будут перенесены в специальный сад сортов народной селекции филиала Полли Института сельского хозяйства Академии наук ЭССР для более подробного изучения в одинаковых условиях. При изучении свойств отдельных сеянцев выяснилось, что почва и климат являются важными факторами в формировании свойства сеянца. Было установлено, что число ценных сеянцев яблони очень велико, и они распределяются по всей территории Эстонской ССР. Сеянцы менее устойчивых пород — сливы, груши и вишни — распространены главным образом ближе к побережью Балтийского моря. Вкусовые качества плодов выращиваемых здесь плодовых деревьев значительно выше, чем тех плодовых деревьев, которые расположены в районах, отдаленных от моря.

Из всего хода работ по выведению новых сортов плодовых культур и из непосредственных бесед с садоводами и из их записей выясняется, что выведение новых сортов народной селекции в республике шло двумя путями. Одна группа оригинаторов работала целеустремленно, сознательно, учитывая при скрещивании качества родителей и приемы выращивания, чтобы полу-

чить морозоустойчивые сеянцы, дающие богатый урожай высококачественных плодов. У второй группы садоводов работа носила более или менее случайный характер: высевались семена из лучших плодов и отбирались сеянцы с лучшими вегетативными признаками. Часто сеянцы доводились до плодоношения, и тогда лучшие сорта отбирались уже по качеству плодов. Третий способ, которым пользовались в народе, — это перенос случайно обнаруженных сеянцев в сад, где они и выращивались. Этим способом пользовались во многих местах Эстонской ССР.

С коллективизацией сельского хозяйства Эстонской ССР и объединением мелких колхозов в мощные крупные коллективные хозяйства, были заложены промышленные колхозные сады и тем самым созданы все условия для успешного развития работ по выведению новых сортов. Привлечением тысяч колхозников к работе по выведению новых сортов исполняется пожелание И. В. Мичурина, «чтобы селекционная работа и мысль были вынесены из кабинетов ученых и опытных станций непосредственно в производство, чтобы они стали достоянием масс крестьян-колхозников, комсомольцев и молодых ударников-рационализаторов».

Ниже мы даем краткое описание достижений наиболее выдающихся селекционеров-мичуринцев Эстонской ССР, которые в своей работе по выведению сортов руководствовались методами И. В. Мичурина и работали с большим количеством сеянцев. Наряду с этим познано также с достижениями селекционеров, получивших морозоустойчивые высококачественные сеянцы. Поскольку некоторых селекционеров уже нет в живых, то и сведения о методике их работы и их достижения далеко не полны.

## **ВЫДАЮЩИЕСЯ СЕЛЕКЦИОНЕРЫ-МИЧУРИНЦЫ ЭСТОНСКОЙ ССР И ИХ ДОСТИЖЕНИЯ ПО ПЛОДОВОДСТВУ**

**Ян Раэда**

Наряду с повседневной преподавательской работой в школе, Я. Раэда занимался выведением новых сортов плодовых деревьев, для чего собирал лучшие сеянцы яблонь, груш, черешен и ягодных культур. Кроме этого, Я. Раэда проводил опыты с различными полевыми культурами. Он был первым новатором в Эстонской ССР, который правильно уяснил значение местных сортов плодовых деревьев. Это подтвердила суровая зима 1939/40 гг., когда в его саду вымерзло 84 процента сортов иностранного происхождения, в то время как из сеянцев, выведенных им самим, пострадало от морозов только 4 процента.

В своей работе по выведению новых сортов Я. Раэда пользовался двумя методами. Первый метод состоял в том, что отбирались родительские пары, тщательно изучались их свойства, а затем, производя искусственное скрещивание, отбирались луч-

шие сеянцы. Второй способ заключался в том, что высевались семена лучших культурных сортов и лучшие сеянцы отбирались по вегетативным признакам. Сеянцы, полученные в результате того или другого способа, в первые годы выращивались в более суровых условиях, а затем отобранные по вегетативным признакам более культурные сеянцы пересаживались в более плодородную почву и создавались все условия для их лучшего роста.

Пользуясь такими приемами, Я. Раэда получил много довольно ценных морозоустойчивых сеянцев, среди которых встречаются сеянцы, дающие хорошие плоды с десертными качествами, хотя преобладают сеянцы, дающие плоды, пригодные только для переработки. Большой сдвиг в своей работе Я. Раэда получил в 1936 г., когда ближайший сотрудник И. В. Мичурина, академик П. Н. Яковлев, посетил его сад и дал ему много ценных практических указаний. Из 40 лучших сеянцев Я. Раэда №№ 24, 27, 30, 46 введены в стандартный сортимент Эстонской ССР по группе перспективных сортов.

Сеянец яблони № 984. Найден в лесу. Яблоко зимнее, бочковидной формы с тупыми концами, средней величины. По желтой основной окраске слабая пламевидная краснота. Мякоть белая, рыхловатая, с довольно приятным кислосладким вкусом. Без семян.

Дерево морозоустойчивое, довольно урожайное, цветки без лепестков.

Сеянец яблони № 1003(24) — осеннее яблоко, поспевающее в сентябре и сохраняющееся до ноября. Плоды средней величины с незаметными плоскими ребрами. Основная окраска желтовато-зеленая с отдельными красными полосками на солнечной стороне. Мякоть зеленовато-желтая, сочная, кислосладкая. Первосортное яблоко, годное для переработки.

Дерево устойчиво против мороза, болезней и вредителей, регулярно и обильно плодоносящее.

Сеянец яблони № 1018 (27). Яблоко осеннее, поспевает в середине сентября и сохраняется до ноября. Плоды средней величины и крупные, с плоскими ребрами. Основная окраска зеленовато-желтая, с полосатой краснотой на солнечной стороне. Мякоть зеленовато-белая, с приятным кислосладким вкусом. Пригодно для переработки и для употребления в свежем виде.

Дерево устойчиво против мороза, болезней и вредителей. Очень урожайное.

Сеянец яблони № 1028. Получен от скрещивания Марципана с Штрейфлингом. Ценное раннее летнее яблоко. Плоды довольно крупные, конической формы, зеленовато-желтые, с редкими красными полосками на солнечной стороне. Мякоть зеленовато-белая, сочная, сладкая, довольно приятного вкуса.

Дерево морозоустойчивое и урожайное.

Сеянец яблони № 1032. Получен от скрещивания Антоновки со Штрейфлингом. Яблоко зимнее, довольно крупное,

зеленовато-желтое с пламеобразной краснотой на солнечной стороне, мякоть белая, плотная, сочная, кислосладкая. Ценное столовое яблоко. Дерево устойчивое против морозов, болезней и вредителей, довольно урожайное.

Сеянец яблони № 1038. Получен от скрещивания Лифляндского луковичного с Антоновкой. Зимнее яблоко средней величины, зеленовато-желтое, со слабой краснотой на солнечной стороне. Мякоть довольно белая, сочная, приятного кислосладкого вкуса, средней плотности. Высококачественное столовое яблоко.

Дерево морозоустойчивое, урожайность средняя.

Сеянец яблони № 1040. Получен от скрещивания Тартуского розового с Лифляндским луковичным. Средней величины. Зимнее яблоко. Окраска желтовато-зеленая с темной краснотой. Мякоть зеленовато-белая, довольно плотная, приятного кислосладкого вкуса. Ценное столовое яблоко. Дерево морозоустойчивое, очень урожайное.

Сеянец яблони № 1044. Получен от скрещивания Лифляндской луковичной с Серинкой. Яблоко осеннее. Плоды средней величины, зеленовато-желтой окраски с пламевидной краснотой. Мякоть зеленовато-желтая, сочная, плотная, кислосладкая.

Ценное столовое и годное для переработки яблоко.

Дерево морозоустойчивое. Устойчивость против болезней и вредителей средняя. Урожайность средняя.

Сеянец яблони № 1048 (30). Осенне-зимнее яблоко, поспевающее в сентябре и сохраняющееся в лежке до января. Плоды средней величины и крупные. По желтой основной окраске красные пятна и полоски на солнечной стороне. Мякоть зеленовато-белая, сочная, кислосладкая, приятного вкуса. Плоды пригодны для употребления в свежем виде и для переработки.

Дерево устойчивое против мороза, болезней и вредителей, начинает плодоносить рано, плодоносит обильно и регулярно.

Сеянец яблони № 1063. Получен от скрещивания Штрейфлинга с местным сладким сеянцем. Зимнее яблоко, созревающее в октябре. Плоды крупные с зеленовато-желтой основной окраской и с легкой краснотой на солнечной стороне. Мякоть зеленовато-белая со сладким вкусом, сочная, довольно плотная. Столовое яблоко. Дерево устойчивое против морозов, болезней и вредителей, очень урожайное.

Сеянец яблони № 1076 (46). Зимнее яблоко, поспевает в октябре и сохраняется до апреля. Плоды средней величины, конической формы, с малозаметными ребрами, желтые. Мякоть белая, приятного кислосладкого вкуса. Относится к ценным столовым яблокам. Дерево довольно морозостойкое, начинает плодоносить рано и обильно.

Заслуживают внимания также следующие сеянцы:

Сеянец яблони № 1100. Осеннее яблоко. Плоды тупо-

конической формы средней величины, желтые с пламевидной краснотой. Мякоть желтовато-белая, довольно рыхлая, сочная, сладкая. Яблоко столовое.

Дерево устойчивое против морозов, болезней и вредителей. Урожайность очень хорошая.

Сеянец крыжовника. РАЭ № 1. Сеянец получен от скрещивания Ред Оак с американским горным крыжовником. Ягоды овальной формы, темнокрасные, средней величины, гладкие, довольно приятного кислосладкого вкуса; созревает в первой половине августа. Практически сферотекоустойчив. Урожайность хорошая, регулярная.

### Александр Курвитс

Садовод-любитель. Наряду с работой в школе он собирал и изучал сорта плодовых деревьев, в частности груши. Ознакомившись с работой И. В. Мичурина, стал заниматься выведением новых сортов. При этом он работал двумя методами: посевом семян лучших сортов и межсортовым скрещиванием, с тщательным изучением свойств сортов родителей. В обоих случаях отбор молодых сеянцев проводился по вегетативным признакам.

Отобранные сеянцы воспитывались при высоком агрофоне; продолжительность вегетационного периода регулировалась внесением в почву различных удобрений. Пользуясь вышеуказанными способами, А. Курвитс вывел много ценных морозоустойчивых сеянцев, из которых сеянцы сливы №№ 1 и 2 введены в стандартный сортимент по группе перспективных сортов. Заслуживают внимания также сеянцы сливы №№ 3, 5, 9, вишни — №№ 1, 3 и 5, яблони — №№ 1 и 2 и груши №№ 2, 3, 4, 5.

Сеянец яблони № 1. Сеянец сорта Луковичное желтое. Яблоко зимнее, сохраняется до июля следующего года. Плоды цилиндрической формы, средней величины, желтовато-зеленого цвета со слабой краснотой. Мякоть плотная, приятного кисло-сладкого вкуса. Яблоко столовое. Дерево морозоустойчивое, урожайность средняя.

Сеянец сливы № 1. Сеянец сорта Виктория. Плоды крупные, овальной формы. Основная окраска зеленая, покровная — темнорозовая, красивая. Мякоть желтоватая, сочная, со слабой приятной кислотой. Косточка небольшая, полусвободная. Плоды созревают во второй декаде августа, сохраняются довольно хорошо, транспортабельны, пригодны для столового пользования. Дерево устойчивое против морозов и вредителей. Урожайность высокая.

Сеянец сливы № 2. Получен от скрещивания Очаковской желтой с Ренклом Улленса. Плоды крупные, яйцевидно-овальной формы, золотисто-желтого цвета с легким восковым налетом. Мякоть золотисто-желтая, сочная, средней плотности,

очень сладкая с легкой приятной кислотой. Косточка небольшая, полусвободная. Ценный столовый сорт, созревает в первой декаде августа. Дерево морозоустойчивое.

Сеянец сливы № 3. Сеянец сорта Эмма Лепперман. Плоды овальной формы, окраска фиолетово-розовая. Мякоть желтоватая, сочная, сладкая, с приятным пряным вкусом. Плоды созревают в первой декаде августа, сохраняются довольно хорошо. Дерево морозоустойчивое и урожайное.

Сеянец сливы № 5. Получен от скрещивания сортов Вильгельмина Шпэт и Виктория. Плоды овальной формы, величины ниже средней, мякоть зеленовато-желтого цвета, плотная, сочная, сладкая, с приятной острой пряностью. Косточка маленькая, свободная. Плоды созревают в начале первой декады августа и сохраняются довольно хорошо. Ценный столовый сорт. Дерево здоровое, морозоустойчивое.

Сеянец сливы № 9. Сеянец сорта Эмма Лепперман. Плоды овальной формы, темнорозового цвета. Мякоть желтая, плотная, сочная, сладкая, с абрикосовым ароматом. Косточка свободная. Ценный столовый сорт. Дерево устойчивое против морозов и болезней.

Сеянец груши № 5. Сеянец неизвестной летней груши. Плоды средней величины, грушевидной формы, светложелтой окраски. Мякоть плотная, довольно сладкая, с заметной кислотой. Созревает во второй декаде сентября. Ценный сорт для переработки. Дерево устойчивое против морозов и болезней. Урожайность хорошая.

Сеянец вишни № 1. Сеянец Лотовой. Плоды довольно крупные (до 7 г), по форме сходны с Лотовой. Вкус приятный и превосходит вкус Лотовой. Созревает ранее Лотовой на две недели. Дерево морозоустойчивое, очень урожайное.

Сеянец вишни № 3. Сеянец Лотовой. Плоды продолговатой формы, средней величины, очень хорошего вкуса. Созревают одновременно с Ейкселем Остгеймским и сохраняются на дереве до конца сентября. Дерево довольно морозоустойчивое и урожайное, но страдает грибными болезнями.

Сеянец вишни № 5. Сеянец Лотовой. Плоды довольно крупные, темнорозовой окраски. Мякоть светлая, очень сочная, приносладкая. Пригодны для столового пользования. Плоды похожи на черешню. Дерево среднего роста и довольно устойчивое против болезней.

Сеянец вишни № 6. Сеянец Лотовой. Плоды довольно крупные и не уступают по величине плодам Лотовой. Сладкие с хорошими десертными качествами. Созревает одновременно с Лотовой вишней. Растет кустом и очень урожайно.

Сеянец вишни № 8. Сеянец Лотовой. Плоды темнокрасного цвета, почти черные. Мякоть темнокрасная с приятной пряностью и большой кислотностью. Созревает одновременно с Лотовой. Плоды средней величины. Первосортная вишня, годная

для переработки и употребления в свежем виде. Растет в виде куста. Устойчивое против морозов и грибных болезней, довольно урожайное.

### Отто Крамер

Специалист по садоводству и виноделию. Он познакомился с работами И. В. Мичурина, работая по садоводству в южных районах СССР. После перехода на работу в Таллин в качестве винодела, Отто Крамер наряду с повседневной работой стал заниматься выведением новых сортов плодовых деревьев. Начал он с посевов семян лучших морозоустойчивых сортов с последующим отбором семян по вегетативным признакам. В дальнейшем перешел к гибридизации сортов. Сеянцы также отбирались по вегетативным признакам и в первые годы жизни выращивались на бедной удобрениями почве. Высокий агрофон был создан за 4—5 лет до начала плодоношения. Для улучшения качества плодов у многих сеянцев был использован метод ментора. Путем правильного подбора родителей и направленного воспитания сеянцев, О. Крамер вывел два гибрида груш и много сеянцев яблони, большинство из которых дают плоды десертных качеств. В группу перспективных сортов зачислены №№ 15, 22 и 24.

Сеянец яблони № 1. Получен от скрещивания Тартуской розовой и Суйслепского. Яблоко осенне-зимнее. Плоды округлой формы, средней величины, желтые с краснотой с более темными полосками. Мякоть средней плотности, крупнозернистая, желтовато-белая, сладкая, приятного вкуса. Сладкое столовое яблоко. Дерево устойчивое против мороза и урожайное.

Сеянец яблони № 4. Сеянец получен от скрещивания Тартуского розового с Суйслепским. Осенне-зимнее яблоко, созревающее в конце сентября и сохраняющееся до середины декабря. Плод довольно крупный. Основная окраска желтая, с легкой краснотой на солнечной стороне. Мякоть желтовато-белая, сочная, с приятным сладкокислым вкусом. Первокласное столовое яблоко. Дерево довольно морозоустойчивое; устойчиво против вредителей и грибных болезней. Урожайное.

Сеянец яблони № 15. Сеянец Пепина Литовского. Зимнее яблоко, созревающее в октябре и сохраняющееся до февраля. Плоды довольно крупные, конической формы, на солнечной стороне с точечной краснотой. Мякоть плотная, мелкозернистая, желтовато-белая, сочная, очень приятная, кислосладкая. Первокласное столовое яблоко.

Дерево устойчиво против морозов, вредителей и болезней.

Урожайность обильная.

Сеянец яблони № 22. Сеянец Пепина Литовского. Яблоко зимнее. Плоды конической формы, средней величины или крупные, желтого цвета, с редкими красными пятнами на сол-

нечной стороне. Мякоть плотная, зеленовато-белая, довольно сочная, кислосладкая, приятного вкуса. Ценное столовое яблоко. Дерево морозоустойчивое и очень урожайное.

Сеянец яблони № 24. Сеянец Пепина Литовского. Зимнее яблоко. Созревает в октябре и сохраняется до середины марта. Плоды крупные, конической формы; основная окраска желтая, покровная окраска красная с редкими темными полосками. Мякоть плотная, мелкозернистая, белая, сочная, с приятным кислосладким вкусом. Хорошее столовое яблоко и годное для переработки.

Дерево сильнорослое, устойчивое против морозов, вредителей и болезней. Плодоносит регулярно и обильно.

Сеянец яблони № 25. Сеянец Пепина Литовского. Зимнее столовое яблоко. Плоды средней величины, желтые. Мякоть мелкозернистая, желтовато-белая, сочная, кислосладкая, с приятным вкусом. Дерево морозоустойчивое, довольно урожайное.

Сеянец яблони № 26. Сеянец Пепина Литовского. Яблоко зимнее. Плоды некрупные, желтого цвета с ровной красноватой окраской на солнечной стороне. Мякоть плотная, мелкозернистая, светложелтая, сочная, кислосладкая с приятным вкусом. Яблоко столовое. Дерево устойчивое против морозов и болезней. Урожайность средняя.

Сеянец яблони № 29. Сеянец Пепина Литовского. Высококачественное зимнее столовое яблоко. Плоды тупоконической формы, средней величины, желтой окраски с красными пятнами на солнечной стороне. Мякоть плотная, мелкозернистая, белая, сочная, кислосладкая, приятного вкуса. Дерево морозоустойчивое. Урожайность хорошая.

Сеянец яблони № 32. Получен от скрещивания сортов Кронсельское прозрачное с Тартуской розовой. Яблоко осенне-зимнее, годное для переработки. Плоды довольно крупные, цилиндрической формы, желтого цвета, с ровной краснотой. Мякоть довольно рыхлая, желтовато-белая. Дерево морозоустойчивое, урожайность высокая.

Сеянец груши № 21. Получен от скрещивания Кюре с сортом Наполеон. Плоды очень крупные, продолговатой формы, зеленовато-желтого цвета. Мякоть светложелтая, средней плотности, сочная, с легкой приятной пряностью, вкусная, полутающая. Дерево морозоустойчивое, довольно урожайное.

Сеянец груши № 33. Сеянец неизвестной груши. Плоды средней величины, яйцевидной формы, окраска незрелых плодов светлозеленая, затем при созревании меняется на желтую с полосатой краснотой на солнечной стороне. Мякоть сочная, полутающая, сладкая, приятного вкуса. Средних качеств столовая груша. Созревает в конце августа и хранится две недели. Дерево морозоустойчивое, урожайность высокая.

**Лауреат Сталинской премии, доктор  
сельскохозяйственных наук Юлиус Аамисепп**

Наряду с непосредственной работой по выведению новых сортов картофеля, кормовых корнеплодов и бобовых, доктор Ю. Аамисепп занимался также выведением новых сортов плодовых деревьев и ягодных кустов. С методами работ И. В. Мичурин Ю. Аамисепп познакомился довольно рано. Выведение новых сортов плодовых деревьев и ягодных кустов Ю. Аамисепп начал с посева семян лучших сортов местных культурных плодовых деревьев, а впоследствии перешел к гибридизации различных сортов. Сразу удалялись только сеянцы с резко выраженными признаками диких растений. Все остальные сеянцы доводились до плодоношения и тогда только удалялись малообещающие формы. Отбор был очень строгий. Сеянцы отбирались лишь те, которые действительно превосходили старые сорта.

Доктор Ю. Аамисепп вывел много ценных форм яблони и выдающиеся по высокому содержанию сахара сеянцы крыжовника и черной смородины, часть которых включена в стандартный сортимент ЭССР по группе перспективных сортов: сеянцы крыжовника №№ 93 и 329 и черной смородины № 81.

Из выведенных Ю. Аамисепп сеянцев заслуживают внимания следующие:

Сеянец яблони № 14—21. Сеянец Папировки. Ценное, дающее плоды поздно летом, столовое яблоко. Плоды средней величины, зеленовато-желтой окраски со слабым румянцем на солнечной стороне. Мякоть средней плотности, кислосладкая, очень приятного вкуса. Дерево морозоустойчивое. Начинает плодоносить рано и обильно.

Сеянец яблони № 81—21. Неизвестного происхождения осенне-зимнее столовое яблоко. Плоды средней величины, зеленые, часто с сильными красными полосками. Мякоть довольно плотная, сочная, приятного кислосладкого вкуса. Дерево морозоустойчивое, сильнорослое. Урожайность высокая, регулярная.

Сеянец яблони № 84—21. Сеянец Антоновки. Ценное летнее столовое яблоко. Плоды крупные, светлозеленой окраски, с солнечной стороны розоватые. Мякоть плотная, кислосладкая, сочная, с своеобразным пряным вкусом. Дерево морозоустойчивое. Урожайность довольно хорошая.

Сеянец яблони № 89—21. Получен от скрещивания Тифляндского золотого ренета с Антоновкой. Яблоко столовое, созревающее рано летом. Плоды довольно крупные, светложелтые. Мякоть плотная, сочная, кислосладкая, очень приятного вкуса. Дерево морозоустойчивое. Плодоносить начинает рано и обильно.

Сеянец яблони № 156—32. Сеянец сорта Суйслепское. Осеннее столовое яблоко. Плоды крупные, конической формы,

светлозеленого цвета с пламеобразной краснотой. Мякоть плотная, сочная, сладкая, со слабой кислотой. Дерево сильнорослое, плодоносит регулярно и обильно.

### Сеянцы крыжовника

Сеянец № 93—32. Раннего созревания. Ягоды продолговато-округлой формы, средней величины, гладкие, зеленовато-белой окраски, кожица средней толщины, очень сладкие, содержащие в себе сахара до 13,92 процента. Сферотекой поражается слабо. Плодоносить начинает рано и обильно.

Сеянец № 329—36. Сеянец сорта Авенаривс. Ягоды средней величины, продолговато-округлой формы, гладкие, фиолетово-красного цвета. Мякоть с особой пряностью, сладкая, приятного вкуса, сахара 9,8 процента. Ягоды могут долго висеть на кусте, не закисая и не лопаясь. Урожайность обильная, регулярная. Довольно сферотекоустойчив.

Сеянец № 743—40. Сеянец сорта Рэд Вальмут. Ягоды продолговатой формы, средней величины и крупные, гладкие, розовато-красного цвета с легким налетом. Сладкие, содержащие 9,2 процента сахара. Сферотекоустойчив. Урожайность обильная, регулярная.

Сеянец № 563—40. Сеянец сорта Аликант. Ягоды продолговато-округлой формы, довольно крупные, розовато-красного цвета, с редкими короткими волосками. Довольно вкусные, сахара содержат 9,2 процента. Сферотекоустойчив.

Сеянец № 632—40. Сеянец сорта Майский герцог. Ягоды крупные, почти круглые, гладкие, фиолетово-красного цвета, кисловатые. Созревают в первой половине августа. Практически сферотекоустойчив. Урожайность очень высокая, регулярная.

### Сеянцы черной смородины

Сеянец № 81—39. Получен от скрещивания Голиафа с Боскопским великаном. Кисть длиннее и ягоды с более равномерным созреванием, чем у Голиафа. Хороши на вкус, сладкие; содержание сахара 12,42 процента. Ягоды созревают в конце июля. Кусты морозоустойчивые, урожайность хорошая и регулярная.

Сеянец № 148—42. Получен от скрещивания № 81 с 8-й Дэвисона. Кисть короче, чем у Дэвисона. Ягоды вкусные, сладкие. Созревают в середине июля. Куст морозоустойчив, урожайность высокая и постоянная.

Сеянец № 200—42. Получен от скрещивания № 81 с Боскопским великаном. Кисти и ягоды типа Голиафа, но созревание более равномерное. Вкус ягод сладкий, содержит сахара 11,84 процента. Созревает в конце июля.

## Альберт Курм

Крестьянин-бедняк, садовод-любитель А. Курм познакомился с учением и методами работ И. В. Мичурина еще в 1934 году. Это интересовали виды растений, отличающиеся какими-нибудь ценными качествами. Вывел он урожайный и с коротким вегетативным периодом сорт лука, устойчивый против грибных болезней, и высокоурожайный сорт моркови. Выведение новых сортов яблони он начал с посева семян лучших культурных сортов, а затем перешел к гибридизации различных сортов, предварительно изучив их свойства. Отбор сеянцев А. Курм проводил начиная с семядольного состояния. К отобранным семенам применяется направленное воспитание путем применения различных удобрений и метода ментора.

Из его сеянцев заслуживают внимания:

Сеянец яблони № 4. Неизвестный сеянец. Яблоко осеннее. Плоды крупные, тупоконической формы, зеленовато-желтой окраски с нежным румянцем. Мякоть рыхлая, сочная, довольно приятного сладкокислого вкуса. Дерево морозоустойчивое, плодоносить начинает рано и очень урожайное.

Сеянец яблони № 5. Получен от скрещивания сортов Суйслепское и Лифляндский золотой ренет. Осеннее столовое яблоко. Плоды средней величины и крупные. Окраска желтовато-зеленая с пламеобразной краснотой на солнечной стороне. Мякоть довольно плотная, сочная, вкус очень приятный, кислосладкий. Дерево морозоустойчивое и урожайное.

Сеянец яблони № 6. Получен от скрещивания Малиновое с Лифляндским золотым ренетом, ментор — сорт Вагнер привоной. Плоды средней величины, желтые с темнокрасной покровной окраской по всему плоду. Мякоть белая, под кожицей слегка розоватая, сочная, кислосладкая, с приятной пряностью. Пригодны для столового пользования. Дерево морозоустойчивое, очень урожайное.

Сеянец яблони № 7. Неизвестный сеянец. Осенне-зимнее яблоко. Плоды средней величины, с карминовой краснотой по зеленовато-желтой основной окраске. Мякоть белая, сочная, кислосладкая. Пригодны для стола и переработки. Дерево морозоустойчивое, урожайность посредственная.

Сеянец яблони № 9. Сеянец неизвестного сорта. Осенне-зимнее яблоко. Плоды очень крупные. По зеленовато-желтой основной окраске красные полосы. Мякоть рыхлая, кислосладкая, посредственного вкуса. Дерево морозоустойчивое, урожайность обильная.

Сеянец яблони № 10. Ценное зимнее яблоко, пригодное для переработки. Плоды средней величины и крупные, желтовато-белой окраски со слабым румянцем на солнечной стороне. Мякоть белая, кислосладкая. Дерево морозоустойчивое. Плодоносить начинает рано и обильно.

Сеянец яблони № 12. Сеянец Таллинской Грушовки. Летне-осеннее столовое яблоко. Плоды средней величины, светло-желтые со сплошной покровной окраски. Мякоть беловатая, сладкая со слабой прянностью. Дерево морозоустойчивое. Плодоносит довольно обильно.

Сеянец яблони № 17. Получен от опыления цветков Апорта смесью пыльцы Тартуской розовой и Папировки. Яблоко осеннее. Плоды очень крупные, зеленовато-желтые с пламеобразной краснотой на солнечной стороне. Мякоть рыхлая, сочная, кисло-сладкая. Дерево сильнорослое. Плодоносить начинает рано, урожай дает обильные.

### Юрий Кяги

Крестьянин-рыбак Ю. Кяги интересовался различными видами растений. На берегу бухты Матсалу он отбирал лучшие формы тростника, как материал для крыш, и высаживал в заливе около своего хутора.

Новые сорта груш он выводил способом посева семян лучших культурных сортов. Сеянцы выращивались сначала на грядах, а затем лучшие из них высаживались в сад.

Сорт Бергамот Кяги. Морозоустойчив, очень урожайный, размножается корневыми отпрысками. Сеянцы Бергамота дают хороший выровненный подвой для груши.

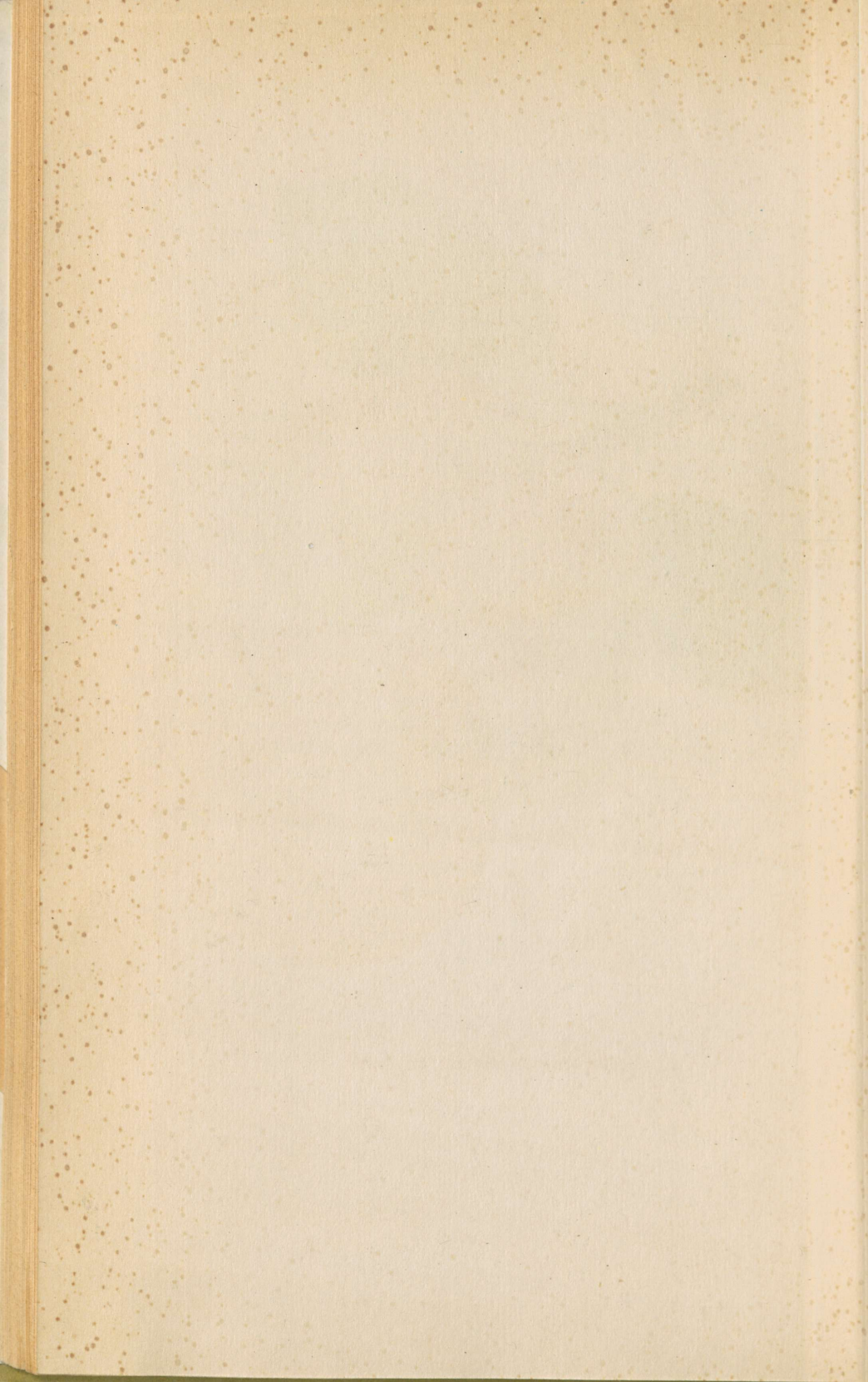
Получен из семян неизвестной груши, созревающей осенью, плоды средней величины, бергамотовидные. По основной зеленовато-желтой окраске нежные красные полоски. Мякоть довольно плотная, очень сочная, сладкая, тающая, без каменистых клеток, приятного вкуса. Дерево сильнорослое, морозоустойчивое, очень урожайное.

Сеянец № 1. Выращен из семьи Бергамота Кяги. Плоды бергамотовидные, зеленовато-желтой окраски с нежным румянцем на солнечной стороне. Мякоть довольно сочная, тающая; заметны отдельные, каменистые клеточки. Созревает недели на две раньше материнского растения. Дерево сильнорослое, морозоустойчивое, очень урожайное. Корневой поросли не дает.

Сеянец № 4. Сеянец Бергамота Кяги. Плоды средней величины и крупные, бергамотовидные. По основной зеленовато-желтой окраске в верхней части плода нежный румянец. Мякоть тающая, сочная, сладкая, приятного вкуса, без каменистых клеток. Дерево сильнорослое, устойчивое против морозов и болезней. Поросли не дает.

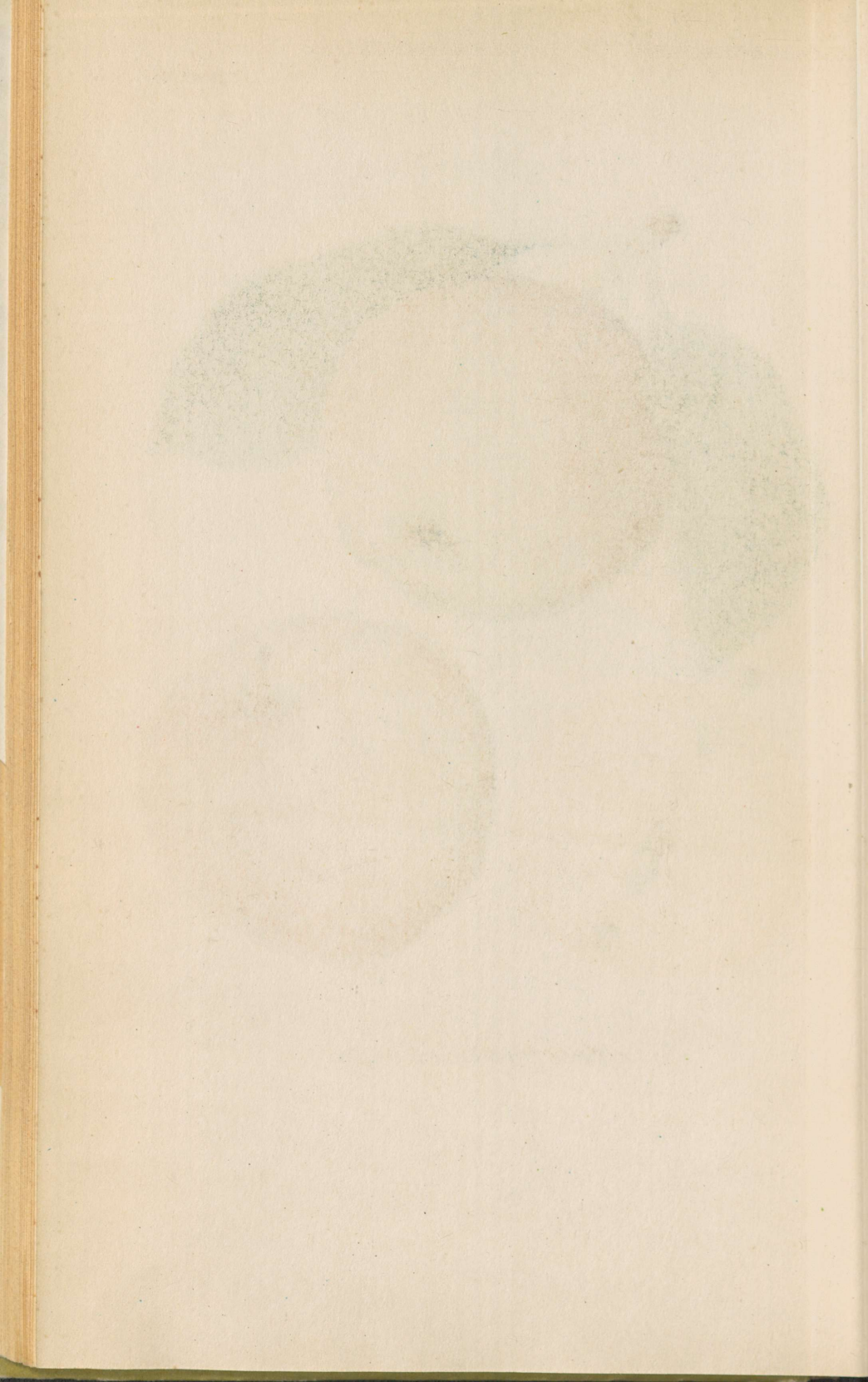


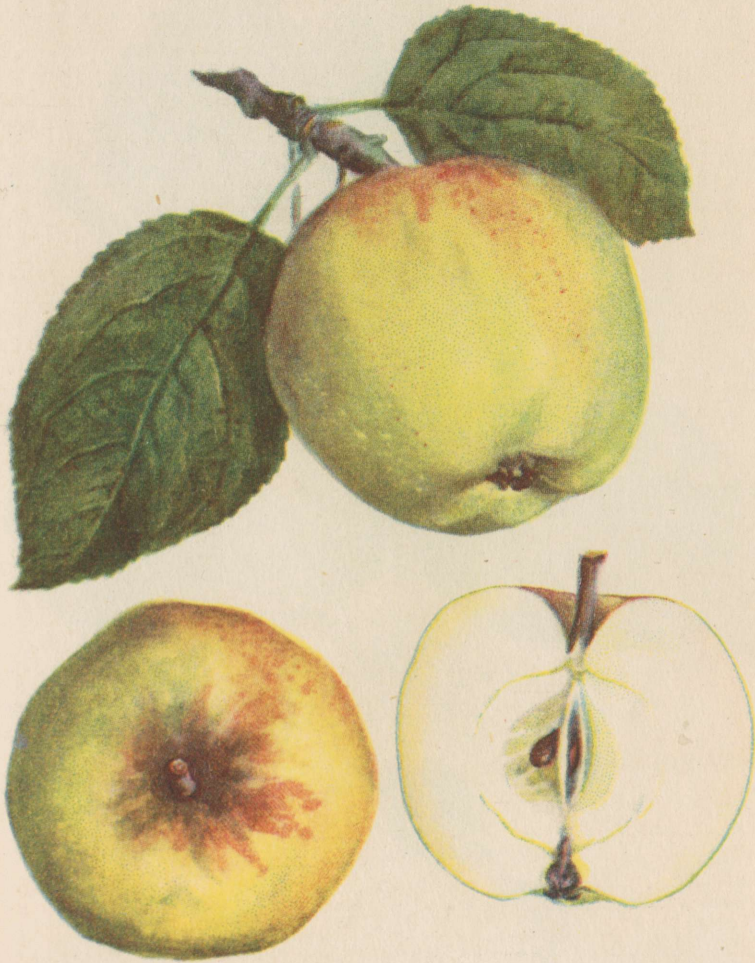
J. Raeda õunaseemik nr. 984.



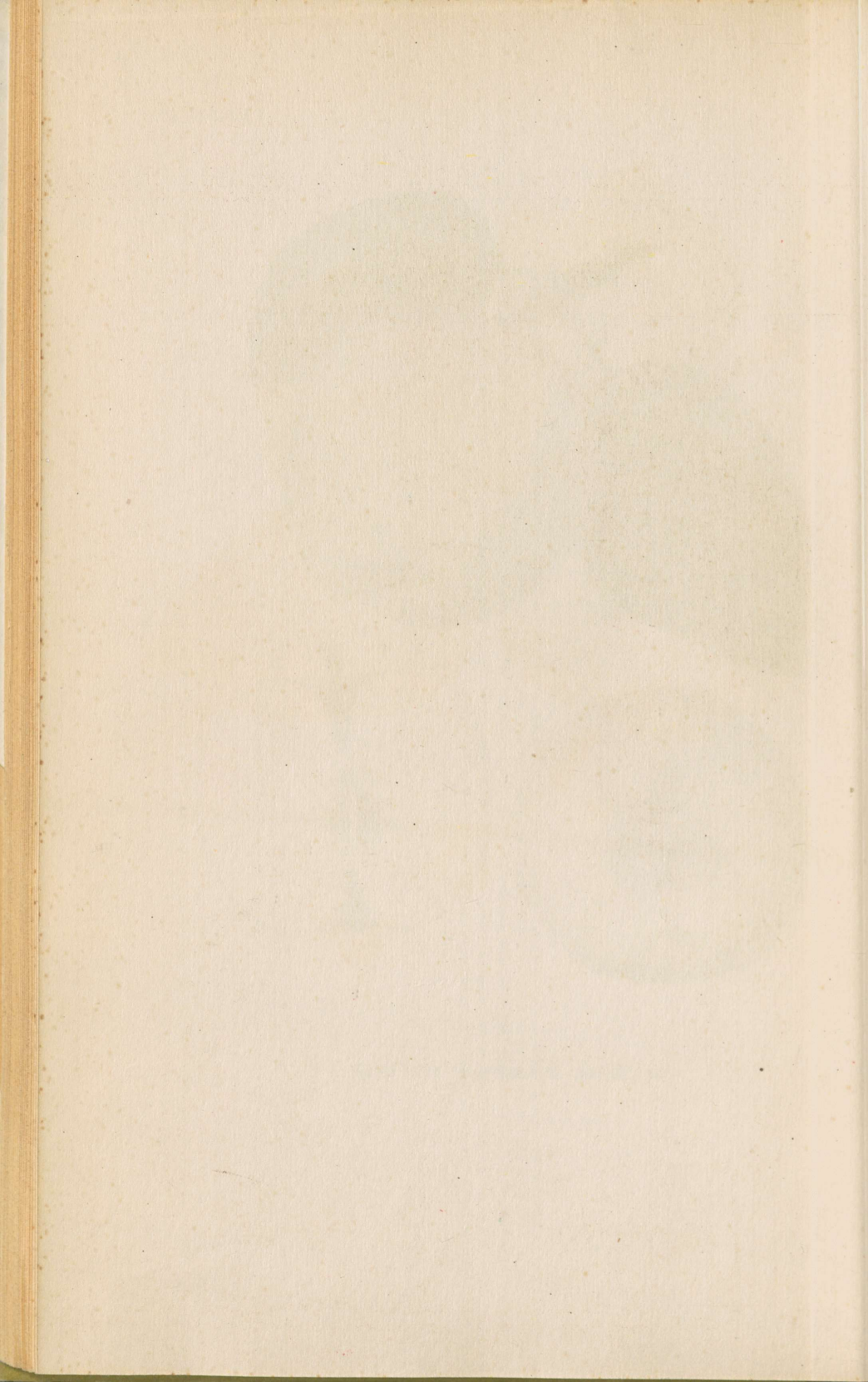


J. Raeda õunaseemik nr. 1018.



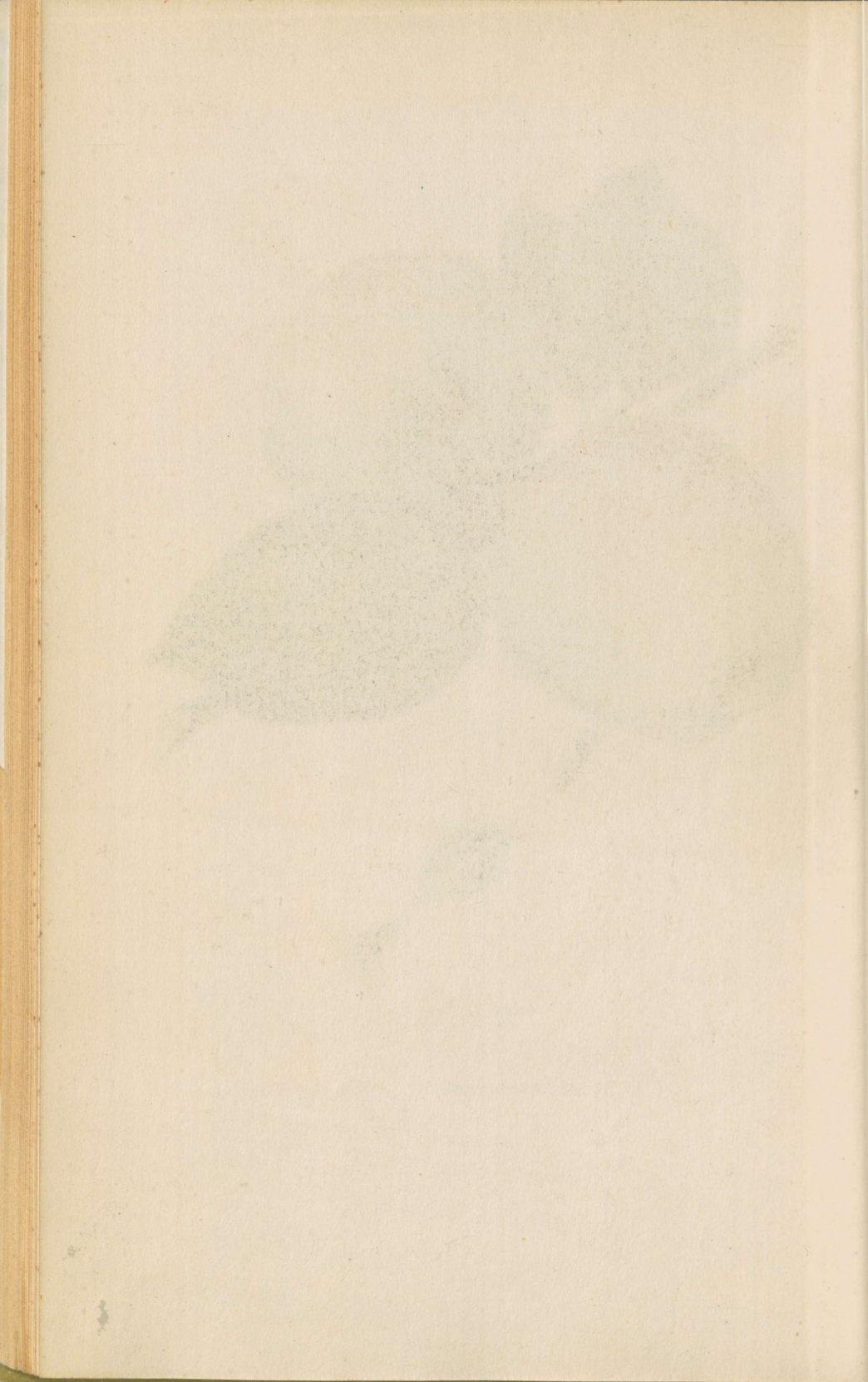


J. Raeda õunaseemik nr. 1048.



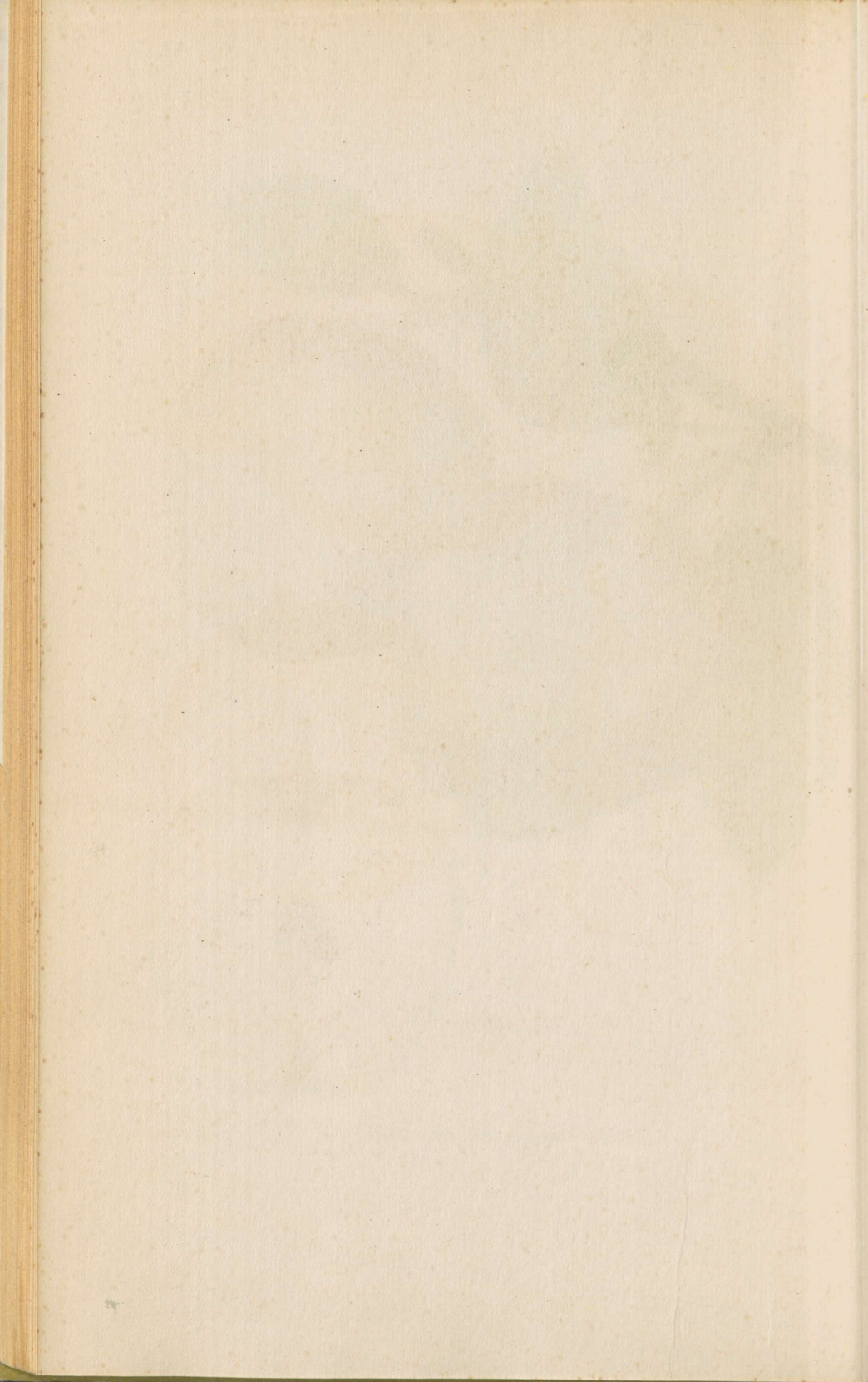


J. Raeda õunaseemik nr. 1063.



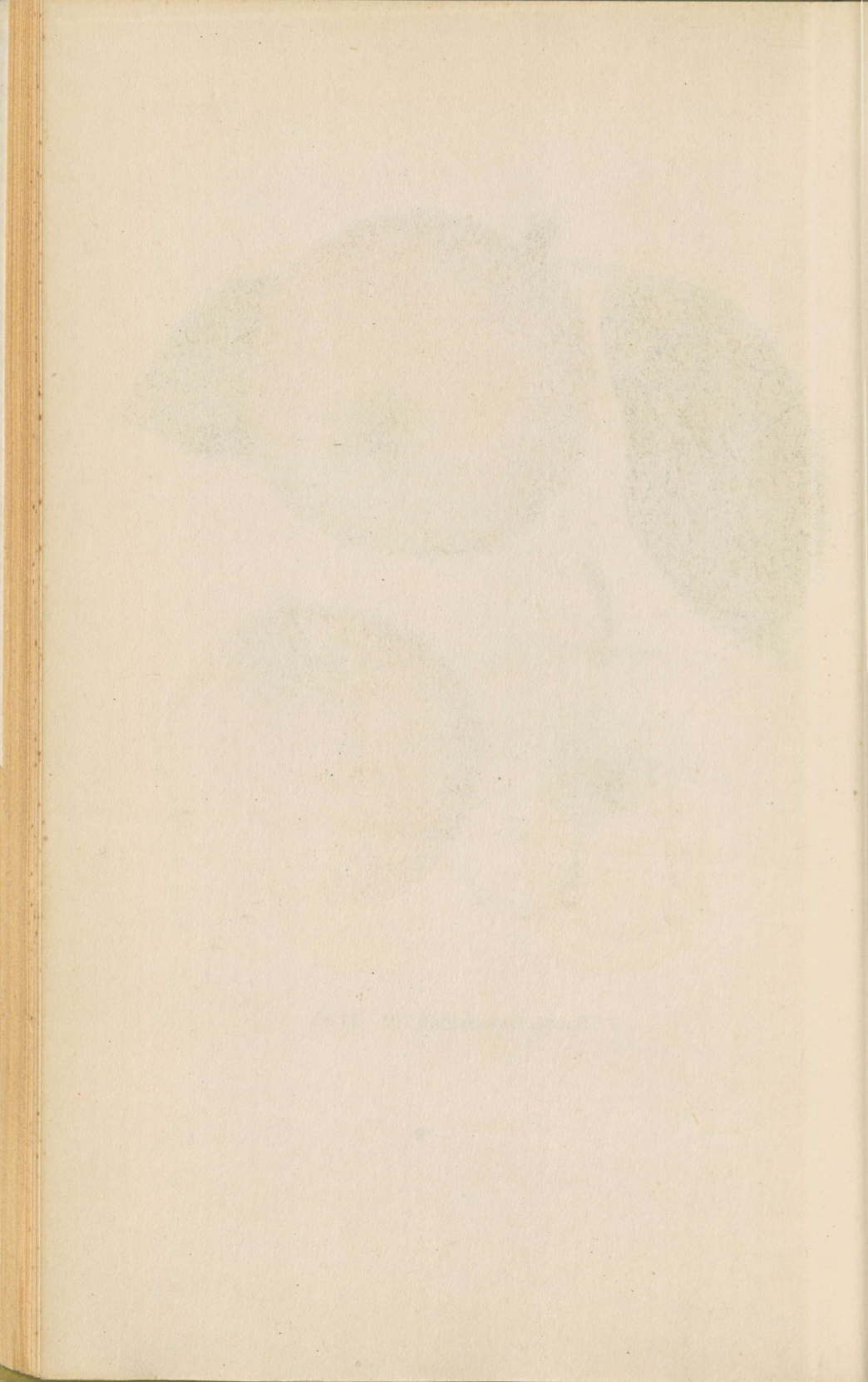


J. Raeda õunaseemik nr. 1076.





J. Raeda õunaseemik nr. 1100.

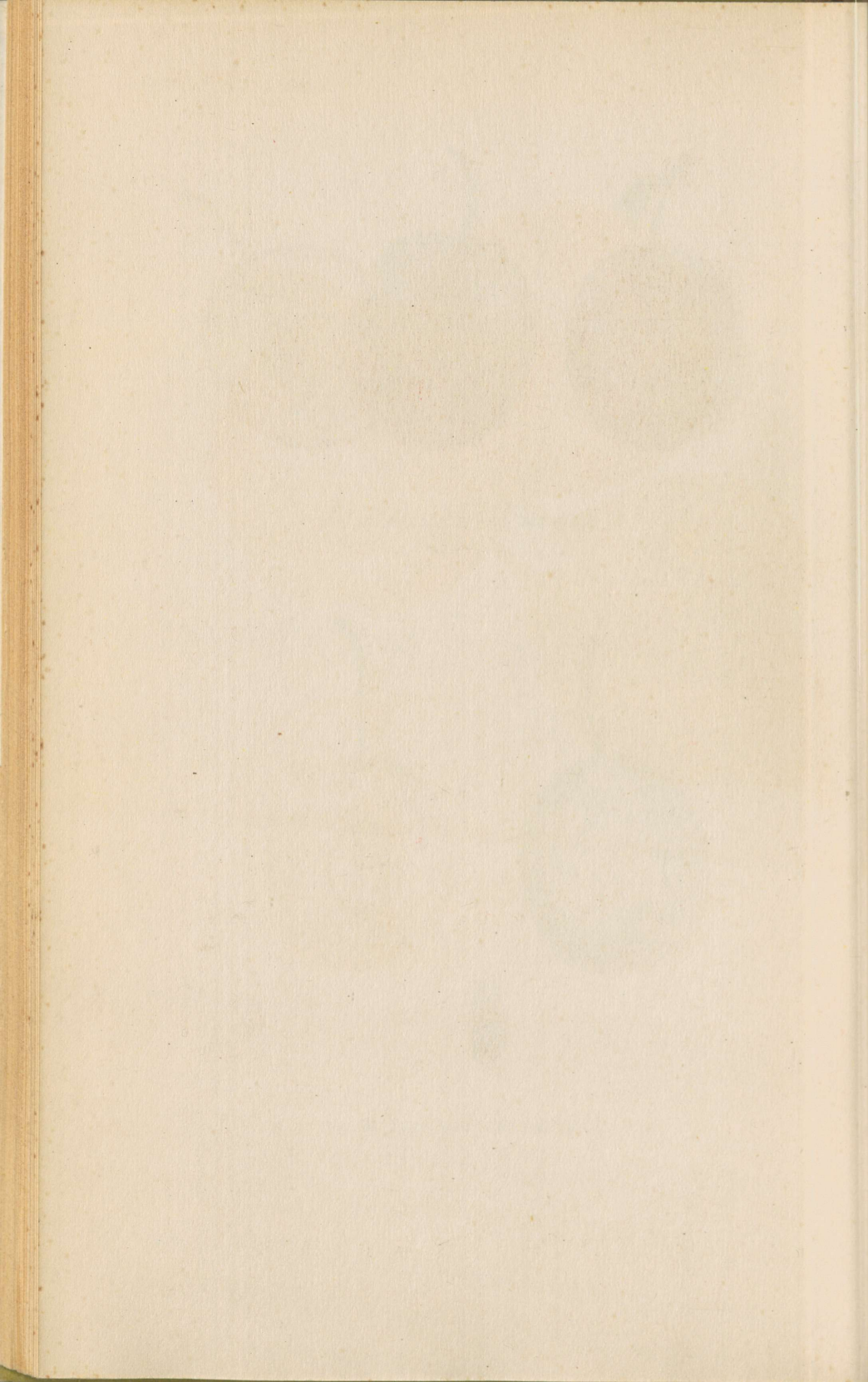




A. Kurvitsa ploomiseemik nr. 1.

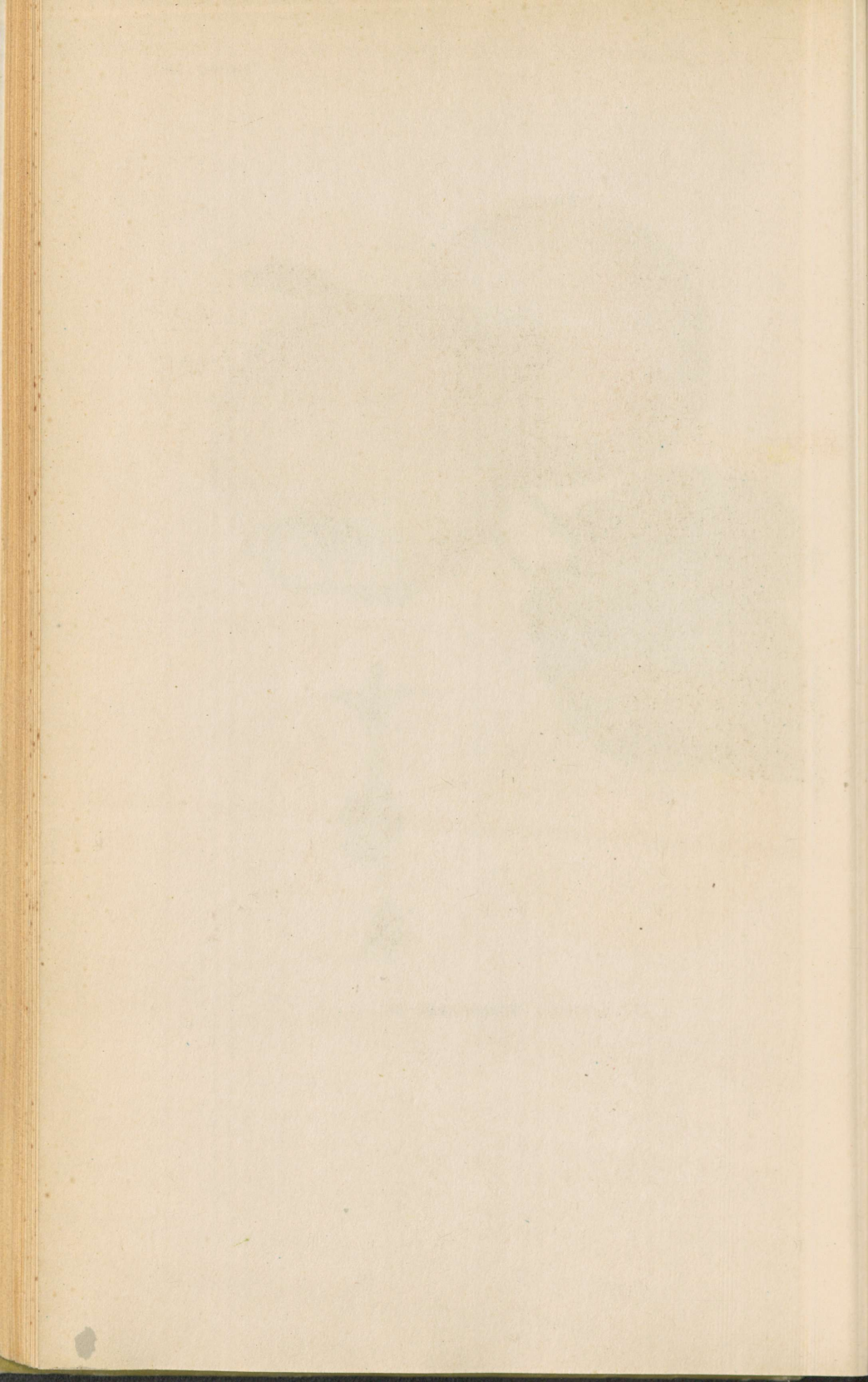


A. Kurvitsa ploomiseemik nr. 2.



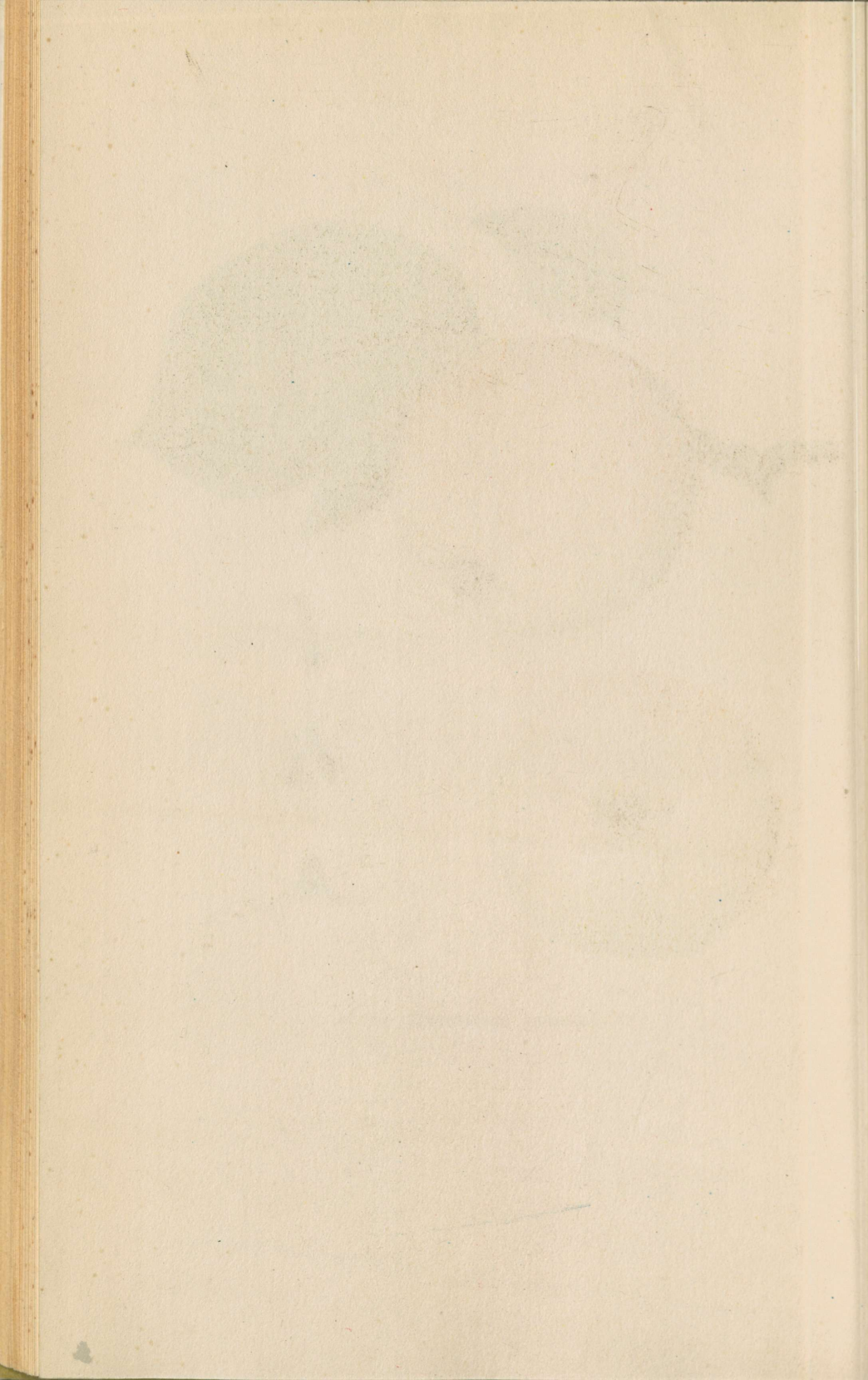


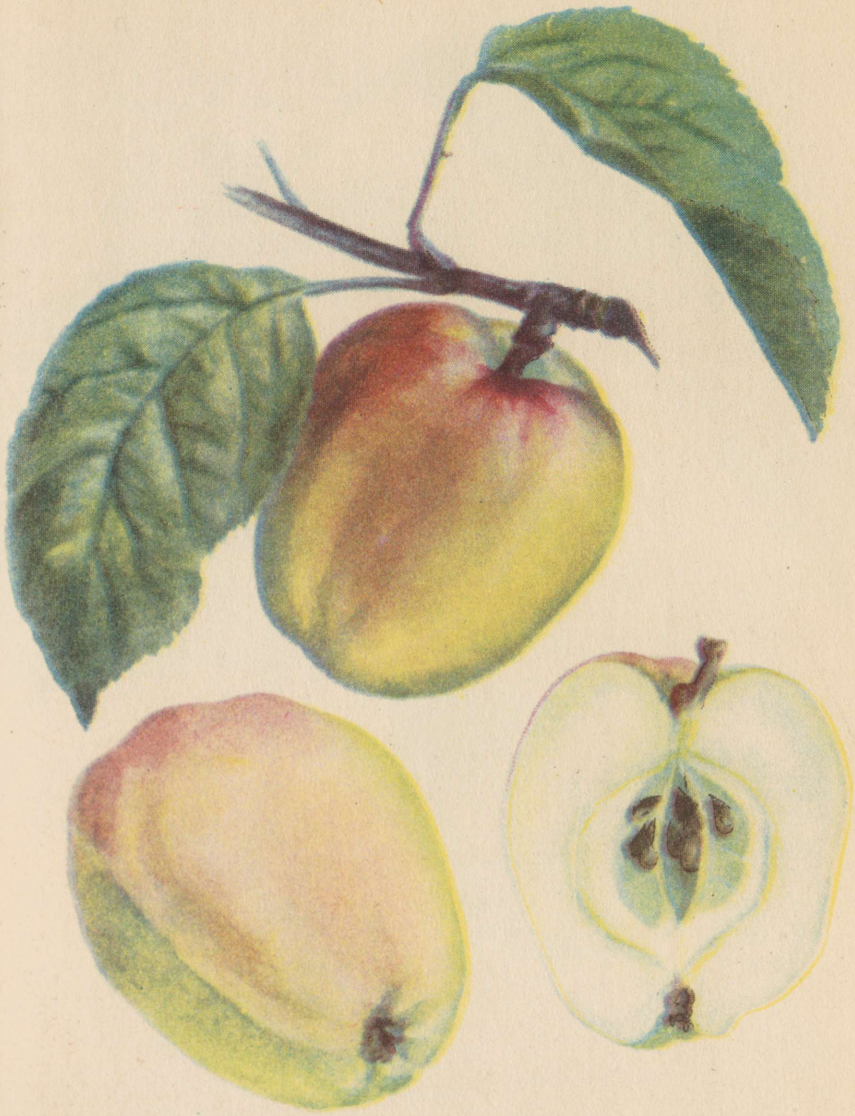
O. Kramerl õunaseemik nr. 1.



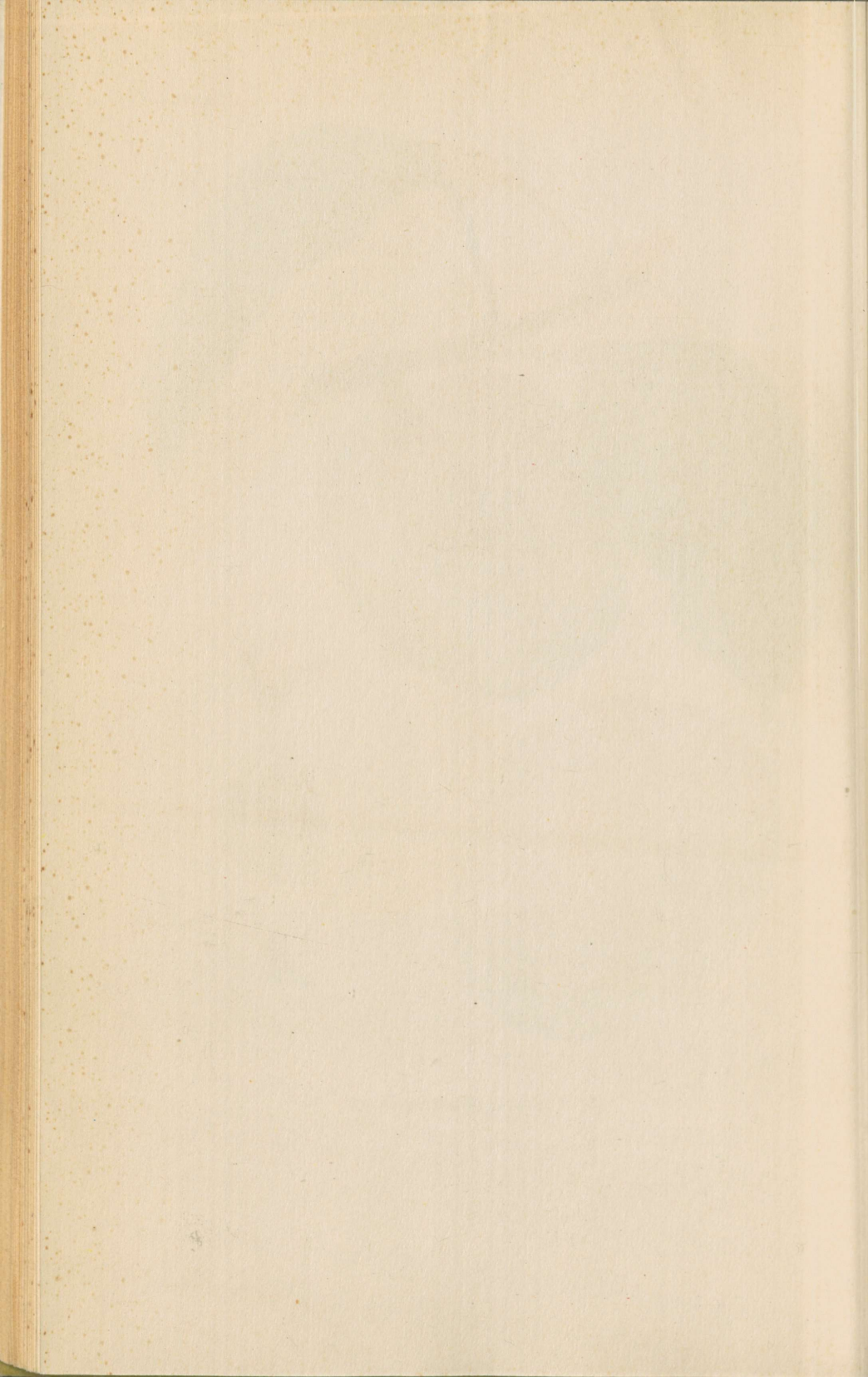


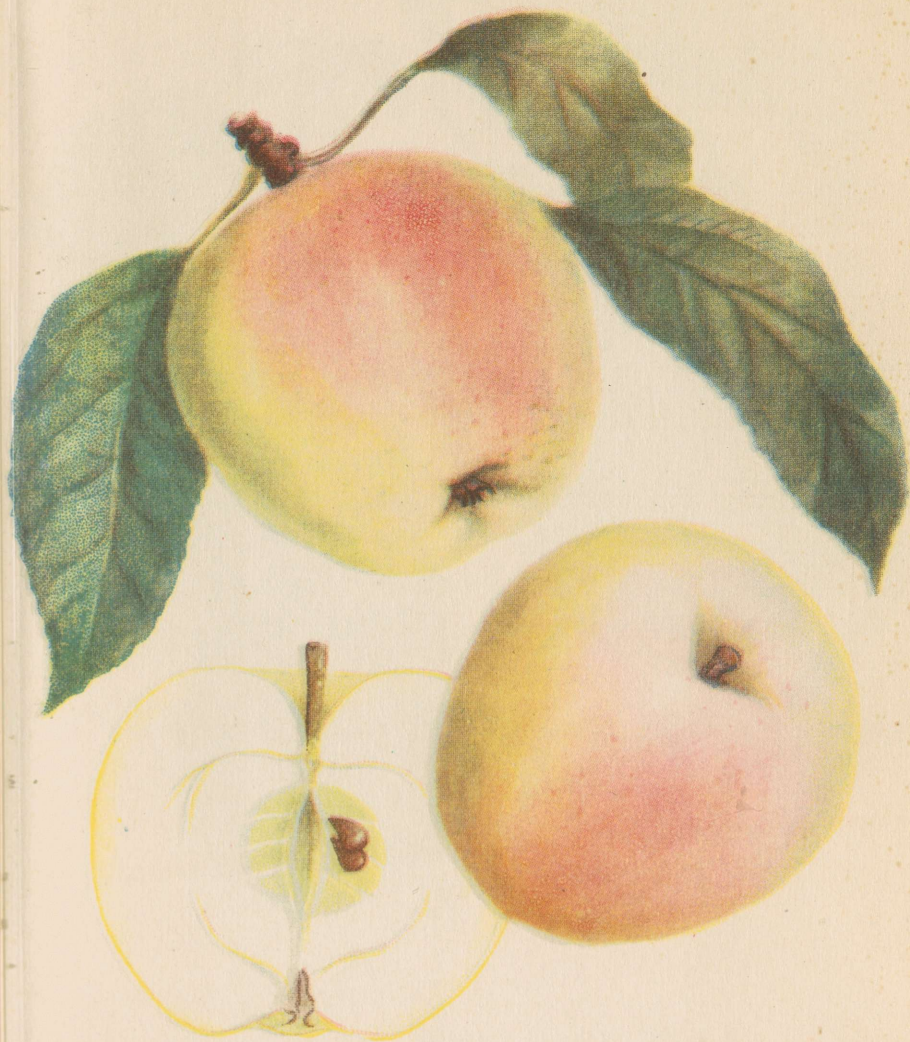
O. Krameri õunaseemik nr. 4.



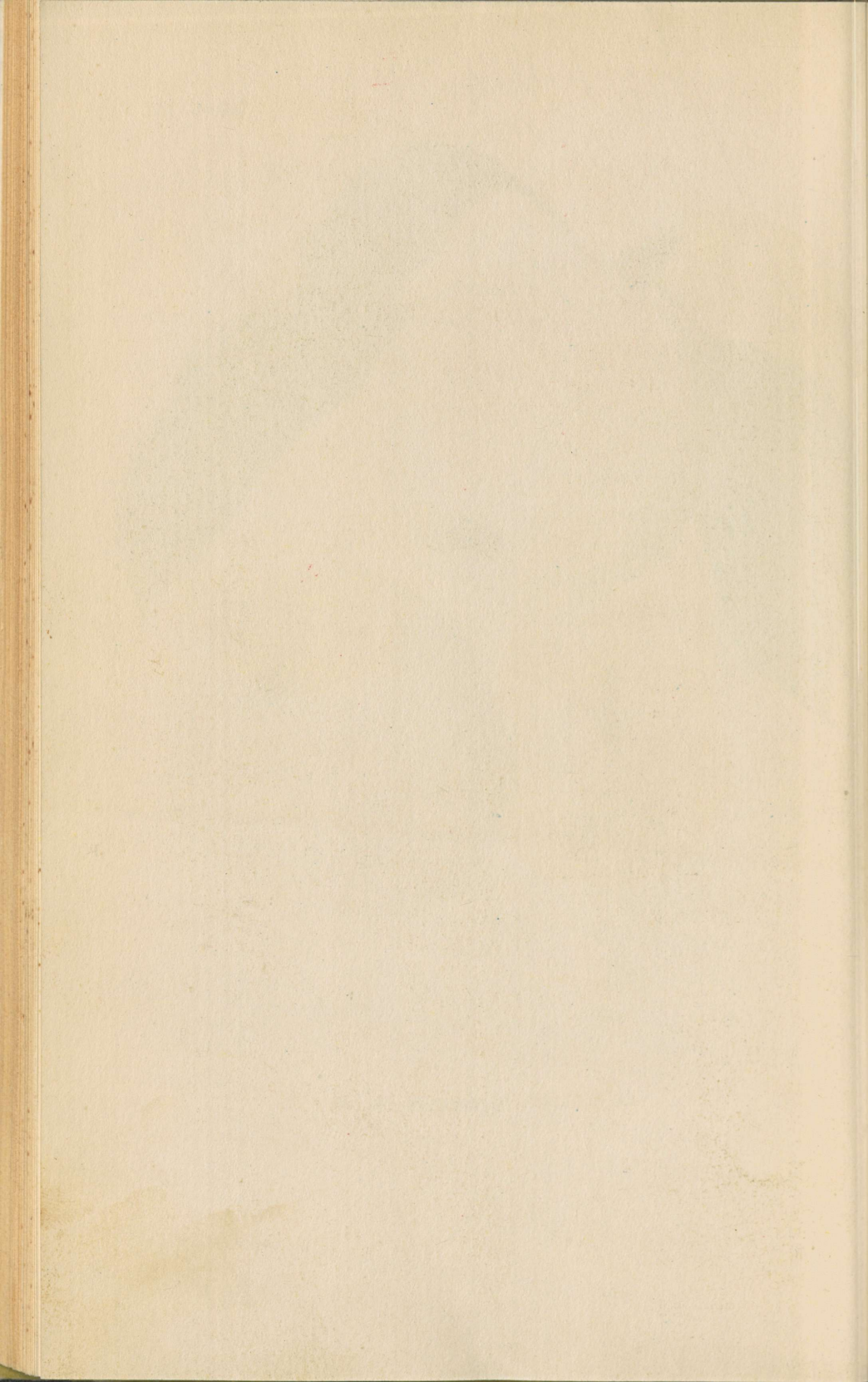


O. Krameri õunaseemik nr. 15.



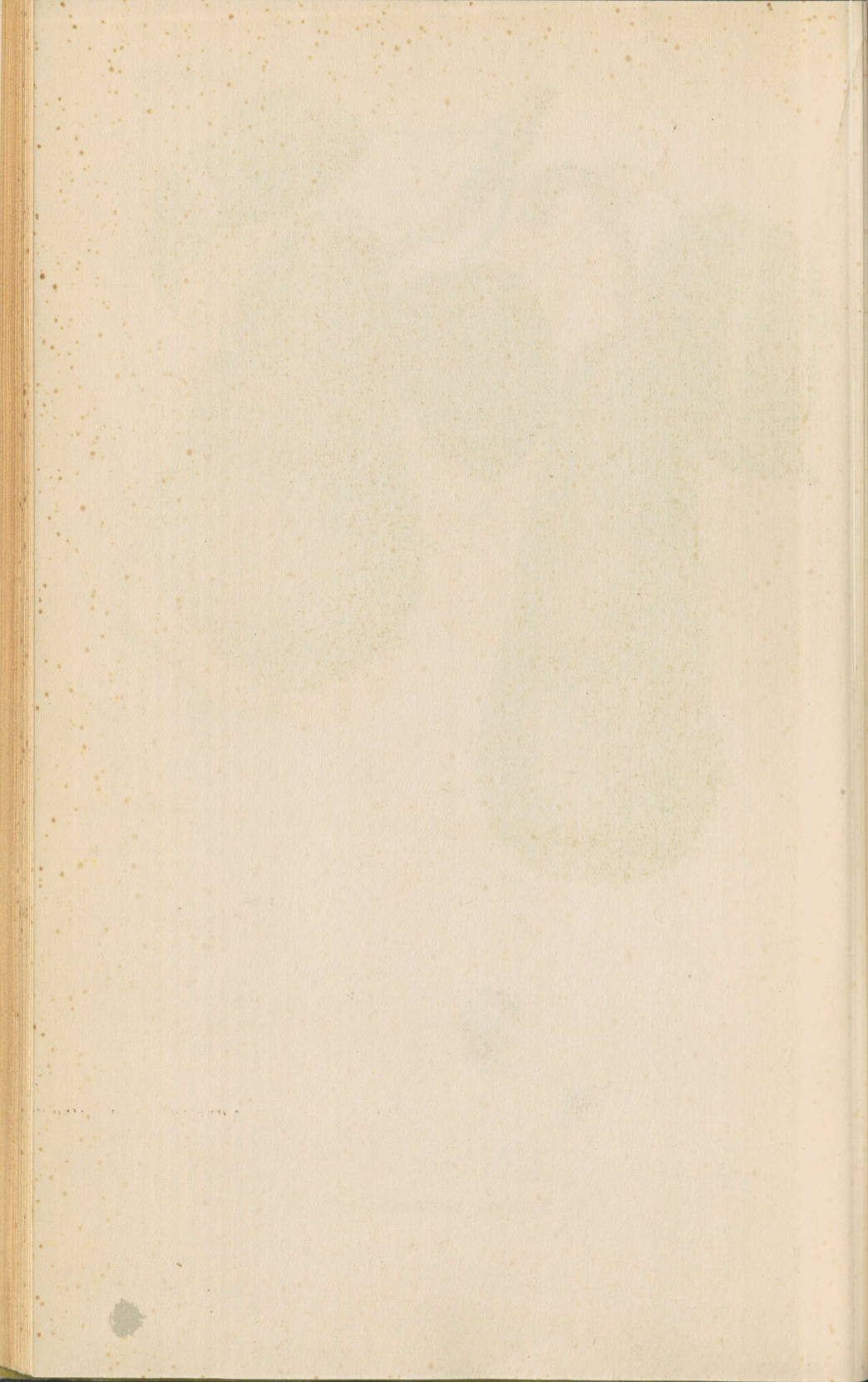


O. Krameri õunaseemik nr. 29.



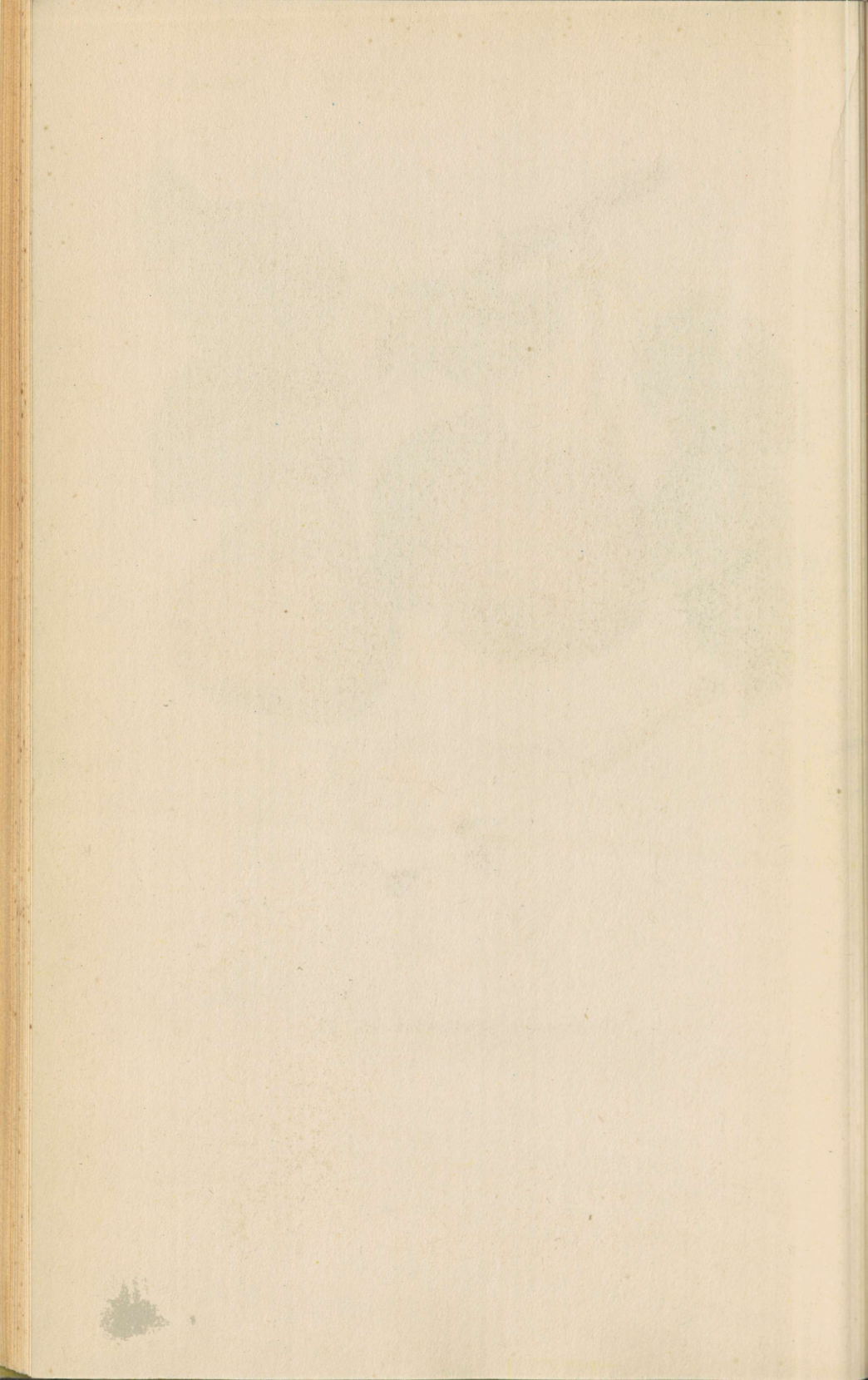


O. Krameri piri-seemik nr. 21.



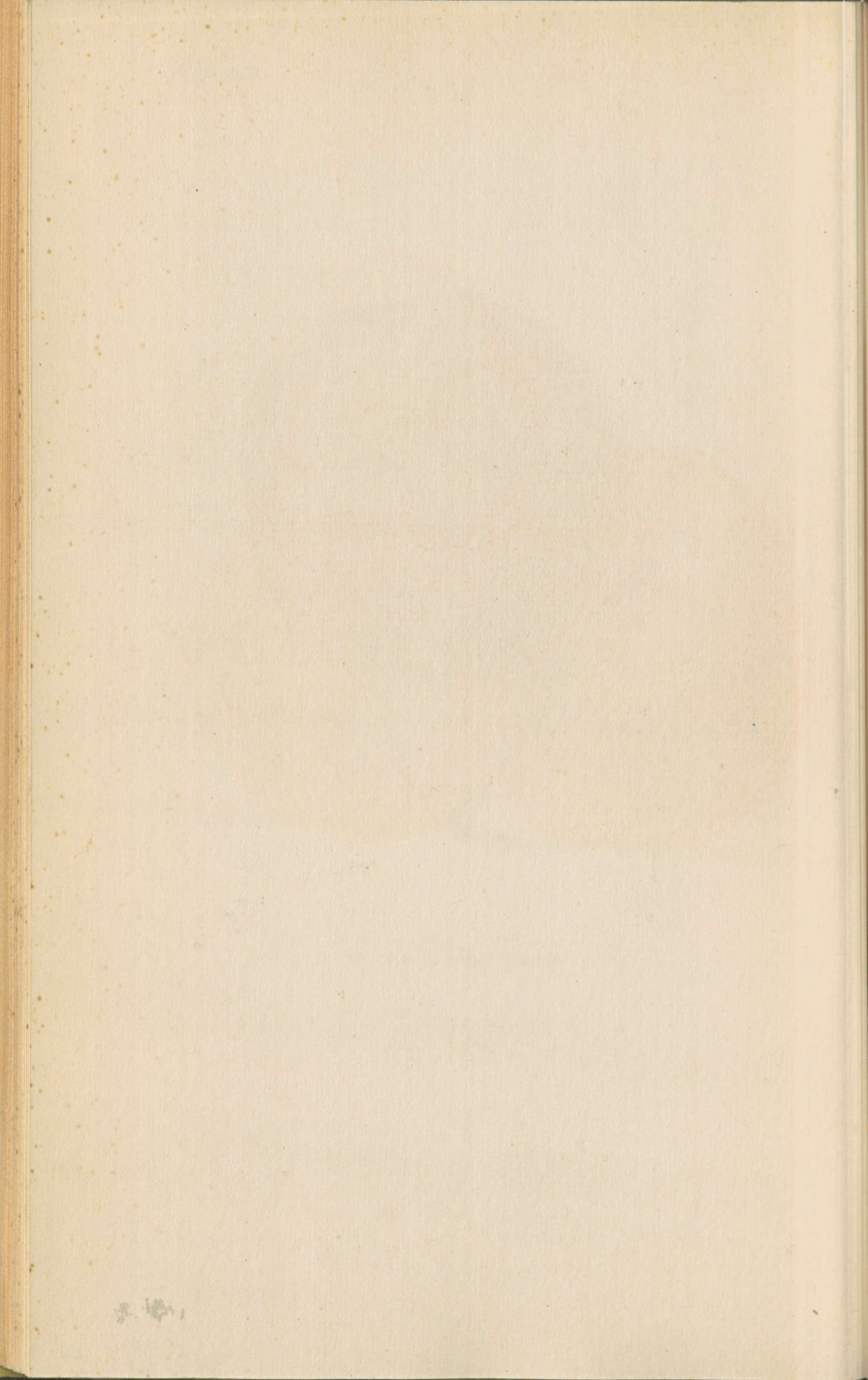


O. Krameri pirniseemik nr. 33.



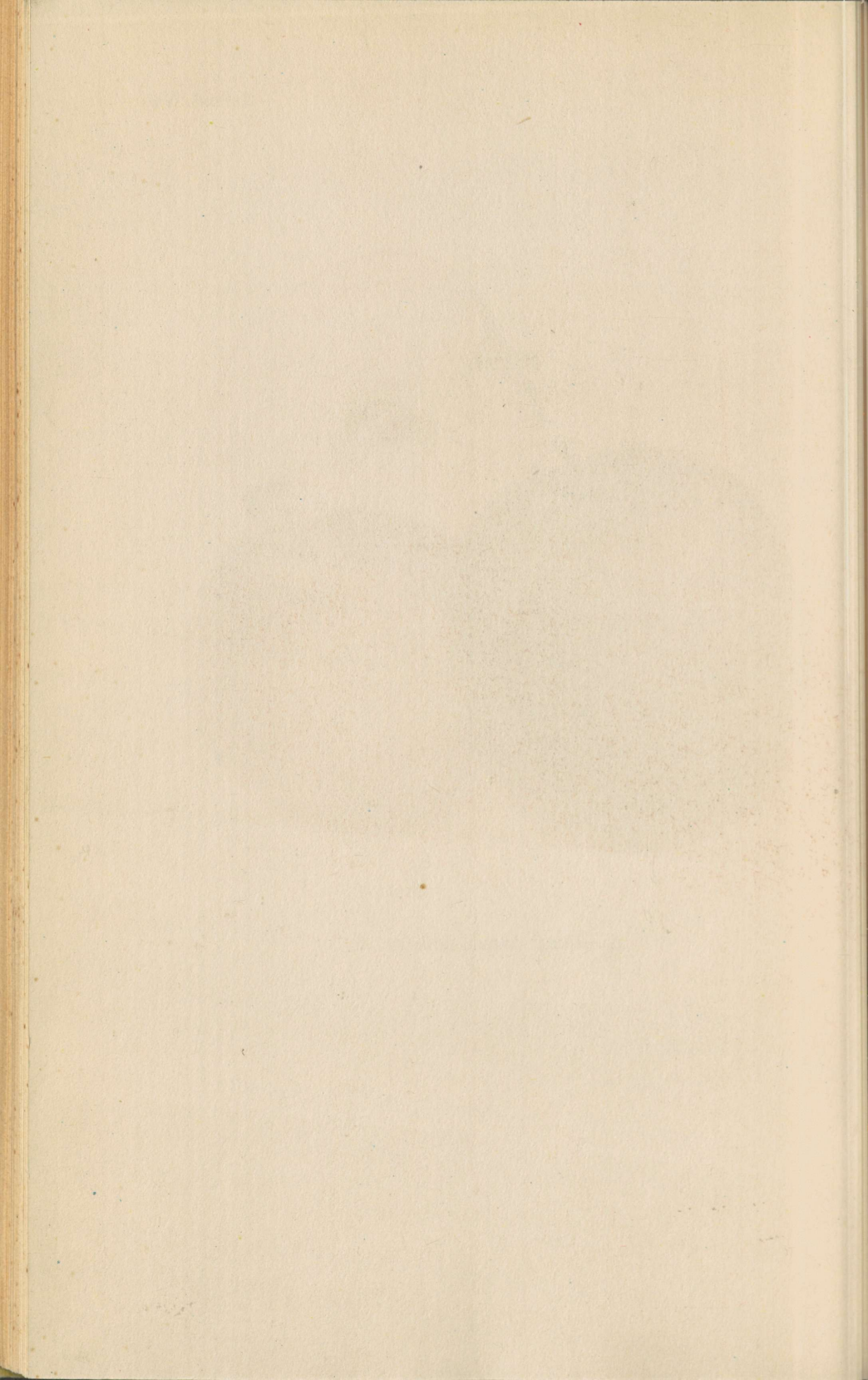


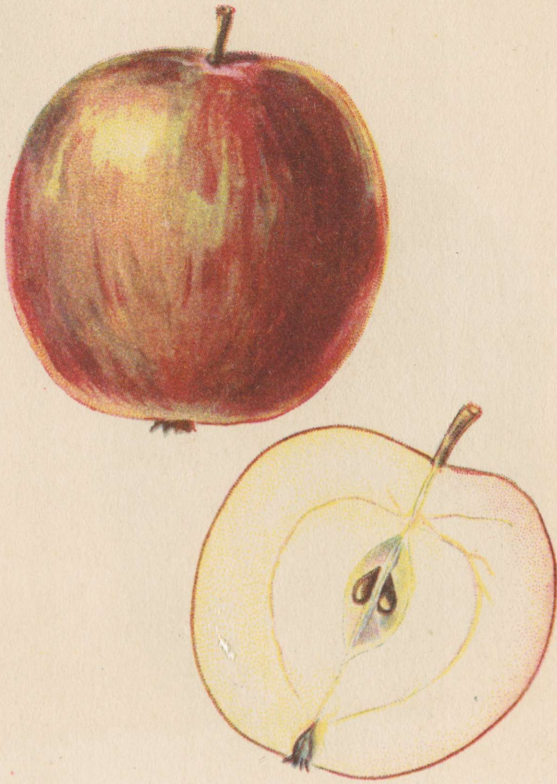
A. Kurmi õunaseemik nr. 4.



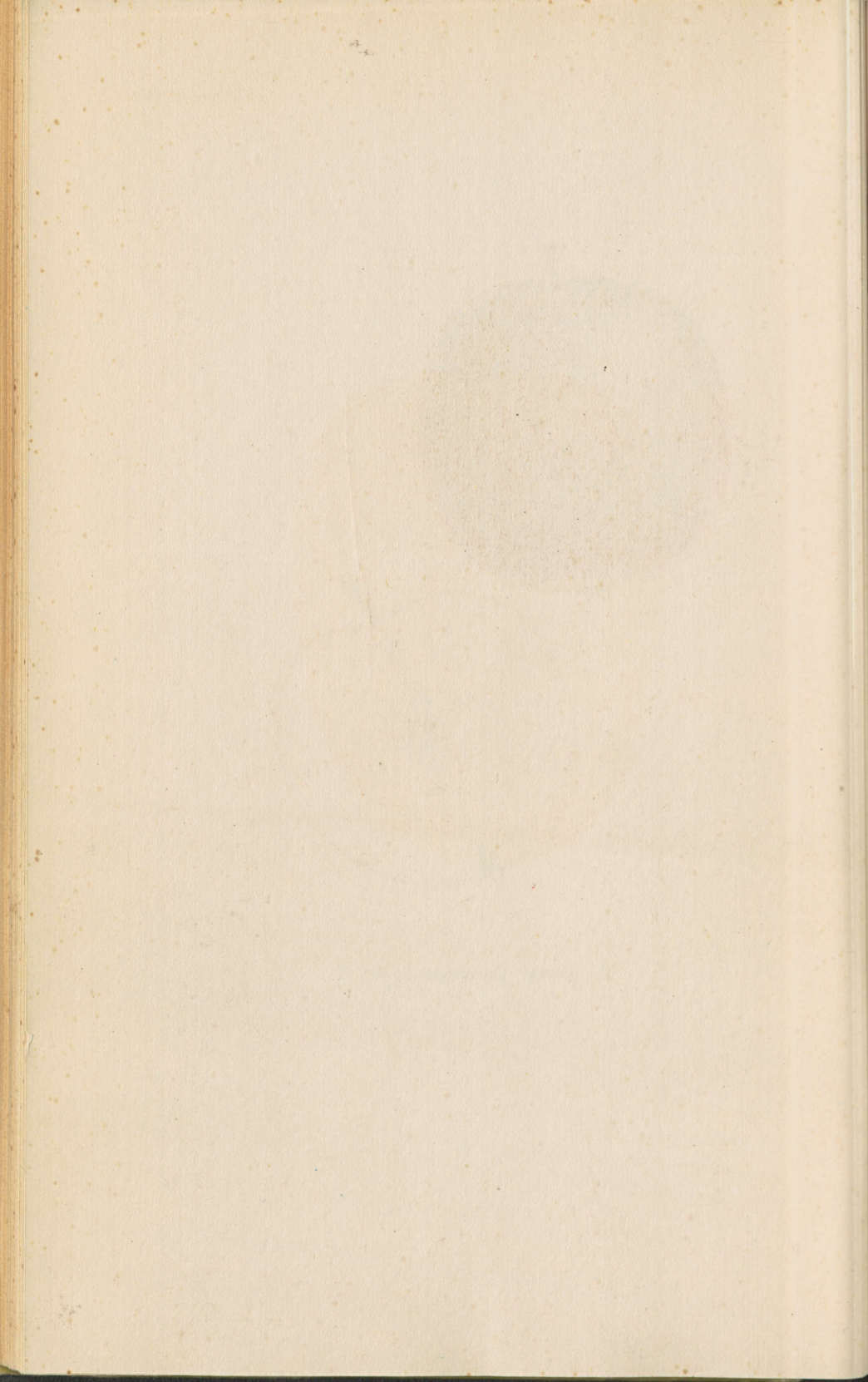


A. Kurmi õunaseemik nr. 6.



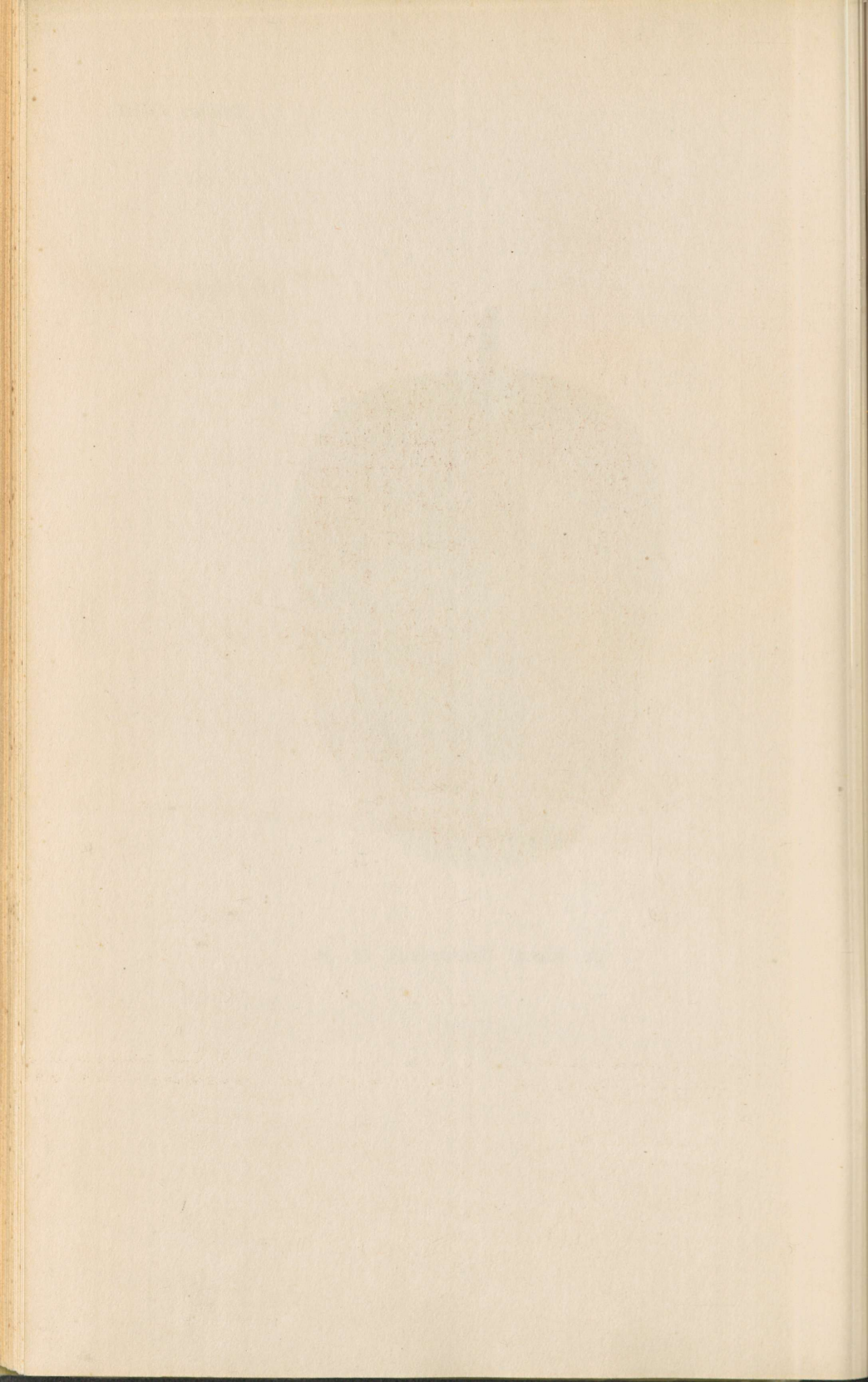


A. Kurmi õunaseemik nr. 7.



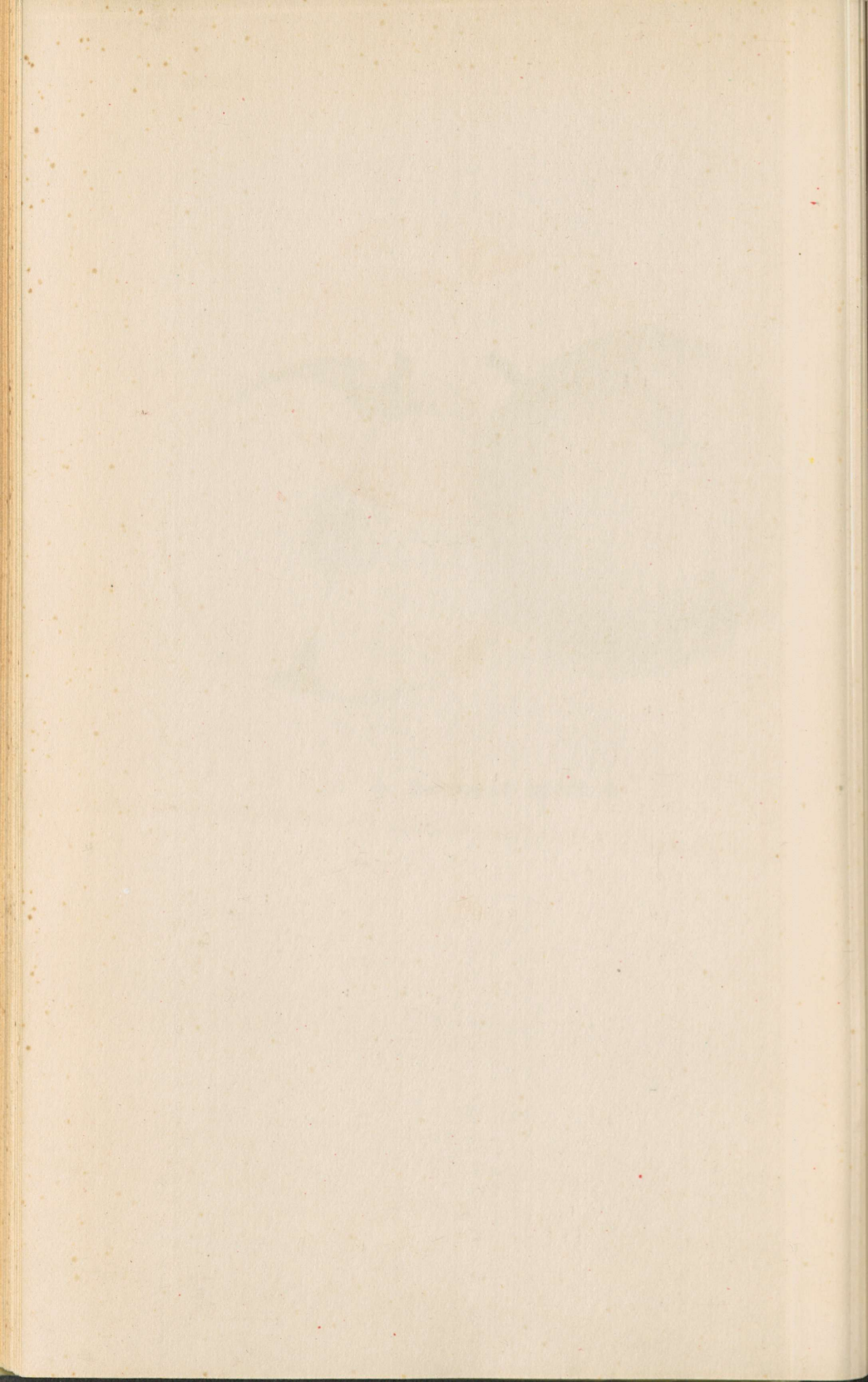


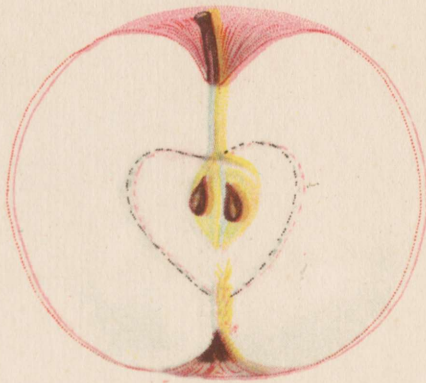
A. Kurmi õunaseemik nr. 9.



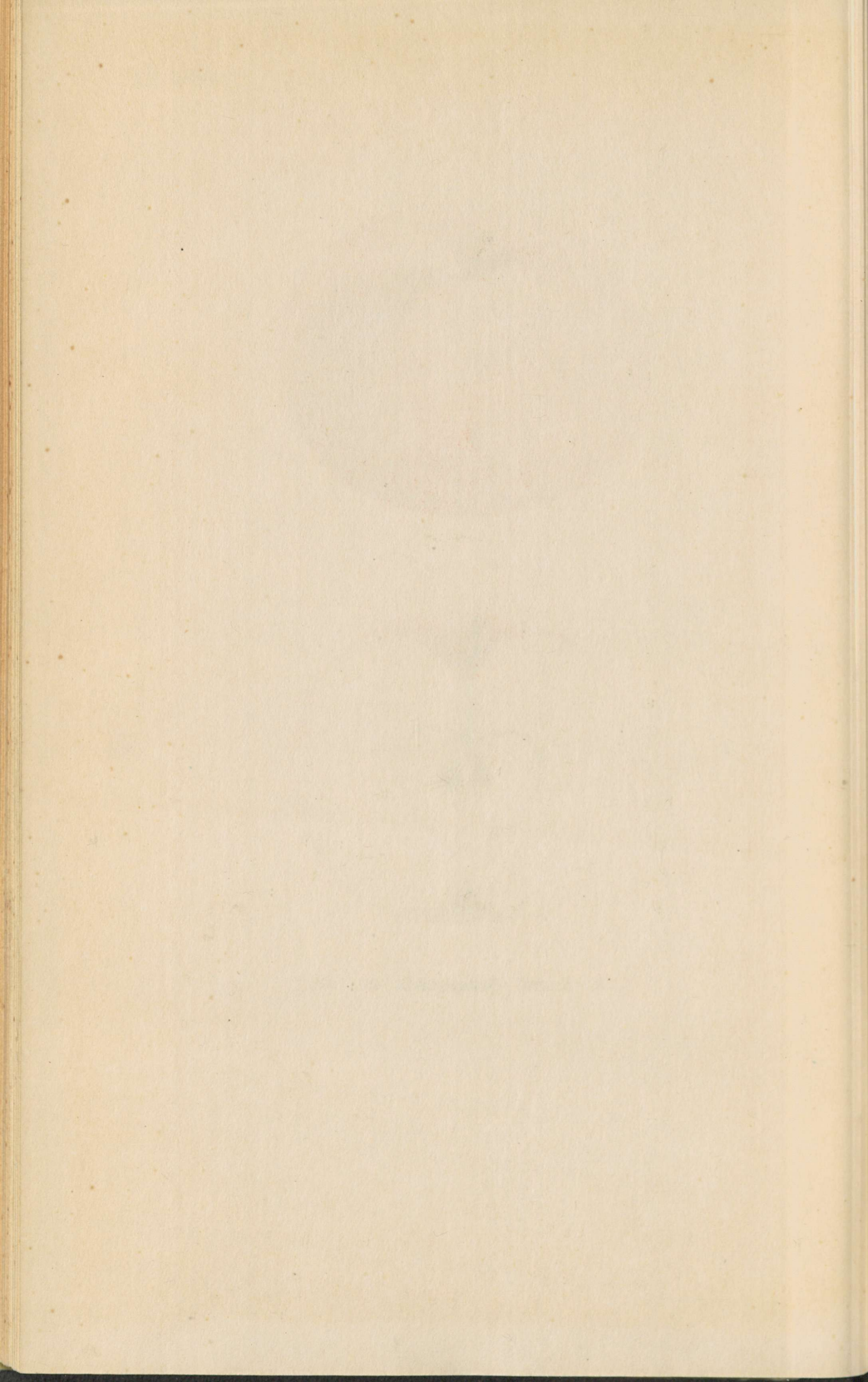


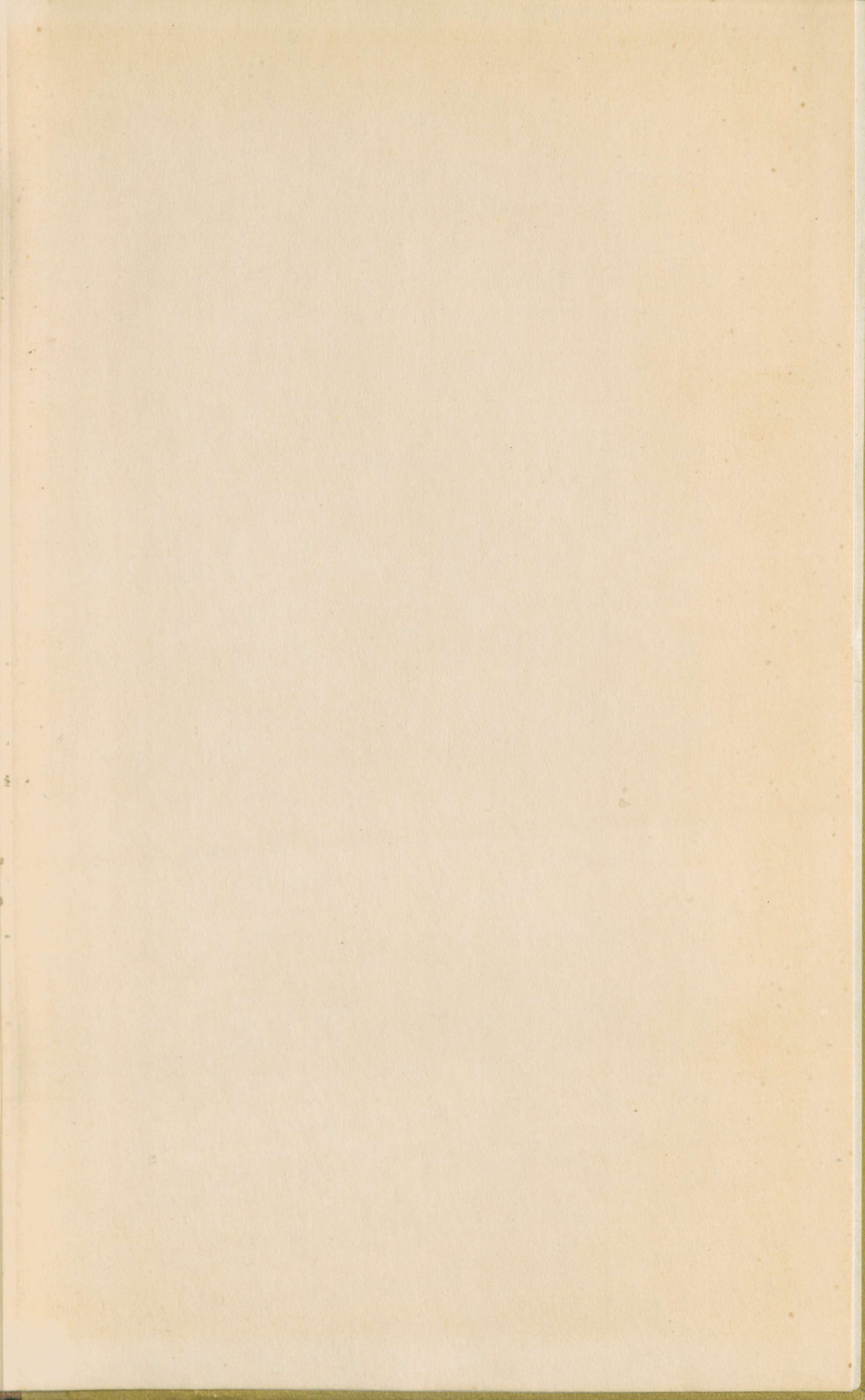
A. Kurmi õunaseemik nr. 10.



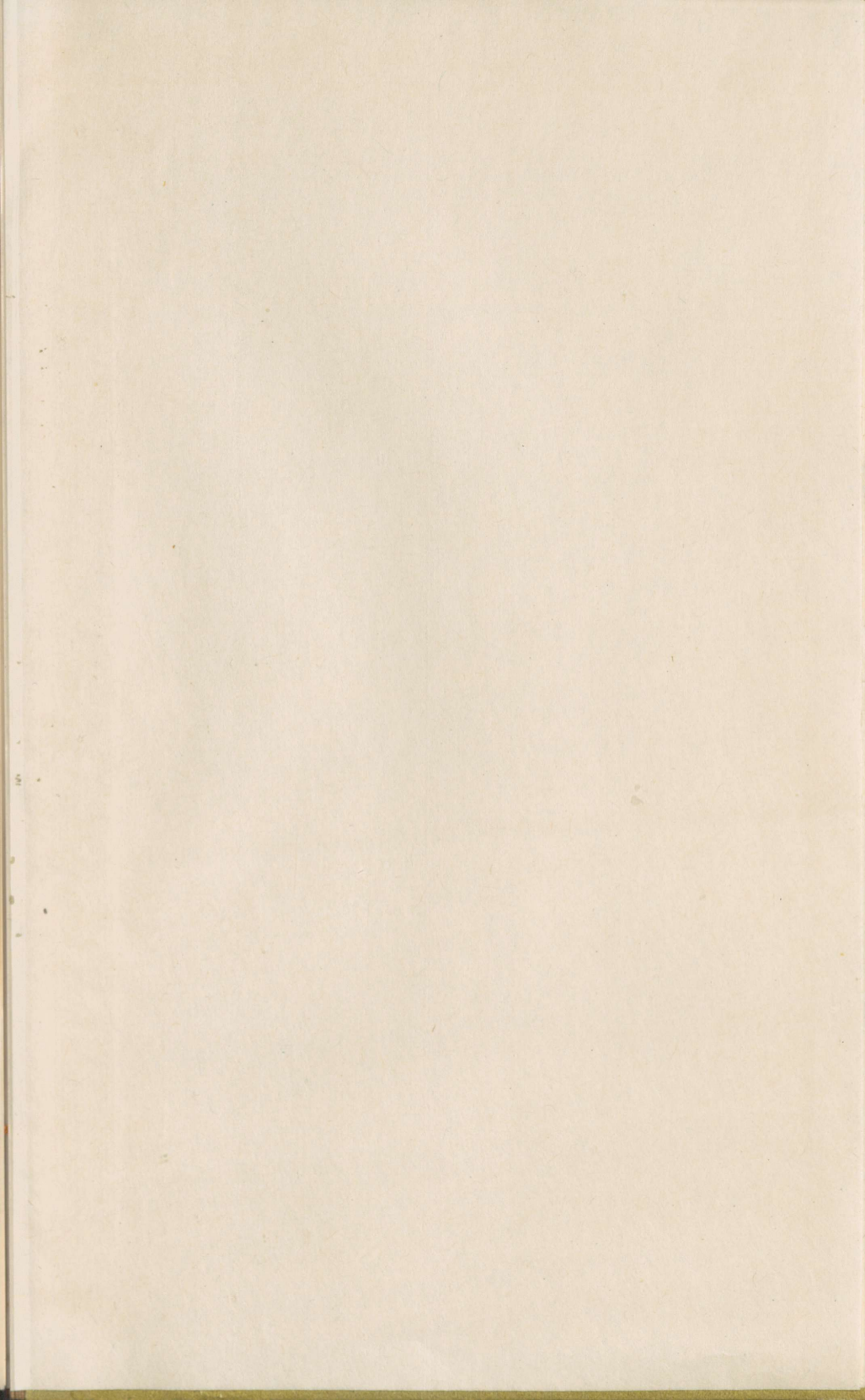


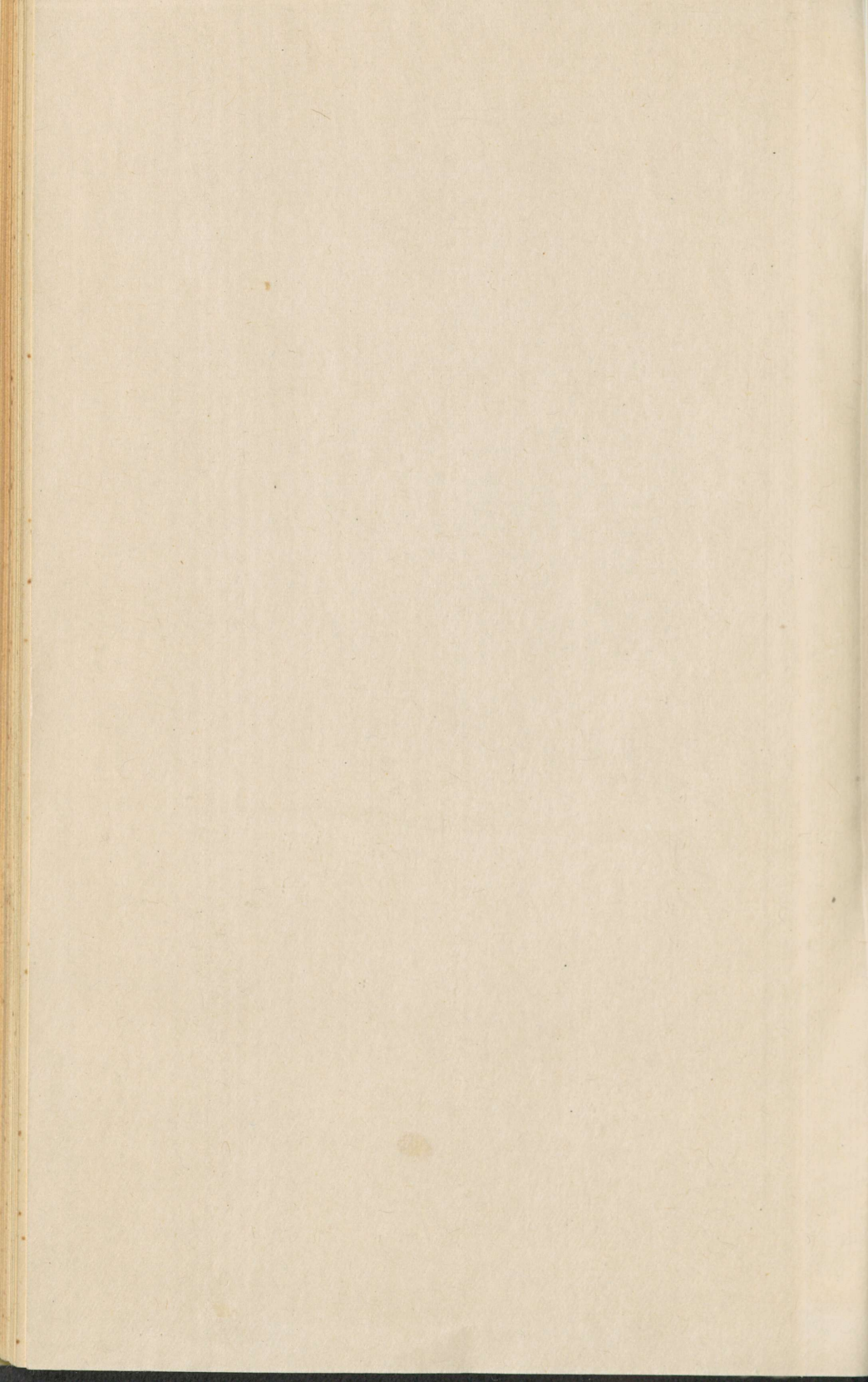
A. Kurmi õunaseemik nr. 12.











88

Rbl. 5.95

A-19385

A II  
AKH

TÜ RAAMATUKOGU



1 0300 00384217 8